

Jaarverslag 2022

Jaarverslag 2022

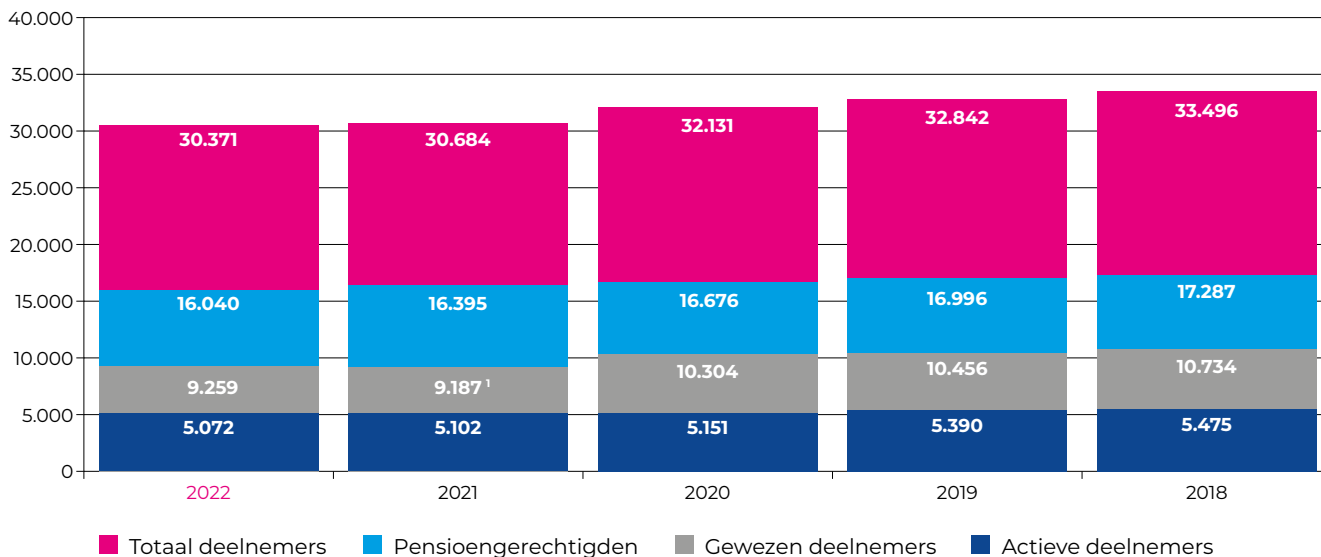
Inhoud

Kerncijfers	6
Voorwoord	9
VERSLAG VAN HET BESTUUR	12
1 Missie, visie en strategie	13
2 Wet Toekomst Pensioenen	16
3 Pensioen	20
4 Beleggingen en duurzaamheid	26
5 Communicatie	42
6 Financiën	47
7 Governance	49
8 Risicomanagement	58
Bijlage: Personalia	65
VERSLAGEN VERANTWOORDINGSORGAAN EN RAAD VAN TOEZICHT	68
Verslag van het verantwoordingsorgaan	69
Reactie bestuur op verslag van het verantwoordingsorgaan	71
Verslag van de raad van toezicht	72
Reactie bestuur op verslag van de raad van toezicht	75
JAARREKENING	76
1 Balans per 31 december 2022	77
2 Staat van baten en lasten	78
3 Kasstroomoverzicht	79
4 Algemene toelichting	80
5 Toelichting op de balans	88
6 Toelichting op de staat van baten en lasten	115
OVERIGE GEGEVENS	128
Actuariële verklaring	129
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	131
BIJLAGEN	140
1 Verloopstaat deelnemers	141
2 Rapportage SFDR voor beleggingen risico pensioenfonds	142
3 Rapportage SFDR voor beleggingen risico deelnemers	152
Begrippenlijst	163

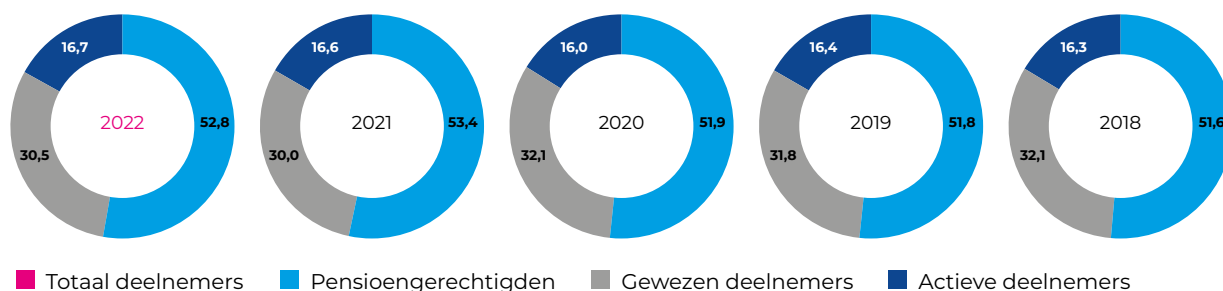
Kerncijfers

Deelnemers

Aantallen

Procentuele verdeling

Bedragen in € miljoen

	2022	2021	2020	2019	2018
 Premiebijdragen					
Werkgevers + werknemers	84,2	80,4	76,1	79,1	73,9
 Pensioenuitkeringen	200,4	200,5	202,8	205,8	208,3

¹ Het aantal gewezen deelnemers is in 2021 door het wettelijke traject 'waardeoverdracht kleine pensioenen' eenmalig extra gedaald.

Bedragen in € miljoen	2022	2021	2020	2019	2018
					
Waardeoverdrachten					
Saldo uitgaand/inkomend	-2,1	-6,9 ²	0,1	-1,5	-1,7
					
Technische voorziening	4.201	5.247	5.704	5.389	4.899
					
Pensioenvermogen	4.842	6.098	5.802	5.726	5.156
					
Beleggingsrendement %	-18,4	6,9	5,1	14,1	-3,6
					
Dekkingsgraad % ³					
Vereist	117,2	116,2	116,0	116,8	117,2
Actueel	115,3	116,2	101,7	106,3	105,3
Beleidsdekkingsgraad	122,0	110,8	96,1	104,1	111,8
					
Toeslagen %	1-8-'22	1-1-'23			
Actieve deelnemers	2,70	8,73	-	-	0,55
Gewezen deelnemers	2,70	8,73	-	-	0,35
Pensioengerechtigden	2,70	8,73	-	-	0,35
					
Kosten uitvoering					
Uitvoeringskosten	4,9	4,3	5,0	4,6	4,4
Vermogensbeheerkosten	18,1	26,7	21,8	21,0	20,9
Transactiekosten	10,2	9,8	12,4	7,9	6,6

² Het saldo van uitgaande en inkomende waardeoverdrachten in 2021 is afwijkend vanwege het traject 'waardeoverdracht kleine pensioenen'.

³ Voor de berekening van de dekkingsgraad wordt de voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers in de technische voorziening opgenomen.

Voorwoord

Beste lezer,

Met genoegen presenteren wij hierbij het jaarverslag van Pensioenfonds APF over 2022. Wij geven je graag de gelegenheid om kennis te nemen van de ontwikkelingen die ons pensioenfonds in 2022 heeft doorgemaakt. Ook geven wij je alvast een inkijkje in de plannen die wij voor het komende jaar hebben.

Pensioenfonds APF bestaat 50 jaar

Pensioenfonds APF bestaat in 2022 50 jaar.

In het kader hiervan hebben we in augustus een jubileumnummer van onze nieuwsbrief uitgebracht en per post aan al onze deelnemers gestuurd.

De pensioenparadox

De regels van ons huidige pensioenstelsel zijn zo ingericht dat zich in 2022 een uitzonderlijke situatie heeft voorgedaan. Door tegenvallende ontwikkelingen op de kapitaalmarkt is ons pensioenvermogen met € 1,26 miljard gedaald. Zeer teleurstellend. Toch hebben wij, voor het eerst sinds jaren, substantieel kunnen indexeren doordat door de sterke rentestijging onze verplichtingen op de balans fors zijn gedaald. Het eindresultaat van deze factoren is dat de dekkingsgraad per eind 2022 rond de 115% is uitgekomen. Het fonds is dus financieel nog steeds gezond.

Wij menen hiermee een juiste balans te hebben gevonden tussen ons doel om waardevaste pensioenen te realiseren en anderzijds verantwoorde reserves te behouden met het oog op de transitie naar een nieuw pensioenstelsel.

Oorlog in Oekraïne

Wij zijn geschokt door de gebeurtenissen in Oekraïne in 2022 en het menselijk leed dat hiervan het gevolg is. Wij sluiten aan op het EU sanctiebeleid en beleggen daarom niet in de Russische staat, inclusief bedrijven die staatseigendom zijn. Wij zijn alert op de risico's en directe en indirecte gevolgen. Wij houden je op de hoogte van eventuele maatregelen die we nemen.

Hoge inflatie

Het jaar 2022 kenmerkt zich door een sterke stijging van de prijzen. In Nederland bereikte de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gepubliceerde inflatie in september een ongekend hoog niveau van rond de 15%. Gelukkig is het niveau per eind 2022 iets teruggekomen naar ongeveer 10%. Centrale banken hebben naar aanleiding van de hoge inflatie hun beleid sterk aangepast. Daardoor steeg de rente in korte tijd met ruim 2%-punt. Hierdoor waren de rendementen op aandelen gemiddeld ongeveer -13% en daarbovenop kwamen nog waardedalingen van obligaties en negatieve valuta effecten. De impact op de beleggingen en de technische voorzieningen van Pensioenfonds APF is fors. Bij 'Resultaten' kan je daar meer over lezen.

Resultaten

De actuele dekkingsgraad van Pensioenfonds APF heeft zich in de eerste elf maanden van 2022 zeer goed ontwikkeld en steeg van ruim 116% naar ruim 124%. Per 30 juni 2022 was de beleidsdekkingsgraad boven het wettelijk vereiste niveau en konden wij na lange tijd ons herstelplan formeel beëindigen. Volgens de wettelijke normen is de financiële positie van het fonds weer gezond.

In de laatste maand van 2022 daalde de actuele dekkingsgraad naar 115,3%. De reden hiervan is dat de indexatie per 1 januari 2023 al in de decembercijfers verwerkt moet worden. Bij 'Indexatie' kan je meer lezen over de besluiten die het bestuur in 2022 heeft genomen.

Ons pensioenvermogen is in 2022 met € 1,26 miljard gedaald en onze technische voorzieningen met € 1,05 miljard. De verhouding tussen het vermogen en de voorzieningen bleef redelijk constant: zowel aan het begin als aan het eind van het jaar zijn de beschikbare middelen ongeveer 16% hoger dan onze verplichtingen. De totale stijging van de technische voorzieningen als gevolg van de twee indexaties bedroeg ruim € 460 miljoen.

Voor de Beschikbare premiereregeling (BP-regeling) waren de resultaten in 2022 teleurstellend. De BP-kapitalen zijn vooral voor oudere deelnemers fors in waarde gedaald, terwijl de inkoopfactoren bij omzetting naar extra pensioen om technische redenen niet evenredig zijn verbeterd. Mensen met een BP-regeling die zijn gepensioneerd in 2022 konden daardoor fors minder pensioen inkopen. Wel zijn de indexaties ook op dit in 2022 ingekochte extra pensioen van toepassing. Vanaf 2023 zijn de ontwikkeling van het BP-kapitaal en de inkoopfactor sterker aan elkaar gekoppeld. Een gespreide overgang van opbouwphase naar uitkeringsfase heeft voor ons een hoge prioriteit bij de inrichting van het nieuwe pensioenstelsel (NPS).

Indexatie

De laatste jaren hadden we vrijwel geen mogelijkheden om de pensioenen te indexeren. Om twee redenen is daar in 2022 verandering in gekomen. Vooral in de eerste zes maanden van 2022 verbeterde onze financiële positie sterk door de gestegen rente. Met actuele dekkingsgraden rond 125% en een geleidelijk stijgende beleidsdekkingsgraad ontstond op basis van het reguliere toeslagbeleid ruimte voor toeslagverlening. En daar bovenop werd het vanaf 1 juli 2022 mogelijk om gebruik te maken van een versoepeld wettelijk kader, de zogenaamde 'Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) eerder indexeren'. Omdat de versoepeling als aanloop naar NPS is bedoeld, moest wel sprake zijn van een voornemen om de reeds opgebouwde pensioenaanspraken naar NPS in te varen. Sociale partners hebben dit voornemen uitgesproken. Daardoor hadden wij de mogelijkheid om gebruik te maken van de AMvB. Bij 'Naar een nieuw pensioenstelsel' lees je daar meer over.

Het bestuur heeft in 2022 twee keer van deze AMvB gebruik gemaakt. Per 1 augustus 2022 is de maatstaf voor de Consumentenprijsindex (CPI) van 2021 (2,7%) volledig toegekend en per 1 januari 2023 is de CPI-maatstaf van 2022 (14,53%) deels toegekend, namelijk 8,73%. Wij hebben in deze hoge inflatie omgeving iets kunnen doen om de pijn die dat oplevert voor de koopkracht wat te verzachten.

Duurzaam en verantwoord beleggen

Het thema duurzaam beleggen is en blijft een speerpunt voor de beleggingen van ons pensioenfonds. Daarbij nemen wij de klimaatdoelstellingen van Parijs als basis. Wij hebben ons beleid voor duurzaam beleggen verder geïmplementeerd. Zo is verduurzaming van de wereldwijde aandelenbeleggingen in het eerste kwartaal van 2022 doorgevoerd. Daarnaast hebben wij de verplichte wettelijke Europese bepalingen toegepast. Europese wetgeving op het gebied van duurzaam beleggen is vanaf 2022 in werking getreden. Doel daarvan is om meer transparantie te bieden over hoe pensioenfondsen duurzaamheidsrisico's en -kansen opnemen in hun beleggingsbeslissingen. Via onze [website](#) houden wij je hiervan op de hoogte.

Naar een nieuw pensioenstelsel

De overgang naar NPS is een complex proces wat veel van ons en sociale partners vraagt. Ook de komende jaren zal dit project veel aandacht vragen. We gaan ervan uit dat de Wet Toekomst Pensioenen (WTP) in 2023 wordt goedgekeurd.

In 2022 zijn sociale partners in goed overleg met het bestuur tot een aantal voorgenomen keuzes gekomen. De intentie is om per 1 januari 2025 over te stappen op de Flexibele premiereregeling (FPR) en daarbij alle bij Pensioenfonds APF opgebouwde pensioenrechten in te varen naar deze nieuwe regeling. Vanwege het grote belang van deze voornemens hebben wij hier in ons bestuursverslag een apart hoofdstuk aan gewijd.

Voor onze deelnemers hebben wij een speciale webpagina met informatie over NPS ontwikkeld. Ook op andere manieren worden onze deelnemers geïnformeerd.

Blik op 2023

Natuurlijk blijven wij ons ook komend jaar volledig voor jou inzetten. Daarbij gaat veel aandacht uit naar de verdere voorbereidingen op NPS. Uitgangspunt daarbij is dat voor alle deelnemers een evenwichtige overgang wordt gerealiseerd en dat bestaande uitkeringen niet dalen. In 2023 werken wij samen met sociale partners de details van de nieuwe FPR en de transitie uit. Uiteraard blijven wij ook de mogelijke risico's hierbij goed in de gaten houden.

Tot slot

Het bestuur is het bestuursbureau, de sleutelfunctiehouders, de uitbestedingspartners en alle anderen die ons onder uitdagende omstandigheden hebben ondersteund zeer erkentelijk. Tot slot willen wij de leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan bedanken voor hun inbreng en betrokkenheid. In het bijzonder willen wij Erik Voorhoeve respectievelijk Boudewijn van Schaik en Hindrik Kasperts bedanken voor hun waardevolle bijdragen, die zij aan het werk van de raad van toezicht respectievelijk het verantwoordingsorgaan van ons fonds hebben geleverd.

Han Jalink, voorzitter

VERSLAG VAN HET BESTUUR

1 Missie, visie en strategie

Aangesloten ondernemingen

Het pensioenfonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement en de aanvaarde opdrachten zoals die gelden voor de vier aangesloten ondernemingen AkzoNobel, Nouryon, Nobian en Salt Specialties. Met deze ondernemingen zijn uitvoeringsovereenkomsten gesloten die lopen tot en met 31 december 2023. Per eind 2022 werd voor meer dan 30.000 actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden bijna € 5 miljard vermogen belegd.

Missie

Pensioenfonds APF is het pensioenfonds voor alle (oud-)medewerkers van de vier aangesloten ondernemingen en draagt zorg voor de uitvoering van de pensioenregeling zoals overeengekomen door sociale partners. Wij willen een waardevast pensioen voor alle deelnemers realiseren.

Visie

Wij willen het vertrouwen in het pensioen voor onze stakeholders waarmaken. Wij laten ons hierbij inspireren en motiveren door onze band met de vier aangesloten ondernemingen. Daarbij vormen openheid, transparantie en de bereidheid om verantwoording af te leggen de basis voor het vertrouwen in het pensioenfonds.

Wij baseren ons bestaansrecht als zelfstandig ondernemingspensioenfonds op onze omvang en het uitgangspunt dat een collectieve en solidaire pensioenvoorziening het beste resultaat oplevert voor de deelnemers.

Door proactief bestuur blijven wij innoveren waardoor wij waarde blijven toevoegen voor huidige en toekomstige deelnemers. Met uitbesteding worden de expertises van specialisten op het gebied van pensioenuitvoering, vermogensbeheer en pensioencommunicatie gebundeld tot een hoogwaardige, maatschappelijk verantwoorde en kostenbewuste dienstverlening aan deelnemers. Door duurzaam lange termijn vermogensbeheer vertrouwen wij erop dat op lange termijn een waardevast pensioen wordt gerealiseerd. Deelnemers nemen de regie over hun eigen pensioen door heldere en deskundige ondersteuning van Pensioenfonds APF.

Strategische doelstellingen

Pensioenfonds APF heeft de volgende strategische doelstellingen:

- ▶ Zorgen voor tevreden deelnemers;
- ▶ Ontwerpen en implementeren van een toekomstbestendige pensioenregeling;
- ▶ Realiseren van een waardevast pensioen;
- ▶ Versterken vernieuwingskracht van Pensioenfonds APF.

Strategie en vooruitblik

Om de missie te kunnen uitvoeren en onze visie te verwezenlijken, richten wij ons op de volgende speerpunten:

- ▶ Versterken van de financiële positie;
- ▶ Behalen van een zo hoog mogelijk pensioenresultaat binnen aanvaardbare risico's;
- ▶ Evenwichtige belangenafweging voor alle deelnemers en andere belanghebbenden;
- ▶ Voeren van een kostenefficiënte en risicobewuste werkwijze en organisatie;
- ▶ Maatschappelijk verantwoorde uitvoering en beleggingsbeleid;
- ▶ Heldere, juiste, tijdige en evenwichtige communicatie;
- ▶ Proactief voldoen aan wet- en regelgeving.

Als het gaat om onze strategische doelstellingen zijn in 2022 de volgende stappen gezet:

Zorgen voor tevreden deelnemers

Met behulp van ons nieuwe en moderne online communicatieplatform nemen wij initiatieven om meer en beter inzicht in de wensen en voorkeuren van alle deelnemers te krijgen. Ons doel is om deelnemers bewust te maken van hun eigen verantwoordelijkheid en keuzemogelijkheden. Waar mogelijk kunnen zij dan de regie nemen over hun eigen pensioen. Om actiever te kunnen communiceren en onze efficiency te vergroten, communiceren wij zoveel mogelijk digitaal met onze deelnemers. Voor zover mogelijk worden de keuzes van en door deelnemers geautomatiseerd verwerkt. Wij meten de tevredenheid van deelnemers over ons pensioenfonds. In [hoofdstuk 5 Communicatie](#) is hierover meer informatie opgenomen. In [hoofdstuk 7 Governance](#) wordt ingegaan op de klachten die wij van deelnemers hebben ontvangen.

Ontwerpen en implementeren van een toekomstbestendige pensioenregeling

Wij werken proactief aan een concurrerend voorstel voor een toekomstbestendige pensioenregeling met collectieve elementen binnen NPS om de sponsors en deelnemers aan ons te blijven binden. In 2022 hebben wij initiërend en coördinerend in het NPS project opgetreden. In samenwerking met de sociale partners en uitbestedingspartijen zijn grote stappen gezet in het ontwerp van de nieuwe regeling. In [hoofdstuk 2](#) gaan wij uitgebreid in op NPS.

Realiseren van een waardevast pensioen

Om de financiële strategische doelen waar te maken, hanteert Pensioenfonds APF – mede op basis van de Asset Liability Management studie (ALM-studie) en de portefeuilleconstructiestudie – vanaf 2021 een premiebeleid met een minimum premiedekkingsgraad. Wij sturen daarbij strak op de pensioenuitvoeringskosten en optimaliseren de beleggingsportefeuille binnen de afgesproken risicohouding voor een zo hoog mogelijk pensioenresultaat. Om een waardevast pensioen te realiseren, sturen wij op aanvaardbare en beloonde beleggingsrisico's en reduceren we de vermogensbeheerskosten. In 2022 is het aantal vermogensbeheerders dat uitvoering geeft aan ons beleggingsbeleid sterk gereduceerd en is een groot deel van de aandelenportefeuille meer passief (en duurzaam) belegd met als gevolg dat de kosten voor vermogensbeheer sterk zijn gedaald (zie [hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#)).

De laatste jaren hadden we vrijwel geen mogelijkheden om de pensioenen te verhogen. Ondanks de negatieve beleggingsrendementen ([zie hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#)) is het dankzij de sterk gestegen rente in 2022 wel gelukt. Per 1 augustus 2022 was de indexatie 2,7% en per 1 januari 2023 8,73%. Meer informatie hierover is opgenomen in [hoofdstuk 3 Pensioenen](#).

Versterken vernieuwingskracht van Pensioenfonds APF

In 2022 hebben wij met Achmea Pensioenservices (APS) verder gewerkt aan een strategisch partnership, om elkaar te versterken en de mogelijkheden op een onderscheidend voorstel voor de nieuwe regeling te vergroten. Hierdoor wordt nauw samengewerkt aan NPS en is een pilot voor een financial planning tool gestart. Wij staan open voor samenwerkingsvormen met andere pensioenfondsen indien dat toegevoegde waarde heeft voor deelnemers, sociale partners of voor het pensioenfonds zelf. Regelmatig wordt kennis gedeeld met andere pensioenfondsen.

Met onze fiduciair manager Achmea Investment Management (AIM) werken wij actief aan het 'samen sterker'-programma, om de dienstverlening optimaal te laten aansluiten bij onze strategie en doelstellingen. Duurzaamheid is als factor in de gehele portefeuille beoordeeld, om een beter risicorendementsprofiel te creëren en bij te dragen aan een betere – meer duurzame – wereld. In [hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#) geven wij aan hoe wij duurzaam beleggen verder hebben vormgegeven.

Met een verdieping van het integrale risicomanagement verstevigen wij de basis voor een beheerste en integere uitvoering, een concurrerend voorstel en een soepele transitie naar NPS. In 2022 hebben wij de inrichting van het risicobeheer versterkt door de sleutelfunctiehouder risicobeheer binnen het bestuur te plaatsen en ons Integraal Risico Management (IRM) kader aangescherpt.

2 Wet Toekomst Pensioenen

In dit hoofdstuk vind je de hoofdlijnen van de Wet Toekomst Pensioenen (WTP) en wat die voor ons fonds gaat betekenen. Ook geven we weer waar de werkgevers, vakorganisaties en Pensioenfonds APF per april 2023 staan met hun voorbereidingen op de implementatie van de WTP. Dit noemen we ook wel de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (NPS). In de hoofdstukken [3 \(Pensioen\)](#), [4 \(Beleggingen en duurzaamheid\)](#) en [5 \(Communicatie\)](#) worden specifieke elementen ten aanzien van de WTP benoemd.

De ambitie van werkgevers, vakorganisaties en Pensioenfonds APF is om de transitie naar NPS per 1 januari 2025 uit te voeren. Nu zijn partijen hard bezig met het ontwerpen van een nieuwe regeling en inzicht te krijgen in de gevolgen van de nieuwe regeling voor de deelnemers. Onze uitvoerders APS en AIM zijn bezig nieuwe IT systemen te bouwen om de nieuwe regelingen efficiënt te kunnen administreren. Daarna dient de daadwerkelijke transitie van de regeling, alle pensioengegevens en beleggingen nog daadwerkelijk te gebeuren. Het is dus een enorme operatie. Het geheel is een complex en zeer intensief traject, dat we samen op lopen met de fondsorganen, werkgevers, vakorganisaties, de Vereniging Gepensioneerden AkzoNobel (VGAN), APS en AIM. De afhankelijkheden tussen de te nemen deelbesluiten, de hoeveelheid betrokken partijen, de te zetten stappen in de uitvoering en de diverse eisen aan datakwaliteit, evenwichtige belangenafweging en risicomanagement maken dat de planning binnen deze termijn ambitieus genoemd mag worden.

Hoofdlijnen WTP

Na ruim 10 jaar discussie en onderzoek zijn de nieuwe pensioenregels zodanig opgezet, dat ze beter passen bij onze huidige maatschappij en arbeidsmarkt. Want er is door de jaren heen veel veranderd. We werken bijvoorbeeld meestal niet meer ons hele leven voor dezelfde werkgever. We worden steeds ouder en ontvangen langer pensioen. Het filmpje [Nieuwe regels voor jouw pensioen](#) geeft hier meer achtergrond bij.

In principe verandert voor vrijwel iedereen in Nederland de bestaande pensioenregeling. Dat geldt voor zowel actieve deelnemers die pensioen opbouwen, deelnemers die geen pensioen opbouwen en nog niet met pensioen zijn (slapers), maar ook voor deelnemers die reeds een pensioenuitkering ontvangen.

Bekijk ons filmpje [Nederlandse pensioenstelsel](#) voor meer toelichting.

Vanwege de impact die deze wet zal hebben op vrijwel alle facetten van het beleid en de uitvoering van het pensioenfonds, hebben wij voor de transitie naar NPS begin 2022 een aparte pagina op onze website ingericht, zie [Nieuw Pensioen Stelsel \(NPS\)](#). De informatie en veelgestelde vragen en antwoorden op deze pagina worden regelmatig geactualiseerd zodat onze deelnemers kennis kunnen nemen van de stand van zaken.

De belangrijkste verandering voor pensioenen in NPS is dat we overgaan van aanspraken op een pensioenuitkering naar een persoonlijke pensioenpot. Daarin worden voor de werkenden premies gestort die worden belegd, en voor de gepensioneerden wordt uit dit opgebouwde kapitaal een uitkering betaald.

De Solidaire premiereregeling (SPR) en Flexibele premiereregeling (FPR) zijn de twee nieuwe pensioenregelingen die onder de WTP vallen en waaruit sociale partners zullen kiezen.

De solidaire premieregeling

- ▶ Is een gezamenlijke pensioenregeling
- ▶ Pensioenbeleggingen aan de hand van een gezamenlijke risicohouding
- ▶ Beleggingsopbrengsten worden leeftijdsafhankelijk toegerekend
- ▶ Er is een verplichte reserve om risico's te delen
- ▶ Je krijgt een variabele pensioenuitkering

De flexibele premieregeling

- ▶ Is een meer individuele pensioenregeling
- ▶ Pensioenbeleggingen zijn leeftijdsafhankelijk en met een eigen risicohouding
- ▶ Als je jong bent, kun je meer risico nemen dan later
- ▶ We beleggen na je pensioendatum door
- ▶ Je kunt kiezen voor een variabele of een vaste pensioenuitkering

Niet alles wordt anders. De volgende huidige elementen blijven na de transitie naar NPS van toepassing:

- ▶ De premies worden gezamenlijk opgebracht door de werkgevers en medewerkers.
- ▶ Kosten en een aantal risico's worden gedeeld.
- ▶ Alle premies worden belegd, want dat levert meer op dan sparen.
- ▶ Het blijft mogelijk om verschillende keuzes te maken, zoals eerder stoppen met werken.
- ▶ Als een deelnemer met pensioen gaat, dan krijgt deze pensioen zolang hij of zij leeft.
- ▶ Naast pensioen krijgen deelnemers ook AOW van de overheid.
- ▶ Mocht een deelnemer overlijden dan is er een levenslang pensioen voor de nabestaanden verzekerd.

De wetgeving is nog niet definitief. Op 22 december 2022 heeft de Tweede Kamer de WTP aangenomen.

Stand van zaken bij pensioenfondsen APF

De werkgevers en vakorganisaties hebben gezamenlijk de voorlopige keuze voor de FPR gemaakt. Aan de uitwerking van deze regeling wordt nog druk gewerkt door de werkgevers en vakorganisaties, in overleg met Pensioenfondsen APF, APS en AIM. De belangrijkste uitgangspunten zijn: goed passend bij de deelnemers, budgetneutraal en geen onnodige complexiteit.

Met de nieuwe pensioenregeling krijgt iedere deelnemer die nog niet met pensioen is een 'pensioenpot' met een persoonlijk pensioenkapitaal. We laten straks zien hoeveel pensioenpremie voor de deelnemer wordt ingelegd. De deelnemer kan keuzes maken in het te nemen beleggingsrisico voor het persoonlijke pensioenkapitaal. We bieden inzicht in hoe we de persoonlijke pensioenkapitalen collectief beleggen. De pensioenpremies worden samen met de opbrengsten van de beleggingen de basis voor de hoogte van je pensioen. Dit maken wij voor de deelnemers zichtbaar.

Door de nieuwe pensioenregels wordt de hoogte van het pensioen naar verwachting op termijn meer dan nu. We hoeven minder buffers aan te houden, waardoor het pensioen bij goede beleggingsresultaten eerder omhoog kan, maar ook bij tegenvallende prestaties eerder omlaag. Er zal dus sprake zijn van een variabele pensioenuitkering: ieder jaar wordt de pensioenuitkering opnieuw vastgesteld. Het pensioen is dus geen uitkomst van een vaste formule, zoals nu.

Door een goed gekozen beleggingsbeleid en spreiding van positieve en negatieve resultaten over een aantal jaren willen we de variabele uitkeringen zo stabiel mogelijk maken.

Deelnemers kunnen in plaats van een variabele pensioenuitkering bij Pensioenfondsen APF ook voor een vaste uitkering bij een levensverzekeraar kiezen. Dan is de hoogte van je pensioen niet meer afhankelijk van de economie, maar is er ook geen mogelijkheid van een hoger pensioen meer. De keuze voor een vaste of variabele uitkering kan een deelnemer pas maken nadat de nieuwe FPR is ingericht.

Als we onze ambitie halen, dan zal onze nieuwe regeling ingaan op 1 januari 2025. Sociale partners hebben de intentie uitgesproken dat alle bestaande pensioenrechten en pensioenaanspraken meeverhuizen naar de nieuwe pensioenregeling. Dit wordt 'invaren' genoemd. Bij de verhuizing naar de nieuwe pensioenregeling is het uitgangspunt dat alle middelen van Pensioenfondsen APF, dus inclusief alle beschikbare reserves, op

een evenwichtige manier worden verdeeld. De doelstelling is dat niemand die al pensioen ontvangt er op achteruit gaat. Daar worden nog allerlei berekeningen voor gemaakt, waarbij met verschillende scenario's rekening wordt gehouden. We weten immers niet hoe het pensioenfonds ervoor staat op het moment van invaren en met welk renteniveau we dan rekening moeten houden. We houden bij de voorbereidingen op het invaren naar de nieuwe regeling vanzelfsprekend rekening met verplichte wet- en regelgeving rond evenwichtige belangenafweging voor alle deelnemers. Het verantwoordingsorgaan en De Nederlandsche Bank (DNB) zien er op toe of we die regels goed naleven.

We kunnen nu nog niet aangeven wat de nieuwe pensioenregeling en het verhuizen voor iedere deelnemer persoonlijk betekent. Ruim voor de transitie geven we hier meer informatie en uitleg over.

Pensioenfonds APF heeft in 2022 een enquête uitgezet om de risicovoorkeur van de deelnemers in kaart te brengen. Een belangrijke vraag is namelijk hoeveel risico je bereid bent te nemen voor je pensioen in ruil voor de kans op een hogere uitkering. De uitkomsten zullen wij gebruiken bij de inrichting van de nieuwe pensioenregeling. De eerste helft van 2023 wordt benut voor het maken van principiële keuzes en de ontwikkeling van een nieuwe regeling in samenwerking met alle belanghebbenden. Hoewel sociale partners de inhoud van de regeling bepalen, stelt Pensioenfonds APF zich actief en ondersteunend op door regie in dit proces te voeren en de uitvoerbaarheid van de geuite voorkeuren te toetsen. Als de contouren van de uitwerking van de nieuwe regeling helder zijn, zal hierover worden gecommuniceerd.

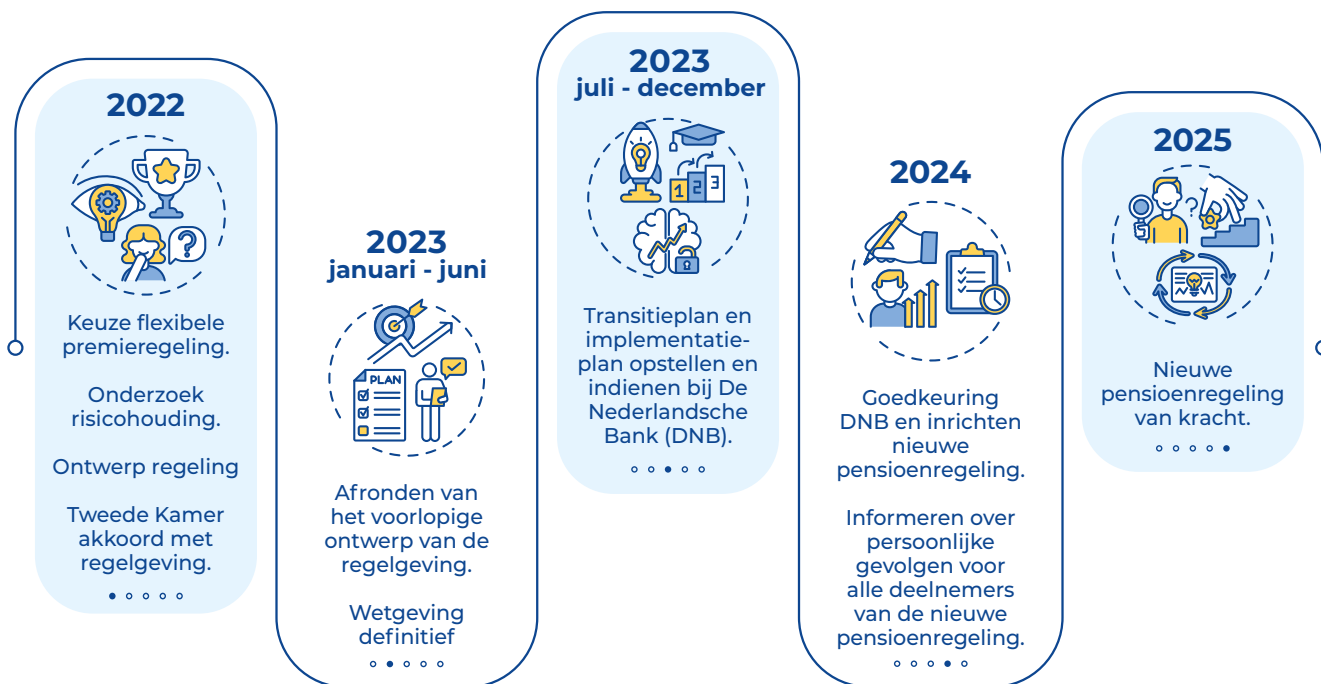
Verwachtingen, voorgenomen acties en planning

Momenteel ontwikkelen wij de nieuwe FPR in nauwe samenwerking met alle belanghebbenden. Op de voorkeuren van de deelnemers en sociale partners van AkzoNobel en Nouryon zullen wij ons voorstel baseren. Naar verwachting loopt het besluitvormings- en ontwerpproces door tot ver in 2023, waarna de implementatie voor de FPR en invaren van de bestaande rechten zal volgen.

In de periode tot aan de transitie blijft het bestaande beleid ongewijzigd. Wel zal er in die periode uitleg worden gegeven en inzicht worden verschaft in de nieuwe regeling en de consequenties daarvan voor de verschillende deelnemersgroepen. Daarnaast is vanaf de ingangsdatum van WTP ook de zorgplicht rondom keuzebegeleiding voor pensioenfondsen van kracht. Deze nieuwe wet betreft een open norm die nog verder moet worden uitgewerkt. Juist voor de nieuwe regeling is goede begeleiding van deelnemers extra belangrijk, omdat deelnemers zelf keuzes moeten gaan maken en zij hier ook de risico's voor dragen.

De onderstaande tijdlijn geeft de planning op hoofdlijnen weer.

Als alles volgens planning verloopt, dan wordt het besluitvormings- en ontwerpproces in 2023 afgerond, waarna de plannen bij DNB zullen worden ingediend en de voorbereidingen voor de implementatie voor een nieuwe regeling en invaren van de bestaande rechten zal volgen. Parallel hieraan werken wij aan het reduceren van complexiteit en het optimaliseren van de datakwaliteit, zodat een overgang naar een nieuwe regeling zo soepel mogelijk kan verlopen. We doen dit door een helder beleid voor datakwaliteit voor, tijdens en na de transitie op te stellen. Ook worden in 2023 extra controles op onze bestanden uitgevoerd om mogelijke foutenbronnen op te sporen en zo nodig te corrigeren.

Onze pensioenuitvoerder APS werkt aan een nieuw modern IT-platform voor de pensioenadministratie van de nieuwe WTP-regelingen met het doel de digitale klantbediening en digitale communicatie te verbeteren, de kosten te verlagen en meer flexibiliteit te bieden.

De migratie naar het nieuwe moderne IT-platform van APS zal naar verwachting op hetzelfde moment plaatsvinden als de transitie naar de nieuwe regeling. Met AIM wordt bezien wat er eventueel voor de transitie moet gebeuren met de beleggingsportefeuille en hoe dit dan het beste kan verlopen.

De zorgplicht voor de pensioenregeling en de verschillende te maken keuzes liggen in het nieuwe stelsel bij het pensioenfonds maar ook bij de werkgever. Bij een aantal onderwerpen zoals keuzes voor de inleg bij (de opvolger van) de BP-regeling, vast of variabel pensioen dan wel vervroegd pensioneren zullen werkgevers naar verwachting een rol vervullen. Het fonds blijft verantwoordelijk voor de berichtgeving over beleggingen, het gereserveerde kapitaal per deelnemer, en de hoogte van uitkeringen inclusief de keuzes die daarbij gemaakt kunnen worden. In 2023 zal ons beleid rondom keuzebegeleiding in het algemeen en voor NPS in het bijzonder nader worden vastgelegd.

3 Pensioen

In dit hoofdstuk vind je de hoofdlijnen van de pensioenregelingen die wij uitvoeren. Meer informatie kan je op onze [website](#) vinden.

Onderdelen pensioenregeling 2022

AkzoNobel Nederland, Nouryon, Nobian en Salt Specialties hebben voor al hun werknemers in Nederland een pensioenregeling afgesloten. Deze bestaat uit een basisregeling en een excedentregeling, met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar:

- ▶ een collectieve middelloonregeling tot maximaal een opbouwrens jaarsalaris van € 74.137 (AkzoNobel) respectievelijk € 77.221 (Nouryon, Nobian en Salt Specialties) met een vaste werkgeverspremie (CDC-regeling);
- ▶ voor degenen die een vast jaarsalaris hebben boven de genoemde opbouwrens geldt voor het salaris daarboven een individuele BP-regeling, tot een salaris van de fiscaal maximale grens € 114.866. Boven dit salaris is geen pensioenopbouw van toepassing.

Bovendien verzekeren we voor de actieve deelnemers een tijdelijk partnerpensioen op risicobasis van € 10.361,40 bruto per jaar.

Aanpassing technische grondslagen

In 2022 hebben we – na ontvangen adviezen van onze actuariële specialisten – op een aantal punten de grondslagen voor het vaststellen van de technische voorzieningen per 31 december 2022 en de premiestelling voor 2023 geactualiseerd.

- ▶ Bij het vaststellen van het arbeidsongeschiktheidsrisico wordt in het vervolg rekening gehouden met beschikbare informatie over arbeidsongeschiktheidsklasse lager dan 80-100% (gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid);
- ▶ Update prognosetafel van het Actuarieel Genootschap (AG) met overlevingskansen naar AG2022 (was AG2020);
- ▶ Update fondsspecifieke ervaringssterfte 2022 (was 2020);
- ▶ Update fondsspecifieke partnerfrequentie 2022;
- ▶ Het veronderstelde leeftijdsverschil tussen man en vrouw van 3 jaar is verijnd op basis van de fondsspecifieke gegevens. Dit wordt met behulp van correctiefactoren verwerkt;
- ▶ De excasso opslag ten behoeve van de reserve voor toekomstige kosten is verhoogd van 2,2% naar 2,6%.

Deze aanpassingen hebben totaal een verhogend effect van ongeveer € 29,2 miljoen op onze technische voorzieningen en een impact van -0,6%-punt op de actuele dekkingsgraad.

Bij de premievaststelling voor 2023 is rekening gehouden met het door de DNB gepubliceerde alternatieve ingroepad voor inflatie. De eerst mogelijke toeslag voor de opbouw uit hoofde van de premie 2023 is per 1 januari 2024, zodat het ingroepad 2022 niet van toepassing is en het eerste jaar uit het ingroepad dus is overgeslagen.

Bij de toeslagverlening per 1 januari 2023 is eveneens rekening gehouden met het alternatieve ingroepad voor inflatie. Daarbij is het eerste jaar 2022 wel van toepassing.

CDC-regeling

Kern van onze CDC-regeling is dat de aangesloten ondernemingen financieel gezien alleen verantwoordelijk zijn voor het beschikbaar stellen van de vaste werkgeverspremie. De pensioenaanspraken en -rechten die we vermelden in het pensioenreglement en op individuele pensioenopgaven zijn daarmee niet gegarandeerd. Het pensioenfonds moet beschikken over voldoende financiële middelen. De ondernemingen staan garant voor het beschikbaar stellen van de vaste werkgeverspremie en de afdracht van de totale pensioenpremie.

Als het pensioenfonds een tekort heeft, dan storten de ondernemingen niet bij. Als het pensioenfonds meer vermogen dan noodzakelijk heeft, dan wordt dit ook niet teruggestort naar de ondernemingen.

We laten in de volgende tabel de ontwikkeling van de belangrijkste parameters in 2022 en 2021 zien:

	Parameters	2022	2021
Akzo Nobel	Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,641%	1,618%
	Percentage nabestaandenpensioen	1,149%	1,133%
	Grensbedrag basisregeling	€ 74.137	€ 72.684
	Pensioenpremie (van grondslag)	29,8%	29,8%
Nouryon, Nobian, Salt	Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,571%	1,571%
	Percentage nabestaandenpensioen	1,100%	1,100%
	Grensbedrag basisregeling	€ 77.221	€ 73.325
		Nouryon: 29,7%	
		Nobian: 30,2%	29,8%
	Pensioenpremie (van grondslag)	Salt: 29,6%	
Alle ondernemingen	Maximum pensioengevend loon:	€ 114.866	€ 112.189
	Start pensioenopbouw (franchise)	€ 14.802	€ 14.544
	Verzekerd bedrag tijdelijk partnerpensioen	€ 10.361,40	€ 10.180,80
	Afkoopgrens	€ 520,35	€ 503,24

Tabel 3.1

BP-regeling

Werknemers met een jaarsalaris boven het grensbedrag basisregeling kunnen een deel van hun pensioen opbouwen in de BP-regeling. In deze regeling dragen deelnemers tot de pensioendatum zelf het beleggingsrisico en op de pensioendatum het inkooprisico als het BP-kapitaal wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Wij beleggen maandelijks de premies – na aftrek van kosten – zodat de BP-deelnemer een BP-kapitaal opbouwt. Op de pensioendatum kopen we van het BP-kapitaal bij het pensioenfonds extra pensioen voor de BP-deelnemer aan. De gehanteerde inkooptarieven zijn onder andere afhankelijk van de rentestand. Ook heeft de BP-deelnemer de mogelijkheid om bij een externe partij een jaarlijks aanpasbare pensioenuitkering aan te kopen. Dit wordt ook wel 'doorbeleggen' genoemd.

We beleggen het BP-kapitaal en de premies op basis van lifecyclebeleggen. Daarbij worden de ingelegde premies belegd volgens een mix die gebaseerd is op leeftijdscategorieën van de deelnemers. Deelnemers kunnen daarbij kiezen uit drie risicoprofielen: defensief, neutraal en offensief. Indien geen keuze wordt gemaakt dan wordt het neutrale profiel toegepast. De deelnemer kan de voorkeur voor een risicoprofiel op het deelnemersportaal aanpassen. Om dit te kunnen doen moet de deelnemer eerst op het deelnemersportaal diverse vragen beantwoorden ('beleggingsbalans'), waarmee een beeld van de risicohouding van de deelnemer wordt vastgesteld. In elk van de drie profielen beleggen jonge deelnemers vooral in aandelen (module Rendement). Naarmate de leeftijd vordert, verschuift de beleggingsmix naar meer vastrentende waarden (module Rente). Daardoor neemt het aandelenrisico en het renterisico bij de inkoop van pensioen af naarmate de pensioenleeftijd dichterbij komt.

Om meer zekerheid te hebben over de hoogte van de uitkering bij pensionering dekken we het renterisico bij de pensioeninkoop steeds meer af als de pensioendatum dichterbij komt. Dat doen we met de module Matching, die daarmee een hoge mate van rentegevoeligheid kent.

In 2022 zijn de BP-kapitalen gedaald. Voor zowel de aandelenbeleggingen als beleggingen in vastrentende waarden was het beleggingsresultaat negatief, een zelden voorkomende situatie. De tarieven voor inkoop van pensioen vanuit het BP-kapitaal stonden voor het hele jaar 2022 vast. Het gevolg daarvan is dat deelnemers met een BP-kapitaal in de loop van 2022 een lager pensioen konden inkopen dan vooraf kon worden verwacht. Het bestuur heeft daarom besloten om de inkoop tarieven vanaf 2023 op maandbasis vast te stellen. Omdat de premiedekkingsgraad van de basisregeling inmiddels boven 100% ligt, is tevens besloten om de in 2021 en 2022 toegepaste correctie op inkoop tarieven in verband met de premiedekkingsgraad vanaf 2023 niet meer toe te passen. Vanaf 2023 zullen de inkoop tarieven de impact van de rente op het van de BP-kapitalen aangekochte extra pensioen dus dichterbij volgen.

Tijdelijk partnerpensioen

Als een medewerker overlijdt is naast het levenslange partnerpensioen ook een extra tijdelijke overlijdensdekking voor de achterblijvende partner verzekerd. De hoogte van de ingegane uitkering bedraagt € 10.361 per jaar bij een fulltime dienstverband en stopt op de AOW-ingangsdatum van de achterblijvende partner.

Werknemers, deelnemers met wachtgeldregeling en pre-gepensioneerden betalen maandelijks een premie voor de verzekering van het tijdelijk partnerpensioen. De premiebetaling stopt op de leeftijd van 62 jaar zonder dat dit gevolgen heeft voor de dekking tot aan de pensioendatum.

Toeslagen

In hoeverre houdt het pensioen zijn waarde als er sprake is van inflatie? Wij hebben de ambitie de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks te verhogen met de prijsinflatie. Als onze financiële positie en de wettelijke regels het toelaten, verhogen we de pensioenen. In het reguliere beleid – dat gebaseerd is op de regels van het Financieel Toetsingskader (FTK) – kan dat als de beleidsdekkinggraad van ons pensioenfonds hoger ligt dan 110%.⁴ Op basis van de positie per eind 2021 heeft het bestuur besloten geen toeslag per 1 januari 2022 toe te kennen. De beleidsdekkinggraad van het pensioenfonds was per september 2021 namelijk lager dan 110%.

Begin 2022 werd een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) gepubliceerd waarin is opgenomen dat fondsen al mogen indexeren wanneer de beleidsdekkinggraad hoger is dan 105% als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Hiermee werd gehoor gegeven aan de oproep om in de aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel (NPS) de financiële buffers sneller aan deelnemers beschikbaar te stellen, zoals in NPS ook zal gebeuren. De maatregel was tijdelijk en gold in eerste instantie alleen voor indexatiebesluiten die in de tweede helft van 2022 zouden worden genomen.

Sociale partners hebben in juni 2022 aangegeven dat zij de intentie hebben aan Pensioenfonds APF het verzoek te doen om de pensioenaanspraken per 1 januari 2025 in te varen (ofwel te verhuizen) naar NPS (zie hoofdstuk 2). Dit is een voorwaarde om gebruik te maken van de AMvB.

Na een zorgvuldige, evenwichtige belangenafweging heeft het bestuur in 2022 twee keer het besluit genomen om gebruik te maken van de AMvB 'indexeren vanaf 105%'. Daarbij heeft het bestuur onder andere gebruik gemaakt van analyses die inzicht geven in de effecten van een extra toeslag op de toeslagverlening voor de lange termijn. Daarbij is ook inzichtelijk gemaakt hoe dit voor verschillende generaties en groepen deelnemers uitpakt.

⁴ De verhoging is afhankelijk van de vermogenspositie van het pensioenfonds. Het bestuur beslist of er wel of geen toeslag op de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten verleend wordt. Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd en geen extra premie ontvangen om opgebouwde pensioenaanspraken en de pensioenrechten in de toekomst te verhogen.

De afweging die het bestuur daarbij maakt betreft vooral het zoveel mogelijk beschermen van de koopkracht van de deelnemers op korte termijn enerzijds en het zo klein mogelijk houden van het risico op een financieel tekort bij de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel anderzijds. Het bestuur handelt daarbij prudent om het risico op negatieve effecten voor het pensioenfonds en de deelnemers zo veel mogelijk te beperken.

Het bestuur heeft bij haar voorgenomen besluiten gebruik gemaakt van een belangenafwegingsmatrix. Met behulp van deze matrix en doorrekeningen van de effecten voor alle leeftijden en status heeft het bestuur geconcludeerd dat de besluiten tot dermate kleine generatie effecten leiden dat deze geaccepteerd kunnen worden. Op de [website](#) is hierover een uitgebreide toelichting opgenomen.

1. In juli 2022 heeft het bestuur besloten dat alle deelnemers per 1 augustus 2022 een indexatie van 2,70% ontvangen. Deze is gelijk aan de CPI-maatstaf over 2021. In verband met het vermijden van administratieve lasten werd geen terugwerkende kracht tot 1 januari 2022 toegepast. Wel ligt om fiscale redenen de maximale ruimte bij de toeslagverlening aan actieve deelnemers per 1 januari 2023 2,7%-punt lager dan de CPI-maatstaf over 2022.
2. In november 2022 heeft het bestuur besloten dat alle deelnemers per 1 januari 2023 een indexatie van 8,73% ontvangen. De CPI-maatstaf over 2022 bedroeg 14,53%. De indexatie was voor een deel mogelijk op basis van het reguliere beleid. Zonder gebruik te maken van de AMvB zou de indexatie op 5,96% zijn uitgekomen. Om goed naar NPS te kunnen verhuizen hanteert Pensioenfonds APF voorlopig een minimaal niveau van de actuele dekkingsgraad van 105%. Dit is in lijn met het minimum van de AMvB 'indexeren vanaf 105%'. Het bestuur heeft daarom de ondergrens van het toeslagbeleid verschoven van 110% naar 105%. Op basis van dezelfde methodiek als het reguliere beleid en de verlaagde ondergrens komt de indexatie uit op 8,73%, ofwel 2,77%-punt hoger dan bij het reguliere beleid.

Als de pensioenaanspraken op 1 januari 2025 verhuizen, dan is nog één moment gepland waarop toeslag kan worden gegeven: 1 januari 2024. Op 1 januari 2025 kan een eventuele overwaarde worden verdeeld over de persoonlijke pensioenkapitalen van de deelnemers. De indexatiebesluiten die op basis van de AMvB zijn genomen weegt het bestuur te zijner tijd mee bij de evenwichtige belangenafweging rond het besluit over de manier waarop de pensioenen zullen verhuizen.

Uitvoeringsovereenkomsten

Wij hebben in 2020 uitvoeringsovereenkomsten afgesloten met de werkgevers AkzoNobel en Nouryon in Nederland voor de periode die loopt tot en met 31 december 2023. Daarnaast hebben wij in 2021 uitvoeringsovereenkomsten afgesloten met de werkgevers Nobian (vanaf 1 juli 2021) en Salt Specialties (vanaf 1 oktober 2021), welke eveneens lopen tot en met 31 december 2023. Begin 2023 wordt tussen het pensioenfonds en de werkgevers gesproken over een 1-jarige uitvoeringsovereenkomst voor 2024 en een meerjarige uitvoeringsovereenkomst voor de periode daarna, rekening houdend met de transitie naar NPS.

Uitbesteding pensioenbeheer

Wij hebben de pensioenbeheeradministratie, pensioencommunicatie en de financiële verslaglegging uitbesteed aan APS. Wij toetsen op kwartaalbasis of de dienstverlening van de uitvoeringsorganisatie voldoet aan wat wij met hen hebben afgesproken. De naleving van de afspraken en de geleverde kwaliteit zijn daarbij de belangrijkste aandachtspunten.

Wij hebben onze uitbestedingsovereenkomst met APS eind 2020 verlengd tot en met 31 december 2023. In 2023 wordt tussen het pensioenfonds en APS gesproken over een 1-jarige uitbestedingsovereenkomst voor 2024 en een meerjarige uitbestedingsovereenkomst rekening houdend met de transitie naar NPS voor de periode daarna.

Het bestuursbureau bewaakt in samenwerking met de penningmeester de kosten van het pensioenbeheer. In het boekjaar zijn er geen vermeldenswaardige bevindingen geweest ten aanzien van de beheersing van de uitbestede activiteiten.

APS bouwt voor al haar klanten aan een nieuw toekomstbestendig administratieplatform. In het tweede kwartaal van 2023 wordt een keuze gemaakt tussen twee potentiële leveranciers InAdminRiskco (RAP) en IG&H (Vida). Wij zullen naar verwachting tegelijk met de transitie naar NPS per 1 januari 2025 op het nieuwe platform overstappen.

Uitkeringen

Aan ruim 16.000 uitkeringsgerechtigden keren wij op jaarbasis € 200 miljoen uit. De volgende tabel geeft een indruk van de verdeling hiervan over 4 pensioenvormen en de gemiddelde uitkering per pensioenvorm.

Uitkering	Aantal	Bedrag (€ mio)	Gemiddeld (€)
Ouderdompensioen	10.398	145,1	13.955
Nabestaandenpensioen	5.497	52,5	9.551
Wezenpensioen	145	0,3	2.069
Arbeidsongeschiktheidspensioen	44	1,6	36.364

Tabel 3.2

Premie CDC-regeling

Wij voeren als basisregeling een collectieve pensioenregeling met vaste werkgeverspremie (CDC-regeling) uit. In verband met verschillen in de deelnemersbestanden en ziekenlijsten wordt voor iedere aangesloten onderneming afzonderlijk de premie vastgesteld. Omdat de bijdrage van de werkgevers vaststaat op 22,1% van de pensioengrondslag, varieert de werknemersbijdrage per onderneming. De totale premies zijn in tabel 3.3 opgenomen.

De gedempte kostendeekkende premie is de meetlat waaraan wij jaarlijks moeten toetsen of de totaal ontvangen feitelijke pensioenpremie voldoet aan wettelijke eisen. Een pensioenfonds mag ten behoeve van stabilisering van de premie kiezen om bij die toets uit te gaan van een gedempte premie. Daarbij wordt gerekend met een verwacht toekomstig rendement onder aftrek van inflatie.

In de voorzieningen moet het pensioenfonds rekening houden met de 'risicovrije rente'. Op basis daarvan wordt de zuivere kostendeekkende premie berekend. De premiedekkingsgraad is een maatstaf voor de mate waarin de werkelijk ontvangen pensioenpremie dekking geeft voor de stijging van de voorziening als gevolg van pensioentoeckenning.

Wij stellen de feitelijke premie jaarlijks vooraf vast als een inschatting van de gedempte kostendeekkende premie. Voor de periode 2021-2023 is een extra voorwaarde afgesproken bij het niveau van de premie en het opbouwpercentage. Het bestuur wil dat de inkoop van pensioen evenwichtig is. Wij hebben daarom afgesproken dat de premiedekkingsgraad per peildatum 30 september minimaal 75% bedraagt. Daarmee voorkomen we dat de inkoop van pensioenen te veel ten koste gaat van het totale vermogen. In de praktijk zal de achteraf gemeten premiedekkingsgraad fluctueren. In verband met de gestegen rente is de premiedekkingsgraad in 2022 weer boven 100% gekomen.

Het reglementaire opbouwpercentage van 1,875% is in boekjaar verlaagd naar 1,641% voor AkzoNobel en 1,571% voor Nouryon, Nobian en Salt Specialties. De premiepercentages per onderneming zijn in tabel 3.1 vermeld.

De totale zuivere, gedempte en feitelijke premies voor risico fonds zijn als volgt:

Bedragen (x € 1 miljoen)	2022	2021	2020	2019	2018
Zuivere kostendekkende premie	108,2	113,0	98,0	95,5	90,6
Gedempte kostendekkende premie	71,4	68,1	49,0	65,6	61,6
Feitelijke premie	74,1	70,5	66,7	69,5	64,5
Tekort feitelijke premie versus zuivere premie	-/-34,1	-/-42,5	-/-31,3	-/-26,0	-/-26,1
Overschot feitelijke premie versus gedempte premie	2,7	2,4	17,7	3,9	2,9

Tabel 3.3

De op basis van de actuariel benodigde premie berekende premiedekkingsgraad heeft het volgende verloop:

Jaarresultaat	2022	2021	2020	2019	2018
Premiedekkingsgraad	80,0%	72,6% ⁵	79,3%	85,4%	84,0%

Tabel 3.4

Dit betreft de niveaus van de premiedekkingsgraad zoals deze zijn vastgesteld op basis van de rentestand aan het begin van het verslagjaar. Als gevolg van de sterk gestegen rente in 2022 komt het niveau van de premiedekkingsgraad aan het begin van 2023 uit op ongeveer 129%.

Transparante kosten

Wij willen transparant zijn over de kosten die we maken. We presenteren de kosten op de manier die de Pensioenfederatie adviseert. Daarbij maken we onderscheid tussen de kosten van pensioenbeheer en vermogensbeheer. In dit hoofdstuk kan je informatie vinden over pensioenbeheer. Voor vermogensbeheer kan je informatie vinden in hoofdstuk 4. Wij stellen jaarlijks een begroting op en beoordelen per kwartaal de werkelijke kosten ten opzichte van de begroting.

Kosten pensioenbeheer: € 4,9 miljoen, per deelnemer € 232

Wij vinden het belangrijk dat we niet teveel geld uitgeven aan kosten, omdat het geld ten behoeve van onze deelnemers is. De kosten voor pensioenbeheer ad € 4,9 miljoen (2021: € 4,3 miljoen) zijn de kosten die het pensioenfonds moet maken voor een goede uitvoering van de pensioenregeling, zoals administratiekosten, kosten voor communicatie, projectkosten, bestuurskosten, controle- en advieskosten en accountantskosten. Een deel van de kosten hangt samen met het in stand houden van het pensioenfonds en is niet of minder beïnvloedbaar, zoals de kosten van de toezichthouders, de certificerend actuaaris en accountant.

Wij zijn op basis van de beschikbare marktinformatie, de omvang van het pensioenfonds alsmede de benodigde werkzaamheden en de kwaliteit van de dienstverlening, van mening dat de uitvoeringskosten in verhouding zijn met het niveau van de dienstverlening.

In 2022 zijn de kosten om een aantal redenen gestegen ten opzichte van 2021. De belangrijkste reden is dat we in 2021 incidentele meevallers hadden en in 2022 meer projectkosten voor de voorbereiding op de transitie naar NPS.

De pensioenbeheer kosten per deelnemer (exclusief gewezen deelnemers) bedragen in 2022 € 232 (2021: € 200). De kosten per deelnemer omgeslagen over alle deelnemers bedragen in 2022 € 161 (2021: € 140).

⁵ Door ontwikkelingen na 30 september 2020 is het daadwerkelijk niveau van de premiedekkingsgraad per eind 2021 iets lager dan het vooraf gehanteerde minimum van 75%.

4 Beleggingen en duurzaamheid

Beleggingsbeleid

Pensioenfonds APF voert een consistent beleggingsbeleid uit. Beleggen is geen doel, maar een middel om onze fondsdoelstellingen te halen.

Strategische doelstellingen beleggingen

Het bestuur stelt het strategisch beleggingsbeleid vast. Voor de aspecten rendement, risico, duurzaamheid en kosten in de beleggingsportefeuille zijn strategische doelstellingen geformuleerd:

- ▶ Een netto jaarrendement van tenminste 3% (na kosten) voor de beleggingsportefeuille is de doelstelling voor de periode 2021-2025.
Het jaar 2022 was een slecht beleggingsjaar met negatieve rendementen op de beleggingen. Het pensioenvermogen van het fonds is hierdoor in waarde gedaald. Door de sterke stijging van de rente zijn de pensioenverplichtingen juist gedaald en kon toeslag worden verleend. De huidige doelstelling is opgesteld in een lage-rente-omgeving en is gericht op een transitie naar het nieuwe pensioenstelsel zonder korting van pensioenen. Vanwege de sterk gestegen dekkingsgraad en de voorbereiding op de transitie zal in 2023 een concrete doelstelling in het kader van een soepele transitie worden geformuleerd.
- ▶ De strategische asset allocatie betekent een vereist eigen vermogen dat zich moet blijven bewegen rondom 17%.
Ook gedurende 2022 is aan deze doelstelling voldaan. Hiermee hebben wij in de beleggingsportefeuille feitelijk uitvoering gegeven aan het beleid dat past bij de risicohouding en ambitie van het pensioenfonds.
- ▶ De kostendoelstelling is om de beheerkosten in de beleggingsportefeuille de komende drie jaar (gemeten over 2024) te verlagen naar 0,30% als percentage van het gemiddeld belegd vermogen.
De beheerkosten inclusief fiduciair beheerkosten en bewaarloonkosten zijn flink lager uitgekomen op 0,34% en hiermee bijna op het gewenste niveau zoals beoogd over verslagjaar 2024.
- ▶ Met duurzaam beleggen worden twee centrale doelstellingen beoogd:
 - het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel);
 - het bijdragen aan een betere – meer duurzame – wereld, door het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld en het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Wij betrekken concrete duurzaamheidscriteria, naast het behalen van rendement, binnen de risicobeperkingen en tegen passende beheerkosten in onze beleggingen. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan bovenstaande doelstellingen.

Beleggingsovertuigingen

Wij hanteren overtuigingen die leidend zijn voor het implementeren van het strategisch beleggingsbeleid.

1. Wij beleggen in beleggingscategorieën en producten die wij kunnen uitleggen.
2. Wij nemen bepaalde beleggingsrisico's als wij verwachten hiervoor beloond te worden.
3. Wij kiezen voor het actief laten beheren van mandaten als wij verwachten dat dat een beter rendement dan de benchmark oplevert.
4. Wij zijn een lange termijn belegger.
5. De rente neigt naar een lange termijn ontwikkeling, maar is onvoorspelbaar.
6. Om een beter risicorendementsprofiel te bereiken, passen wij diversificatie toe in de beleggingsportefeuille.
7. Wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere - meer duurzame - wereld.
8. Wij nemen niet meer beleggingsrisico dan past bij de risicohouding en ambitie van onze deelnemers.

ALM-studie en portefeuilleconstructiestudie

In de financiële langetermijnstudie (ALM-studie) bekijken wij of het beleggingsbeleid past bij het risicoprofiel en de pensioenambitie. Wij krijgen hiermee inzicht in de ontwikkeling van de verwachte jaarlijkse kans op rechtenkorting, koopkracht en dekkingsgraden bij meerdere economische en klimaatscenario's. Een hoge dekkingsgraad is geen doel op zich, maar op termijn is een minimum dekkingsgraad gewenst om de pensioenuitkeringen te kunnen waarborgen. In de laatst uitgevoerde ALM-studie werd zichtbaar dat de pensioeninkoop structureel duur blijft. De te verwachten rendementen van de beleggingen zijn gematigd. Bij het huidige premieniveau is het een uitdaging om de pensioenopbouw gelijk te houden en de ambitie te kunnen waarmaken.

Na een portefeuille-constructiestudie is in 2022 besloten om afscheid te nemen van grondstoffen en de allocatie naar wereldwijde aandelen en staatsobligaties te verhogen. Liquide middelen moesten als gevolg hiervan opgehoogd worden. In de loop van 2022 is deze aanpassing geleidelijk doorgevoerd.

Kwalificatie EU-obligaties

Wij hebben ervoor gekozen om EU-obligaties, obligaties uitgegeven door Europa ter financiering van noodfondsen, te classificeren als staatsobligaties. Halverwege 2022 is dit besluit geïmplementeerd in de portefeuille en de benchmark.

Afdekkingsbeleid renterisico en valutarisico

De rente heeft grote invloed op de waarde van de pensioenverplichtingen, en daarmee op de dekkingsgraad. Om de dekkingsgraad te beschermen tegen een rentedaling, dekken wij het renterisico af met beleggingen in Europese staatsleningen, bedrijfsobligaties, particuliere hypotheekleningen en renteswaps. De te hanteren rentestafel voor het bepalen van de renteafdekking is door het bestuur vastgesteld. De hoogte van de renteafdekking, met een minimum van 45%, wordt bepaald aan de hand van een dynamische rentestafel. De referentierente van de dynamische rentestafel is de 20-jaars Europese swaprente. Vanwege de stijging van de rente is gedurende het jaar de renteafdekking stapsgewijs verhoogd tot 68% aan het einde van het jaar.

Ook een daling van niet-euro valuta heeft een negatieve invloed op de waarde van de beleggingen. Wij dekken 75% van het valutarisico in zakelijke waarden af. Dit zijn beleggingen in de drie belangrijkste valuta, de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen. Vanaf halverwege 2022 worden valutarisico's bij de beleggingen in Zwitserse franc, Australische dollar en Canadese dollar niet meer afgedekt. De blootstelling is zeer beperkt terwijl kosten moeten worden gemaakt om deze valutarisico's af te dekken.

Ontwikkelingen 2022

Kort en krachtig, 2022 was geen goed jaar voor beleggers. De oorlog in Oekraïne, stijgende rente, hoge inflatie en naweeën van de coronacrisis lieten hun sporen na. Na de inval in Oekraïne liepen energieprijzen sterk op. De hoge energiekosten lieten zich direct vertalen in een ongekend hoge inflatie. Centrale banken moesten ingrijpen, de beleidsrentes werden in stappen flink verhoogd. Daardoor wordt geld lenen duurder en investeren voor consumenten en bedrijven moeilijker. Dat zorgt voor angst voor recessie, uitstel van consumptie en dalende aandelenkoersen. Het jaar 2022 gaat de boeken in als het slechtste beleggingsjaar sinds de financiële crisis in 2008/2009. Opvallend was daarbij dat zowel aandelenmarkten als de obligatie- en kredietmarkten het jaar met forse minnen afsloten.

Beleggingsrendementen 2022

Alle percentages in deze paragraaf betreffen de beleggingen voor risico pensioenfonds. Onderstaande tabel geeft de procentuele verdeling, het rendement voor aftrek van beheervergoedingen en benchmarkrendement, uitgesplitst naar de hoofdcategorieën.

	Portefeuilleweging per 31/12/2022	Rendement Portefeuille	Rendement Benchmark
Vastrentende Waarden	55,6%	-16,5%	-16,7%
Aandelen	26,4%	-12,0%	-12,8%
Alternatieve beleggingen	5,3%	29,2% ⁶	23,4% ⁶
Vastgoed	9,7%	-14,5%	-12,7%
Liquide middelen	3,0%	1,9%	0,0%
Totaal beleggingen	100,0%	-11,1%	-11,8%
Bijdrage valuta afdekking		-1,5%	
Bijdrage rente afdekking		-5,8%	
Totaal		-18,4%	

Tabel 4.1

Het rendement van de beleggingen zonder bijdragen van de valuta- en renteafdekking was -11,1% en hiermee beter dan het benchmarkrendement. Alleen de beleggingscategorieën hedgefunds, liquide middelen en grondstoffen behaalden in 2022 een positief rendement. De overige beleggingscategorieën behaalden een negatief rendement. De rentestijging zorgde voor het dalen van de pensioenverplichtingen van het fonds, waardoor de dekkingsgraad juist steeg.

⁶ Dit is het jaarrendement van de beleggingen en benchmark inclusief beleggingscategorie grondstoffen. Tot augustus 2022 is belegd in grondstoffen. Alternatieve beleggingen bestaat per eind 2022 alleen uit de beleggingscategorie hedgefunds.

Vastrentende waarden

Resultaten 2022 Vastrentende waarden	
Weging categorie (in % van de portefeuille)	55,6%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,14%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,05%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,19%
Totale netto rendement vastrentende waarden	-16,6%
Rendement benchmark	-16,7%
Verschil netto rendement vastrentende waarden en benchmark	+0,1%

Tabel 4.2

De categorie vastrentende waarden bestaat uit verschillende soorten obligaties en leningen. Het jaar 2022 werd sterk beïnvloed door de stijging van de kapitaalmarktrente en risico-opslagen. Door de oplopende inflatiecijfers verandert het beleid van de centrale banken. De centrale banken bouwen de opkoopprogramma's van de laatste jaren snel af. Ook verhogen zij de beleidsrentes fors. Als de rente stijgt, wordt het voor beleggers aantrekkelijker om nieuwe obligaties te kopen in plaats van bestaande obligaties met een lagere rente. Hierdoor leidt een rentestijging tot dalende koersen van de obligaties.

Alle categorieën binnen vastrentende waarden lieten sterk negatieve rendementen zien:

	%	Netto rendement mandaat	Rendement Benchmark
Obligaties Investment Grade	50,3%	-17,0%	-17,1%
Obligaties in opkomende markten	2,6%	-12,7%	-12,4%
Wereldwijde high yield obligaties	2,7%	-11,9%	-12,9%
Totaal Vastrentende waarden	55,6%	-16,6%	-16,7%

Tabel 4.3

Obligaties Investment Grade bestaan uit euro staatsleningen en euro (niet)staatsleningen, Amerikaanse bedrijfsobligaties en hypotheke:

Obligaties euro: staat en niet-staat

De portefeuille Europese staats- en niet-staatsobligaties is belegd in leningen met een investment grade rating. In de mandaten wordt ook belegd in zogenaamde groene obligaties. Hiermee wordt bijgedragen aan (overheids)investeringen in hernieuwbare energie, energie efficiënt wonen en het verduurzamen van transport. Naast een outperformance doelstelling moet een beter duurzaamheidsprofiel dan de benchmark worden bewerkstelligd en dit is ook dit jaar gelukt.

Amerikaanse bedrijfsobligaties

Het rendement van Amerikaanse investment grade bedrijfsobligaties werd in negatieve zin sterk beïnvloed door de stijging van de Amerikaanse kapitaalmarktrente en risico-opslagen. Over het jaar gemeten presteerden de risicovollere obligaties aanzienlijk beter dan de meest veilige obligaties in het investment grade spectrum.

Particuliere hypotheke

Huizenprijzen zijn na de piek begin van het jaar in de tweede helft van 2022 gedaald. Ondanks dat de verwachting is dat huizenprijzen verder zullen dalen, zullen kredietverliezen waarschijnlijk meevallen omdat de werkloosheid laag is. De fors gestegen markttrentes hebben gezorgd voor een eveneens scherpe stijging van de hypotheekrente. Verduurzaming van woningen staat hoog op de agenda. Ook de hypotheekfondsen dragen hieraan bij met kortingen op de hypotheekrente.

Obligaties in opkomende markten

Obligaties in opkomende landen kenden ook een slecht jaar. De geopolitieke ontwikkelingen, de stijgende inflatie en de toenemende druk op die landen door de afzwakkende groei zorgden voor een negatief rendement.

Wereldwijde high yield leningen

Het rendement van wereldwijde high yield bedrijfsobligaties werd ook beïnvloed door de stijging van de kapitaalmarktrente en risico-opslagen. Over het jaar gemeten presteerden de meest veilige high yield obligaties aanzienlijk beter dan de risicovollere obligaties.

Liquide middelen

Het deel liquide middelen van de portefeuille is nodig als buffer voor de ingaande premies en uitgaande uitkeringen. Ook zijn deze vereist om te voldoen aan onderpandvereisten voor beleggingen in rente- en valutaderivaten. Gedurende het jaar waren er geen liquiditeitsproblemen in ons fonds, maar het onderpandbeleid is desondanks aangescherpt en het strategisch gewicht is verhoogd naar 4%, ingaand vanaf 2023. Deze categorie belegt in vastrentende instrumenten met een zeer korte looptijd zoals AAA-staatsobligaties uit de eurozone met een looptijd korter dan één jaar, deposito's en banktegoeden. Wij borgen dat te allen tijde aan de uitkeringsverplichtingen kan worden voldaan.

Aandelen

Resultaten 2022 Aandelen	
Weging categorie in % van de portefeuille	26,4%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,19%
Performance gerelateerde kosten aandelen opkomende landen (in %)	0%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,14%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,33%
Totaal netto rendement aandelen	-12,1%
Rendement benchmark	-12,8%
Verskil netto rendement aandelen en benchmark	0,7%

Tabel 4.4

Ook aandelen presteerden in 2022 slecht. Slechte beleggingsjaren komen nu eenmaal voor maar, met een goed gespreide aandelenportefeuille, overwegen de goede jaren voor het rendement op de lange termijn. Centrale banken verhoogden de rente. Daardoor wordt geld lenen duurder en investeren voor consumenten en bedrijven moeilijker. Dat zorgt voor angst voor een recessie, uitstel van consumptie en dalende aandelenkoersen.

	%	Netto rendement mandaat	Rendement Benchmark
Aandelen ontwikkelde landen	21,2%	-11,0%	-12,5%
Aandelen opkomende landen	5,2%	-16,5%	-14,9%
Totaal aandelen	26,4%	-12,1%	-12,8%

Tabel 4.5

Aandelen Ontwikkelde landen

Begin 2022 zijn zes actief beheerde aandelenmandaten omgezet naar één aandelenmandaat met een beoogd rendement en risico dicht bij de benchmark (passief). Het mandaat heeft in 2022 een hoger rendement dan de benchmark behaald. In dit nieuwe aandelenmandaat wordt daarnaast een beter ESG-profiel en betere CO₂-voetafdruk ten opzichte van de MSCI World Index beoogd. De ESG-score van het mandaat moet minimaal 15% hoger liggen dan van de Index en de CO₂-uitstoot moet 50% lager uitkomen dan de benchmark. Dit doel is bereikt. Wij verwachten dat beursgenoteerde ondernemingen hierdoor explicieter zullen concurreren met elkaar op het gebied van duurzaamheid. Met de omzetting naar dit nieuwe mandaat zijn ook de beheerkosten verlaagd.

Aandelen Opkomende markten

Opkomende markten zijn landen die nog niet het welvaartsniveau van westerse landen hebben, maar die naar verwachting wel een snelle economische groei zullen doormaken. De aandelenmarkten in deze landen zijn over het algemeen wat risicovoller dan die van de ontwikkelde markten. Het rendement bleef achter bij dat van aandelen in ontwikkelde landen. Wij beleggen in aandelenfondsen die over de afgelopen jaren het beter hebben gedaan dan de benchmark. In 2022 is dit niet gelukt.

Vastgoed

De rente heeft invloed op de waardering van vastgoedbeleggingen. Vastgoed is met vreemd vermogen gefinancierd, de stijgende rente brengt onzekerheid. Dit had direct invloed op de koersen van de Europese beursgenoteerde vastgoedondernemingen waarin is belegd. Het rendement van de beursgenoteerde vastgoedbeleggingen was zeer teleurstellend met een min van circa 38%.

Resultaten 2022 Vastgoed	
Weging categorie in % van de portefeuille	9,7%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	0,49%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	0,42%
Totale kosten (in % van het vermogen)	0,91%
Totaal netto rendement vastgoed	-15,0%
Rendement benchmark	-12,7%
Verskil netto rendement vastgoed en benchmark	-2,3%

Tabel 4.6

Begin 2022 is afscheid genomen van één van de managers beursgenoteerd vastgoed en hiermee is de allocatie verlaagd. Het rendement van niet-beursgenoteerd vastgoed is uitgekomen dicht bij de benchmark.

	%	Netto rendement mandaat	Rendement Benchmark
Niet beursgenoteerd vastgoed	7,6%	-0,7%	-0,2%
Beursgenoteerd vastgoed	2,1%	-37,5%	-37,1%
Totaal vastgoed	9,7%	-15,0%	-12,7%

Tabel 4.7

Het fonds belegt in Nederlandse niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen met een relatief laag risicoprofiel. Het rendement verschilt en is afhankelijk van het onderliggend vastgoed in de fondsen. De woningfondsen droegen positief bij. Het kantorenfonds heeft het zwaar door de trend van thuiswerken. Herstel is zichtbaar in het fonds met winkels op goede locaties in de grote binnensteden. Hier blijven consumenten graag winkelen. De huurders, grote retailers, verkopen zowel via een fysieke winkel als via internet.

Alternatieve beleggingen

Grondstoffen

In april 2022 is besloten tot een portefeuille zonder de beleggingscategorie grondstoffen. De allocatie naar grondstoffen is in de zomer afgebouwd. Per eind augustus zijn er geen beleggingen meer in deze categorie. Het rendement op grondstoffen in 2022 is 44,3%.

Hedgefonds

Resultaten 2022 Hedgefonds	
Weging categorie in % van de portefeuille	5,3%
Beheerkosten (in % van het vermogen)	1,34%
Performance gerelateerde beheerkosten (in % van het vermogen)	1,69%
Transactiekosten (in % van het vermogen)	1,54%
Totale kosten (in % van het vermogen)	4,57%
Totaal netto rendement hedgefonds	9,6%
Rendement benchmark	2,8%
Verschil netto rendement hedgefonds en benchmark	6,8%

Tabel 4.8

Het beleggen in hedgefonds heeft toegevoegde waarde laten zien. Er waren duidelijke trends zichtbaar, de hedgefonds met een trend gedreven strategie behaalden goede resultaten. Ook het hedgefund met de global macrostrategie presteerde goed. Hiermee heeft deze categorie de beoogde goede diversificatie laten zien en enige bescherming geboden.

Kosten vermogensbeheer 2022

Totale kosten vermogensbeheer: € 33,0 miljoen, 0,53% van het gemiddeld belegd vermogen

De kosten vermogensbeheer moeten in relatie worden gezien tot (extra) beoogd rendement, het gelopen risico en de overtuigingen op het gebied van het bijdragen aan een duurzame wereld. Het bestuur hanteert het uitgangspunt om de beheerkosten te verlagen.

De verwachte rendementen voor de beleggingen zijn onzeker. Langs de vier assen, rendement, risico, duurzaamheid en kosten, worden de beleggingen beoordeeld. In bepaalde gevallen loont actief beheer en wordt over een aantal jaren gemiddeld een hoger rendement behaald dan de Index. Hiervoor wordt een hogere beheervergoeding betaald en soms een prestatievergoeding. Het bestuur beoordeelt elk kwartaal of de betaalde fees worden terugverdiend met extra rendement. Waar dit op termijn niet het geval is, is het goedkopere passief beheer logisch.

De totale kosten vermogensbeheer bedragen € 33,0 miljoen (was € 36,5 miljoen in 2021). Dit is een daling ten opzichte van 2021 met € 2,9 miljoen. De totale kosten vermogensbeheer als percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn gedaald ten opzichte van 2021 van 0,64% naar 0,53%.

De vermogensbeheerskosten als % van het gemiddeld belegd vermogen zijn als volgt:

	2022	2021
Beheerkosten + performancegerelateerde kosten	0,34	0,47
Transactiekosten	0,19	0,17
Totale vermogensbeheerskosten	0,53	0,64
Gemiddelde belegd vermogen (in miljoen euro)	5.268	5.721

Tabel 4.9

De totale kosten vermogensbeheer omvatten naast de kosten, zoals gerapporteerd in de jaarrekening op basis van daadwerkelijke facturen, ook de weergave van indirecte kosten voor beheer in beleggingsfondsen (verwerkt in het rendement) en de geschatte transactiekosten. Transactiekosten zijn de kosten die het fonds maakt om een beleggingstransactie tot stand te brengen en uit te voeren. De transactiekosten voor obligaties kunnen niet separaat uiteengezet worden, omdat de kosten impliciet onderdeel uitmaken van een nettoprijs die bij een transactie is overeengekomen. Deze kosten zijn verrekend in het behaalde rendement. Desondanks worden hiertoe schattingen bijgehouden en als zodanig gerapporteerd.

De hoogte van de kosten kun je niet een-op-een vergelijken met andere pensioenfondsen. De kosten zijn het resultaat van strategische beslissingen en de beleggingsmix van de portefeuille. De beheerkosten van de categorieën vastrentende waarden en aandelen zijn per definitie lager dan van vastgoed en hedgefonds. Ook zijn beheerkosten van actief beheerde mandaten hoger dan van passieve mandaten. De schaalgrootte en hiermee inkoopkracht van een pensioenfonds kan helpen en de mate van uitbesteding heeft impact op de hoogte van de beheerkosten.

De kosten van het vermogensbeheer (in € miljoen) in 2022 bestaan afgerond uit:

	2022			
	Beheerkosten	Performance-gerelateerde kosten	Transactie-kosten	Totaal
Vastrentende waarden	4,1	-	1,6	5,7
Aandelen	2,7	-	2,0	4,7
Vastgoed	2,7	-	1,6	4,3
Grondstoffen	-	-	0,3	0,3
Hedge funds	3,8	4,8	4,3	12,9
Liquiditeiten	0,1	-	-	0,1
Derivaten	-	-	0,3	0,3
Kosten fiduciair beheer	3,6	-	-	3,6
Overig	1,1	-	-	1,1
Totaal	18,1	4,8	10,2	33,0

Tabel 4.10

De kosten van het vermogensbeheer (in € miljoen) in 2021 bestaan uit:

	2021			
	Beheerkosten	Performance-gerelateerde kosten	Transactie-kosten	Totaal
Vastrentende waarden	4,4	-	1,5	5,9
Aandelen	4,8	0,7	2,4	7,9
Vastgoed	2,8	-	0,7	3,5
Grondstoffen	0,1	-	0,6	0,7
Hedge funds	4,0	5,5	4,4	13,9
Liquiditeiten	0,1	-	-	0,1
Derivaten	-	-	0,2	0,2
Kosten fiduciair beheer	3,7	-	-	3,7
Overig	0,6	-	-	0,6
Totaal	20,5	6,2	9,8	36,5

Tabel 4.11

Het fonds heeft alle benodigde diensten op het gebied van beleggingen uitbesteed. De kosten fiduciair beheer bedragen 0,07% van het belegd vermogen en bestaan uit vergoedingen voor strategische advisering, balansmanagement, risicomanagement, de performance en beleggingsadministratie van de gehele portefeuille en de monitoringkosten van alle managers. Deze managers zijn wereldwijd gevestigd en krijgen de opdracht specifieke mandaten uit te voeren tegen vooraf afgesproken beheerkosten.

Jaarlijks beoordeelt het bestuur of de kosten die worden gemaakt als percentage van het belegd vermogen zich redelijk en verantwoord ontwikkelen ten opzichte van voorgaande jaren. Over 2022 vielen enkele zaken op. De grootste daling van de vermogensbeheerkosten is veroorzaakt door een wijziging in de aandelenbeleggingen. Er heeft een grote transitie plaatsgevonden, waarbij zes actief beheerde mandaten zijn omgezet naar een passief beheerd aandelenmandaat. Hedgefund managers hebben in 2022 goede rendementen laten zien waarmee de performance gerelateerde kosten stijgen. Het bestuur heeft vastgesteld dat deze performance gerelateerde fees voldoen aan het criterium 'een alignment of interest'; zowel ons pensioenfonds als de managers profiteren. Er is binnen de risicorestricties een goede outperformance behaald waarbij de extra performancegerelateerde fee uitlegbaar is. Deze managers hebben toegevoegde waarde geleverd.

De stijging in de gerapporteerde transactiekosten is mede veroorzaakt door de transitiekosten die zijn gemaakt om de zes aandelenmandaten om te zetten naar een mandaat.

Het bestuur heeft als doel om de beleggingen te vereenvoudigen en hiermee de beheerkosten te verlagen naar 0,30% van het gemiddeld belegd vermogen (gemeten over het jaar 2024). De beheerkosten inclusief de fiduciair beheerkosten, bewaarloonkosten en kosten pensioenfonds inzake beleggingen zijn uitgekomen op 0,34% van het gemiddeld belegd vermogen.

Toelichting: in de staat van baten en lasten van de jaarrekening komen uitsluitend de directe kosten, waarvoor het fonds facturen ontvangt, tot uitdrukking. Dit betreft een bedrag van ongeveer € 10,4 miljoen. De overige kosten betreft € 12,4 miljoen indirecte kosten en € 10,2 miljoen transactiekosten, die in de waarderingen en dus in het rendement zijn verwerkt.

BP-regeling 2022

In hoofdstuk 3 is de werking van de BP-regeling kort beschreven. De beleggingen van de BP-regeling worden geadmistreerd in drie modules Rendement, Rente en Matching. Elke module is ingericht met beleggingsfondsen passend bij de specifieke rendements-risico, duurzaamheid en kosten eigenschappen. Hierbij wordt bewust belegd in liquide beleggingscategorieën, zoveel mogelijk in passief beheerde beleggingsfondsen tegen lage beheerkosten.

Module Rendement:

BlackRock CCF Developed World (ESG screened) Index Fund (80%). De index die de fondsmanager hanteert is de MSCI World ex Select Controversies Index. Naast uitsluiting van controversiële wapens worden ook bedrijven gescreend en beoordeeld op de wijze waarop met mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en anti-corruptie wordt omgegaan. Tabaksproducenten worden eveneens uitgesloten van het belegbare universum. Screening vindt plaats door MSCI op grond van de 10 Global Compact Principes van de Verenigde Naties. Dit beleggingsfonds heeft over 2022 een iets lager netto rendement (-1,3%) behaald dan de Index.

BlackRock Aandelen opkomende landen iShares (20%). De Index die manager hanteert is de MSCI Emerging Markets Index. Dit beleggingsfonds heeft over 2022 een iets lager rendement (-0,3%) behaald dan de Index.

Module Rente:

AIM Euro Government Bond Fund (50%). Het doel is het behalen van extra rendement boven de Index, de Bloomberg Barclays Euro Agg Treasury GDP Weighted 75% Core + 25% Non-core Total Return Index. Dit fonds is onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) geclassificeerd als een artikel 8 fonds. Het fonds promoot duurzame beleggingen onder meer door een duidelijk commitment naar groene obligaties. Ontwikkelingen op het gebied van ESG worden meegenomen in de actieve landenposities. Het beleggingsfonds heeft over 2022 een iets lager rendement (-0,2%) behaald dan de Index.

AIM Euro Investment Grade Credit Fund (35%). Het doel is het behalen van een extra rendement boven de Index, de Bloomberg Barclays 50% US Agg Credit Total Return Index (EUR hedged) + 50% Euro Agg Credit Total Return Index (EUR hedged). Duurzaamheid is integraal onderdeel van het beleggingsproces. Uitsluitingen gaan verder dan wettelijk verplicht. Er wordt niet belegd in ondernemingen die actief zijn op het gebied van controversiële wapens, tabak en teerzand. Ook kunnen ondernemingen die zich niet houden aan internationale normen uitgesloten worden als een dialoog onvoldoende oplevert. Verder wordt als onderdeel van de kredietanalyse het ESG-risico van ondernemingen beoordeeld. Het beleggingsfonds heeft over 2022 een iets lager rendement (-0,1%) behaald dan de Index.

PVF particuliere hypotheekfondsen (15%). Het Particuliere Hypotheken Fonds (PHF) belegt in Nederlandse hypotheeklen met als onderpand woningen voor eigen gebruik. Het beleggingsfonds heeft over 2022 een lager rendement (-0,5%) behaald dan de swapbenchmark.

Module Matching:

In deze module wordt belegd in rentederivaten die zeer rentegevoelig zijn in combinatie met liquide middelen. Het doel van deze module is het afdekken van het risico van rentedalingen bij de pensioeninkoop. Voor een groot deel gebeurt dit al in de module Rente. De module Matching is echter nodig om voldoende bescherming voor de lange looptijden te bieden. De sterke rentestijging in 2022 heeft geleid tot een zeer negatief rendement van renteproducten (module Rente). Met de inzet van de module Matching kan de allocatie naar renteproducten (module Rente) worden beperkt. Module Matching is zeer gevoelig voor rentebewegingen met een groot negatief rendement in 2022. De opzet is zo gekozen dat een kleine allocatie naar deze module ervoor zorgt dat de waarde zich tegengesteld aan de invloed van de rente op de inkoopfactoren van pensioen ontwikkelt (zie hoofdstuk 3 BP-regeling).

	Rendement (netto⁷) Jaar 2022	Rendement Benchmark Jaar 2022
Module Rendement	-18,5%	-17,3%
Module Rente	-17,4%	-16,9%
Module Matching	-67,3%	-66,5%

Tabel 4.12

De rendementen in de Lifecycles zijn afhankelijk van het gekozen risicoprofiel en leeftijd van de deelnemer. Omdat de Module Matching met name in aanloop naar pensionering wordt gebruikt, zijn in 2022 de rendementen voor oudere actieve deelnemers het meest negatief geweest. Zoals toegelicht in hoofdstuk 3 zullen de inkooptarieven vanaf 2023 maandelijks worden geactualiseerd, zodat ook bij sterke rentebewegingen een betere aansluiting ontstaat tussen de hoogte van het kapitaal en het daarvan aan te kopen extra pensioen. Ook zal vanaf 2023 op kwartaalbasis een toelichting op de beleggingsresultaten van de modules en de ontwikkeling van de inkooptarieven worden gegeven.

⁷ Dit zijn de rendementen, gecorrigeerd voor alle beleggingskosten. Het rendement van de benchmark wordt altijd bruto (zonder correctie voor kosten) getoond. Het behaalde rendement in de module met dat van de benchmark is hierdoor niet exact te vergelijken, maar geeft wel een goede indicatie.

Het afgelopen beursjaar was turbulent. In zulke tijden dalen aandelen vaak harder dan obligaties, en bieden obligaties enige bescherming. In 2022 zagen wij iets opvallends gebeuren: zowel aandelen als obligaties daalden hard zodat nergens kon worden 'geschuild'. De samenstelling en de rendementen van de drie Lifecycles⁸ in 2022 zijn te vinden op onze [website](#).

Hoe geven wij vorm aan duurzaam beleggen

Aan het begin van dit hoofdstuk is inzicht gegeven in de doelstellingen van ons beleid duurzaam beleggen. Wij houden in de beleggingen rekening met criteria op het gebied van milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur. Waar het om het effect van duurzaamheid in brede zin op de beleggingsportefeuille gaat, als beleggingsrisico of -kans, spreken we over ESG factoren (van het Engelse 'environmental, social, governance').

Klimaatverandering is een relevant en urgent thema om zowel vanuit maatschappelijk als risico-rendementsperspectief op te sturen.

- ▶ Pensioenfonds APF wil een bijdrage leveren aan het tegengaan van de negatieve effecten van klimaatverandering en het stimuleren van de energietransitie. Het is onze overtuiging dat dit op lange termijn bijdraagt aan het rendement van het pensioenfonds. Wij accepteren dat dit op korte termijn ten koste kan gaan van het rendement.
- ▶ Pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C. APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren. Het is belangrijk dat ondernemingen waarin wij beleggen voortgang maken op het terugdringen van de CO₂-uitstoot en met de energietransitie.

Om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C moet volgens het IPCC⁹ de CO₂-uitstoot met 45% afnemen tot 2030 (t.o.v. 2010). Dit om netto nul uitstoot te bereiken in 2050. De portefeuillemanagers krijgen naast rendement en risico, ook criteria mee om een beter duurzaamheidsprofiel te behalen en in de mandaten de CO₂-uitstoot te verminderen om hiermee te gaan voldoen aan het Klimaatakkoord van Parijs.

Een uitgebreide toelichting op hoe wij duurzaamheid integreren in de beleggingen is verwoord in ons [beleid duurzaam beleggen](#). Naast het beperken van de ESG-risico's in onze beleggingsportefeuille, speelt het pensioenfonds ook een rol om bij te dragen aan een duurzamere economie.

Wat hebben wij in 2022 gedaan?

- ▶ Ons duurzaamheidsbeleid is geïmplementeerd in de beleggingen. Wij vinden het meenemen van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces belangrijk. ESG-integratie, het structureel en zwaarwegend meenemen van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces, heeft op de langere termijn een positief effect heeft op het risico-rendementsprofiel. Het ESG-profiel van de beleggingen moet minimaal 15% beter zijn dan dat van de benchmarks.
- ▶ De CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille is verlaagd. Door de ondernemingen in de portefeuille te beïnvloeden hun bijdrage te leveren aan het Akkoord van Parijs tracht APF de CO₂-emissies van de portefeuille verder te verlagen en ook een reductie van CO₂-emissies in de werkelijke economie te realiseren. Ook zijn de meest vervuilende sectoren, kolen, teerzanden, schalieolie en -gas, uitgesloten. Daar beleggen wij niet meer in.

⁸ Er zijn drie lifecycles in de BP-regeling: Lifecycle Neutraal, Lifecycle Offensief en Lifecycle Defensief. In elke lifecycle wordt een combinatie van drie modules gebruikt. De rendementen van de verschillende lifecycles vindt u [hier](#).

⁹ IPCC is Intergovernmental Panel on Climate Change.

- ▶ Om te voldoen aan Europese duurzaamheidswetgeving zijn verdere stappen gezet. Een van de Europese verplichtingen die voortvloeit uit het actieplan is de SFDR. De SFDR heeft als doel om de informatieverstopping over duurzame beleggingen binnen de financiële sector te verbeteren. Wij hebben besloten tot een opt-in voor ongunstige effecten (artikel 4). Wij kwalificeren de onderliggende beleggingen als 'lichtgroen' en promoten ecologische en/of sociale kenmerken (artikel 8). Wij moeten als gevolg van deze besluiten voldoen aan wetgeving en hebben verschillende gedetailleerde templates in de [bijlage](#) van dit verslag beschikbaar gesteld met informatie over het beleid maatschappelijk verantwoord beleggen. Op dit moment stellen wij dat de beleggingen niet voldoen aan de criteria van de EU Taxonomie en rapporteren wij een percentage van 0% Taxonomie-alignment. Ook op de website is de specifieke [SFDR en EU Taxonomie verslaglegging](#) beschikbaar gesteld.
- ▶ Wij hebben het landenbeleid herijkt. Landen worden uitgesloten naar aanleiding van EU- en VN-sancties. Begin 2022 is (Wit)-Rusland uitgesloten van beleggingen. Nieuw is dat wij landen gaan uitsluiten die het slechtst scoren op mensenrechten en corruptie. De scores worden afgegeven door instituten Transparency International, Freedom House en ITUC. In de praktijk betekent dit dat niet meer zal worden belegd in staatsleningen van de betreffende landen die hier slecht op scoren.

Ondanks de inspanningen op het gebied van duurzaam beleggen, is Pensioenfonds APF op de VBDO-ranglijst over 2021 gedaald. De lat ligt steeds hoger. Wij betrekken de aanbevelingen van VBDO binnen het fonds. Het bestuur vergroot haar kennis, spart hierover met haar sponsor, voert een deelnemersonderzoek uit om haar beleid te toetsen en stelt hogere eisen aan vermogensbeheerders.

Instrumenten duurzaam beleggen

Wij geven vorm aan ons beleid duurzaam beleggen via verschillende instrumenten:

1. Door het integreren van de ESG-factoren en reductie van de CO₂-voetafdruk binnen alle beleggingscategorieën.
2. Door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen en het meewegen van de negatieve impact op zogenoemde IMVB factoren.
3. Door te beleggen in de 'leaders' op ESG factoren en proactieve engagement gericht op het genereren van positieve impact op de zogenoemde Sustainable Development Goals (wereldwijd erkende doelstellingen voor duurzaamheid).

Integratie van ESG factoren en reductie van de CO₂-voetafdruk

APF vindt het meenemen van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces belangrijk. APF is ervan overtuigd dat ESG-integratie, het structureel en zwaarwegend meenemen van duurzaamheidsinformatie in het beleggingsproces, op de langere termijn een positief effect heeft op het risico-rendementsprofiel.

In het mandaat voor aandelen ontwikkelde landen en mandaat bedrijfsleningen wordt als prestatiedoelstelling opgenomen dat er minimaal een 15% betere ESG-score is op portefeuilleniveau dan de Index. Daarnaast de restrictie dat sprake is van een reductie van de CO₂ intensiteit van minimaal 50% ten opzichte van de Index.

Proactief aandeelhouderschap: stemmen, engagement en uitsluiten

Wij zien stemmen als een belangrijk onderdeel van actief aandeelhouderschap. De verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd en de uitvoering van ons stembeleid, vloeien voort uit de Nederlandse Corporate Governance Code en de OESO en ICGN (International Corporate Governance Network) principes van goed ondernemingsbestuur. Door middel van stemmen op afstand (proxy voting) zijn wij in staat wereldwijd van ons stemrecht gebruik te maken.

Ook via het stembeleid sporen wij ondernemingen actief aan bij te dragen aan verlaging van de wereldwijde CO₂ uitstoot. Met name bedrijven die wij identificeren op basis van een aantal criteria met beheersing van klimaatrisico's. Bij klimaatachterblijvers in hoog risico-sectoren, zoals energie, mijnbouw en transport, stemden wij tegen voorstellen van het bestuur, zoals herbenoemingen.

Een gespecialiseerde uitbestedingspartij, CTI, voert namens het fonds dialoog met de bedrijven en fondsmanagers waarin wij beleggen. Deze dialoog ('engagement') geeft ons de mogelijkheid om ondernemingen aan te moedigen om in situaties waar specifieke ESG-problemen zijn gesignaleerd verbeteringen aan te brengen in beleid en praktijk. Wij passen deze aanpak niet alleen toe op aandelenbeleggingen, ook voor vastrentende waarden. Hierdoor verbetert het risico-rendementsprofiel van de ondernemingen met grotere kans op lange termijn waarde creatie. Wij geloven dat ondernemingen, beleggers en de samenleving als geheel samen de vruchten van een effectief engagement plukken.

Ondernemingen met Prioriteit
Intensieve en frequente dialoog met ondernemingen met hoge risico's

Thema-engagement op specifieke projecten

Reactieve engagement
Snelle actie op controverses en schendingen

Engagement bij ondernemingen wordt geprioriteerd op basis van:

- ▶ Een beoordeling van de impact van ESG factoren nu en in de toekomst;
- ▶ De ernst van negatieve effecten;
- ▶ Een beoordeling van de kans op succes voor engagement;
- ▶ Door het bestuur gekozen thema's, voor 2022 zijn dit Klimaatverandering, Milieubeheer, Mensenrechten en Corporate governance (ondernemingsbestuur).

Wij hebben op onze [website](#) een uiteenzetting van [thematisch engagement](#) opgenomen.

[Reactieve engagement](#) richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen door ondernemingen van de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties beoordeeld door onze uitvoerder CTI. Geprioriteerd wordt naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

Wij beoordelen de engagement activiteiten en resultaten ook naar bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. In 2022 zijn de grootste bijdragen behaald op SDG 13 klimaatverandering (19%) en SDG 12 duurzame consumptie en productie (18%).

In 2022 is gericht op 11 engagementprojecten, verdeeld over de vier hoofdthema's klimaatverandering, milieuzorg, mensenrechten en corporate governance. Binnen het klimaatprogramma is in 2022 ingezet op 'net zero'-toezeggingen van bedrijven en de geleidelijke stopzetting van de opwekking van steenkool tegen 2030 voor de ontwikkelde markten en tegen 2050 voor de ontwikkelingsmarkten. Dit is van belang voor het behalen van de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs. Met name bedrijven in de mijnbouw en de nutssector zijn hierop aangesproken. In het verlengde van engagement op het terrein van klimaat wordt er ingezet op het thema biodiversiteit. Deze gesprekken vinden plaats in levensmiddelenindustrie, winningsindustrieën, materialen, transport en de financiële sector. Chemische bedrijven zijn aangemoedigd de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, de schadelijke gevolgen voor lokale gemeenschappen tot een minimum te beperken, plastic afval te verminderen en te investeren in recyclingtechnologieën om de kringloop van plastic afval te sluiten door een circulaire economie in te voeren.

Uitsluitingen

Wij willen via onze beleggingen niet betrokken zijn bij ondernemingen die significante negatieve impact op de wereld (kunnen) hebben. Dit betreft ondernemingen die:

- ▶ betrokken zijn bij de volgende controversiële wapens:
 - clusterbommen en clustermunitie
 - landmijnen
 - chemische wapens
 - biologische wapens
 - kernwapens
 - witte fosfor
 - uranium
- ▶ meer dan 50% van hun omzet realiseren met de productie van tabak en tabaksproducten
- ▶ actief zijn in kolen en teerzanden en in schalie- en arctische olie en gas met een omzetgrens van meer dan 5%

In ons landenbeleid worden staatsobligaties uitgesloten van landen die onder de VN- en EU-sanctiewetgeving vallen. Sanctiewetgeving is een reactie op schendingen van het internationale recht of van mensenrechten, in een poging een kentering teweeg te brengen. Daarnaast vervullen sancties een rol in de bestrijding van terrorisme.

Vanuit een algemeen governance perspectief beleggen wij niet in financiële waarden van aangesloten ondernemingen. Bij een passieve aandelenbelegging of belegging via een beleggingsinstelling kan het voorkomen dat aandelen van deze ondernemingen wel onderdeel vormen van de portefeuille. Wij ondernemen in een dergelijk geval geen enkele actie op de desbetreffende positie.

De uitwerking van het uitsluitingenbeleid vindt zijn weerslag in onze uitsluitingenlijst. Deze lijst wordt op jaarbasis aangepast en, met een maand vertraging, op de [website](#) gepubliceerd.

Kader duurzaam beleggen

Om invulling te geven aan het beleid duurzaam beleggen maken wij gebruik van internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden door ons onderschreven en worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen waarin wordt belegd. Het gaat om de volgende internationale kaders:

1. UN Global Compact;
2. Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Convenant voor Pensioenfonds (IMVB Convenant);
3. OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
4. UN Guiding Principles on Business and Human Rights;
5. Sustainable Development Goals (SDG's);
6. SFDR.

Om goed inzicht te krijgen of ondernemingen zich houden aan de internationale normen, zoals verwoord in het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights, laten wij periodiek de beleggingsportefeuilles screenen. Deze due diligence heeft als doel de belangrijkste ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren (dus de negatieve impact voor de samenleving en het milieu in zowel de beleggingsportefeuille als bij potentiële beleggingen) te identificeren, prioriteren en te analyseren. Naar aanleiding van de bevindingen neemt het fonds zo nodig actie. Bijvoorbeeld door het starten van een dialoog met een onderneming.

Toepasbaarheid beleid

Het beleid duurzaam beleggen kan direct worden toegepast op beleggingen die zijn vormgegeven in eigen beleggingsmandaten. Wanneer wij gebruik maken van beleggingsfondsen is het niet mogelijk een eigen beleid duurzaam beleggen toe te passen. Dan is het beleid van de aangestelde fondsbeheerder leidend voor de invulling en uitvoeringen van een eventueel verantwoord beleggen beleid. Gezien de samenstelling van de huidige portefeuille is het niet mogelijk om het beleid duurzaam beleggen op alle beleggingen toe te passen.

5 Communicatie

Met goede pensioencommunicatie helpen we onze deelnemers om in beweging te komen rondom pensioenaangelegenheden en gepaste keuzes te maken. We willen ze de juiste inzichten geven, zodat ze zelf actie ondernemen wanneer dat nodig is. We bouwen aan een sterke en goede relatie met onze deelnemers met als doel dat zij vertrouwen hebben in - en tevreden zijn over het pensioenfonds.

De basis voor onze communicatie zijn de drie kernwaarden:

- ▶ Helder
- ▶ Ondersteunend
- ▶ Deskundig

Begin 2023 zijn relevant en toegankelijk aan onze kernwaarden toegevoegd.

Onze communicatie gebeurt op basis van een communicatiebeleidsplan en het jaarlijkse communicatieplan. Wij stellen het beleidsplan telkens voor een periode van drie jaar vast. Het vorige communicatiebeleidsplan gold tot en met 2022. Het nieuwe communicatiebeleidsplan 2023-2025 is in 2022 voorbereid en is begin 2023 vastgesteld. In het communicatieplan 2022 staan de volgende thema's centraal:

- ▶ Deelnemersbeleving
- ▶ NPS
- ▶ (Duurzaam) beleggen

Een belangrijke strategische doelstelling van het communicatiebeleid is het bereiken van zoveel mogelijk deelnemers. We willen bereiken dat:

- ▶ Onze deelnemers de gevolgen kennen van de financiële situatie van het fonds voor hun pensioen
- ▶ Zij de (keuze)mogelijkheden kennen van de pensioenregeling voor hun situatie
- ▶ Zij inzicht hebben in hun eigen pensioensituatie bij ons pensioenfonds
- ▶ Zij verantwoordelijkheid nemen, aandacht besteden aan hun pensioen en daarnaar handelen
- ▶ Zij vertrouwen hebben in – en tevreden zijn over ons pensioenfonds

Website en portaal

De website www.pensioenfondsapf.nl is de centrale plek voor alle informatie over Pensioenfonds APF. De website bevat zowel Nederlandstalige als Engelstalige informatie en wordt actueel gehouden met nieuwsberichten en maandelijkse informatie over de dekkingsgraad. Op de website hebben wij specifieke themapagina's gemaakt over bijvoorbeeld duurzaamheid en NPS. Voor de deelnemer wordt via het Mijn pensioen portaal informatie getoond die voor de persoonlijke situatie relevant is: persoonlijke gegevens, opgebouwde aanspraken, documenten en vooruitzichten. Hiermee wordt gestimuleerd om actief met je pensioenopbouw bezig te zijn en waar nodig en mogelijk keuzes te maken. De informatie op de website is zoveel mogelijk per doelgroep georganiseerd.

BP-regeling

Wij voeren in aanvulling op de basisregeling een BP-regeling uit. Deelnemers kunnen zelf hun risicoprofiel aanpassen op hun deelnemersportaal. Op de website is een aparte pagina over de BP-regeling opgenomen. In 2023 plaatsen wij ieder kwartaal een toelichting op de resultaten van de BP-beleggingen op de website. Meer informatie over de BP-regeling is opgenomen in [hoofdstuk 3 Pensioen](#) en [hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid](#).

E-mailadressen

Pensioenfonds APF wil zo veel mogelijk digitaal communiceren. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is dat wij de beschikking hebben over een zo actueel en volledig mogelijk bestand van e-mailadressen. Bij voorkeur hebben wij privé e-mailadressen omdat deze bij uitdiensttreding of pensionering kunnen blijven voortbestaan. Per e-mail communiceren is snel, kostenbesparend en een 'groene' manier van communiceren.

Campagnes

Onze campagnes gaan zoveel mogelijk in op de fase waarin de deelnemer zich bevindt. Relevante informatie op het juiste moment in een aansprekende vormgeving. We activeren op deze manier deelnemers om meer inzicht te krijgen in hun individuele pensioensituatie en de mogelijkheden die de pensioenregeling biedt. In 2022 hebben we naast de wettelijke communicatie een aantal belangrijke campagnes uitgevoerd:

▶ Opgvolging UPO:

Alle actieve en gewezen deelnemers ontvingen een digitaal bericht nadat het UPO geplaatst was op het deelnemersportaal. Doel was een extra activatie om deelnemers te stimuleren zich te verdiepen in hun pensioensituatie.

▶ Warm welkom:

Alle nieuwe deelnemers hebben een bericht ontvangen waarin we aandacht vragen voor pensioen en de pensioenregeling.

▶ Inzicht in pensioenkeuzes en online pensioen aanvragen:

We hebben deelnemers vanaf 60 jaar een bericht gestuurd over het thema 'met pensioen gaan'. Het geven van informatie over de pensioenkeuzes en het online pensioneren staan centraal.

▶ Jubileum editie:

Pensioenfonds APF bestond 50 jaar en bracht daarom een speciale, papieren nieuwsbrief uit.

▶ Pensioenreglement:

Het pensioenreglement werd toegankelijker, gestructureerder en beter leesbaar. Niet meer van toepassing zijnde artikelen uit het verleden zijn verwijderd. Uiteraard zonder de inhoud van de pensioenaanspraken te wijzigen.

▶ Podcast beleggen:

In 2022 is doorgedaan met meer communiceren over beleggingsbeleid. Beleggingskeuzes en behaalde resultaten worden in NPS namelijk van nog groter belang. In een podcast werd uitgelegd waarom het pensioenfonds belegt en hoe dat werkt. De podcast is te vinden op de website. Ook is de informatie op de website over (duurzaam) beleggen uitgebreid.

▶ Verkort jaarverslag 2021:

Hiermee informeerden we onze deelnemers op een laagdrempelige manier over de belangrijkste ontwikkelingen in 2021.

▶ Pensioenen verhogen:

Vanaf 1 augustus 2022 konden we de opgebouwde en ingegane pensioenaanspraken met 2,7% verhogen. Per 1 januari 2023 was de verhoging nog eens 8,73%. Deelnemers zijn hierover geïnformeerd.

▶ Verkiezingen verantwoordingsorgaan:

In het voorjaar van 2022 hebben onze pensioengerechtigden gestemd op kandidaten namens de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan. De zes namens de pensioengerechtigden gekozen kandidaten en de twee namens de actieve deelnemers door de vakverenigingen voorgedragen kandidaten zijn per 1 juli 2022 gestart.

▶ Deelnemersonderzoek:

Wij voerden in 2022 een online-onderzoek uit om een beeld te krijgen bij de wensen en voorkeuren van onze deelnemers rondom pensioen. Met name over de risicobereidheid bij beleggen. De belangrijkste resultaten zijn:

- De meerderheid wil dat het pensioenfonds de beleggingen op zich neemt. Een klein deel wil liever zelf beslissen over de beleggingen.
- De meerderheid wil collectief blijven beleggen, ook in het nieuwe stelsel.
- We hebben straks een nieuwe regeling. Hoe gaan we om met het pensioengeld dat is opgebouwd volgens de 'oude' regels? De meerderheid wil straks één eigen pensioenpot met daarin al het pensioengeld. Dus niet twee potjes voor de oude en de nieuwe regeling.
- Onze pensioenregeling biedt allerlei keuzemogelijkheden. Vroeger stoppen met werken of juist langer doorgaan vindt de meerderheid daarvan de belangrijkste keuzemogelijkheid.
- De gepensioneerden willen een uitkering die zo stabiel mogelijk is.

Deze uitkomsten geven ons richting bij het vaststellen van het toekomstige beleggingsbeleid onder NPS voor de werkenden (de opbouwfase) en de gepensioneerden (de uitkeringsfase).

Beeldbellen

Pensioenfonds APF biedt sinds 2021 beeldbellen met een pensioenspecialist aan. Tijdens het beeldbelgesprek worden vragen over bijvoorbeeld pensionering, nabestaandenpensioen of arbeidsongeschiktheidspensioen behandeld. Doordat beeldschermen gedeeld kunnen worden, kan toelichting worden gegeven op documenten of berekeningen. Het een-op-een contact wordt zeer gewaardeerd door onze deelnemers.

NPS

Op verschillende manieren worden onze deelnemers geïnformeerd over NPS en de transitie die ons te wachten staat. Op de website is hiervoor een aparte pagina ingericht. Samen met sociale partners worden pensioen updates verstuurd. Via nieuwsbrieven worden deelnemers op de hoogte gehouden. Meer informatie over NPS is opgenomen in hoofdstuk 2 Wet Toekomst Pensioenen.

Uitbesteding pensioencommunicatie

Wij hebben de uitvoering van de pensioencommunicatie uitbesteed aan APS. Het communicatiebeleid wordt bepaald in de communicatiecommissie, die ook de uitvoering toetst en goedkeurt.

De uitvoeringsorganisatie richt zich met name op de wettelijke verplichte communicatie, van startbrief tot en met het UPO, de standaard (proces)correspondentie, de digitale informatievoorziening via de website en het deelnemersportaal en de inhoud van de nieuwsbrief.

We hebben met APS afspraken gemaakt over de kwaliteit van de dienstverlening, uitgedrukt in prestatieindicatoren, ook wel Key Performance Indicators (KPI's) genoemd. In 2022 zijn KPI's toegevoegd over de tevredenheid over het fonds. De volgende tabel bevat een overzicht van de gestelde doelstellingen en de behaalde scores.

Key Performance Indicators	Doelstelling 2022	Score 2022
Bezoeken website		
Bezoeken website	120.000	152.280
Bezoeken deelnemersportaal	95.000	90.825
Bezoeken pagina pensioenplanner	7.000	6.262
UPO downloads	9.000	12.112
Deelnemers		
Percentage digitaal communiceren - actieven	80,0%	78,5%
Percentage digitaal communiceren - slapers	62,0%	58,5%
Percentage digitaal communiceren - gepensioneerd	56,0%	52,4%
E-mailing		
Klik percentage	22,0%	15,9%
Open percentage	78,0%	68,2%
Waardering		
Tevredenheid pensioenfonds	8.0	7.8

Tabel 5.1

Ondanks het feit dat niet alle voorlopige doelstellingen behaald zijn, geven deze cijfers ons waardevolle informatie. We kunnen bijvoorbeeld per campagne zien hoeveel deelnemers een communicatie-uiting openen en daarop doorklikken, wanneer iets wordt geopend en hoe dit verdeeld is naar leeftijdsgroepen. Daarop kunnen we onze uitingen aanpassen zodat deze voor elke doelgroep relevant is.

De conclusie na het eerste volledige jaar van gedetailleerde rapportage is dat we moeten blijven focussen op het verhogen van het percentage digitale communicatie, en dat op doelgroepen gerichte campagnes belangrijk zijn voor een hoog percentage van openen en doorklikken van berichten en het bezoeken van het portaal.

We zijn nog zoekende naar wat nu precies een passende norm is voor onze doelstellingen in de komende jaren, ook in vergelijking met de scores van andere pensioenfondsen. Voor de transitie naar NPS zullen speciaal aangepaste KPI's voor de effectiviteit van onze communicatie met alle deelnemersgroepen worden bepaald.

Toekomstige uitdagingen: zorgplicht en keuzebegeleiding

De zorgplicht voor de pensioenregeling en de verschillende te maken keuzes liggen in NPS bij het pensioenfonds maar ook bij de werkgevers. In 2023 zal ons beleid rondom keuzebegeleiding in het algemeen en NPS in het bijzonder nader worden vastgelegd.

Wij verwachten dat de volgende aspecten bij onze communicatie in de aanloop naar NPS extra aandacht moeten krijgen:

- ▶ Grote behoefte aan uitleg en toelichting rondom NPS en de gevolgen daarvan voor verschillende deelnemers. Dat betekent meer diepgang en een hogere frequentie van communicatie in de komende jaren. Voor de actieve deelnemers is hierbij afstemming met en ondersteuning door de werkgevers van groot belang.
- ▶ Het activeren en begeleiden van deelnemers rondom de te maken keuzes krijgt een nog groter belang. Er moet worden gezocht naar creatieve manieren en communicatiekanalen om activatie te realiseren – zo veel mogelijk digitaal en mobiel.
- ▶ Sterkere differentiatie in inhoud en communicatiemiddelen tussen deelnemersgroepen (actief/niet actief, leeftijd, salarishoogte, partnersituatie) zal nodig zijn om te zorgen voor relevante informatie en een goede keuzebegeleiding.
- ▶ Het meten van de effectiviteit van onze communicatie, en het regelmatig bepalen van de tevredenheid van de deelnemers over de dienstverlening in het algemeen moet een hoge prioriteit hebben en d.m.v. KPI's gemonitord worden.

6 Financiën

Wij schetsen in dit hoofdstuk de hoofdlijnen van de financiën in het boekjaar 2022. Als je meer wilt weten, dan kan je in de jaarrekening meer details en achtergronden vinden.

Resultaat

Het pensioenfonds heeft in 2022 een negatief resultaat behaald ter grootte van € 210,4 miljoen. De beleggingen lieten een negatief rendement zien, waarmee we € 1.094,9 miljoen negatief resultaat hebben geboekt. De technische voorziening daalde als gevolg van een hoger renteniveau met € 1.046,1 miljoen. Tegelijk waren er twee oorzaken die een verhogende impact op de technische voorzieningen hadden: enerzijds de aanpassing van de technische grondslagen (met name langer leven) en anderzijds de toeslagverlening (2 maal). Deze oorzaken zorgden voor € 29,2 miljoen respectievelijk € 462,0 miljoen hogere voorzieningen.

Het saldo van deze vier ontwikkelingen vormt op hoofdlijn de verklaring van het negatieve resultaat.

Technische voorzieningen

De totale technische voorzieningen van het pensioenfonds liggen eind 2022 op een niveau van € 4.200,8 miljoen. Dit bedrag is inclusief € 118,2 miljoen voorziening voor de BP-regeling en € 5,7 miljoen voorziening die is afgedekt door een garantiecontract.

Bij de vaststelling houden we rekening met de risicovrije rente voor pensioenfondsen, zoals die door DNB wordt gepubliceerd. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de wijziging in de methodiek van de rentetermijnstructuur per 1 januari 2023 die een verhogend effect heeft van € 7,9 miljoen (zie ook bij '[Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum](#)'). We maken gebruik van de meest recente informatie van het Actuarieel Genootschap (AG) over de ontwikkeling van de levensverwachting (AG2022). We passen daarop correctiefactoren toe om rekening te houden met het verschil in sterfte tussen de Nederlandse bevolking en het deelnemersbestand van ons eigen pensioenfonds.

Vermogenspositie en solvabiliteit

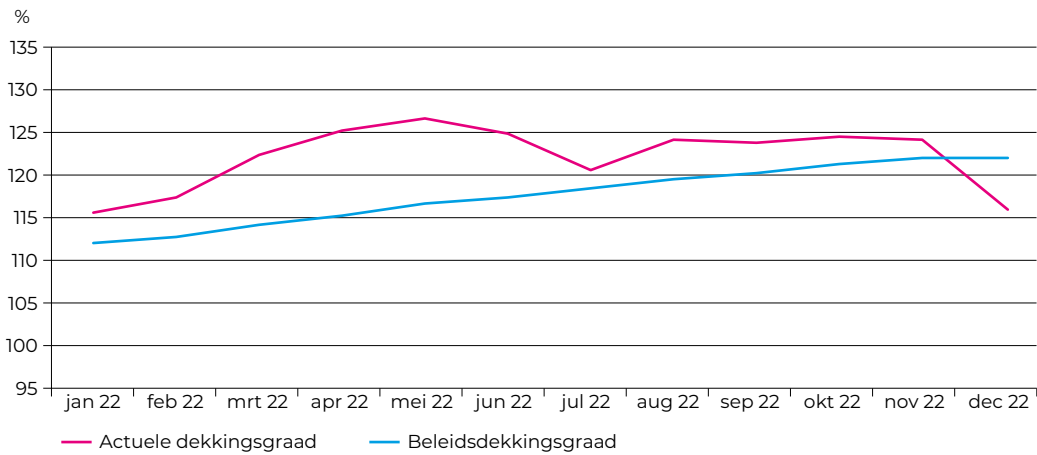
Het eigen vermogen van het pensioenfonds is met € 210,4 miljoen gedaald, namelijk van € 751,4 miljoen ultimo 2021 naar € 541,0 miljoen ultimo 2022.

De achtergestelde lening mag nog steeds volledig bij de solvabiliteit van het pensioenfonds worden meegeteld. De aanwezige solvabiliteit is met € 210,4 miljoen gedaald van € 851,4 miljoen ultimo 2021 naar € 641,0 miljoen ultimo 2022.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad van Pensioenfonds APF per 31 december 2022 is 115,3%. Dat is een daling van 0,9%-punt ten opzichte van de dekkingsgraad per 31 december 2021 (116,2%). Wij hebben de belangrijkste oorzaken van het positieve resultaat al bij het kopje 'resultaat' toegelicht.

De ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad over het boekjaar 2022 is:

De actuele dekkingsgraad wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen (inclusief de BP-regeling).

Beëindiging herstelplan

De verdere positieve ontwikkeling van de financiële positie in het eerste halfjaar van 2022 heeft tot gevolg dat wij per 30 juni 2022 het lopende herstelplan konden beëindigen. Het risico op een rechtenkorting zoals beschreven in het financieel crisisplan is verder afgenomen.

Per eind 2022 is de actuele dekkingsgraad lager dan de dekkingsgraad horend bij het vereist eigen vermogen. Omdat de beleidsdekkingsgraad ruim boven het vereiste niveau ligt, hoeft Pensioenfonds APF in 2023 geen herstelplan op te stellen.

Haalbaarheidstoets

Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets toetsen wij of op lange termijn het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in slechte tijden blijven voldoen aan de afgestemde risicohouding. Wij hebben in 2015 ondergrenzen vastgesteld na overleg met de cao-partijen en het verantwoordingsorgaan.

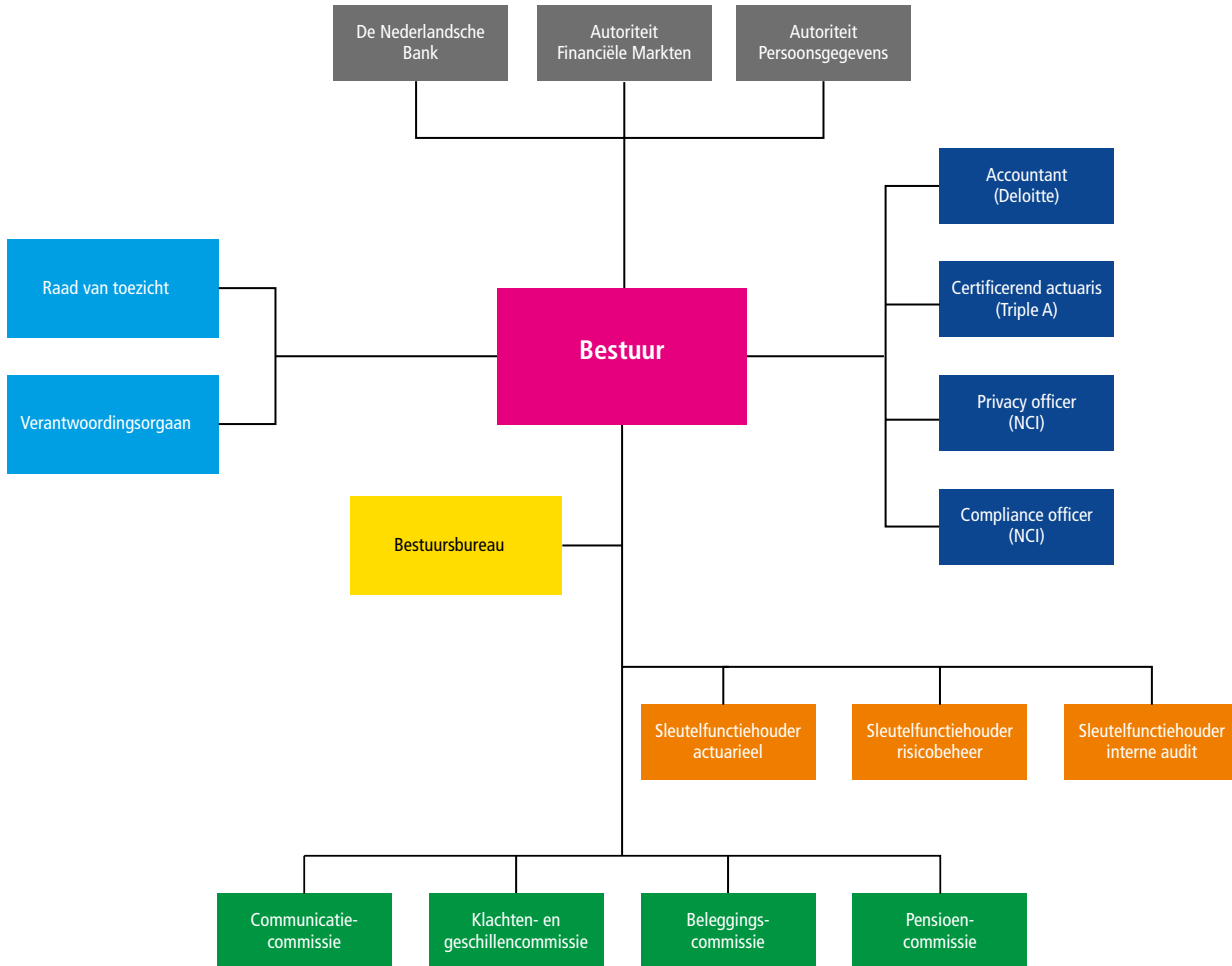
De haalbaarheidstoets, uitgevoerd in 2022, geeft de volgende uitkomsten:

- ▶ Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt 96%. Dit ligt hoger dan de vastgestelde ondergrens van 90%.
- ▶ Het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt in het slechtweerscenario 74%. De afwijking ten opzichte van 96% bedraagt daarmee 23% en is lager dan de maximaal toegestane afwijking van 30%.

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets vallen binnen de gestelde bandbreedte.

7 Governance

In dit hoofdstuk geven wij een toelichting op de governance van Pensioenfonds APF.

- Externe toezichthouders
- Externe audit, control en compliance
- Intern toezicht en verantwoording
- Sleutelfunctiehouders

Profiel

Stichting Pensioenfonds APF is opgericht in 1972 en statutair gevestigd in Arnhem. De laatste statutenwijziging was op 31 maart 2022. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41047382. De stichting is een ondernemingspensioenfonds en aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Bestuur

Pensioenfonds APF heeft een paritair bestuur dat bestaat uit zes leden: drie werknemersleden, twee werkgeversleden en een vertegenwoordiger van pensioengerechtigden. De voorzitter en plaatsvervangend voorzitter vormen het dagelijks bestuur. Het bestuur vergadert in principe maandelijks. In het verslagjaar zijn Han Jalink met ingang van 1 juli 2022, Aldert Boonen met ingang van 1 september 2022 en Dick Luijckx met ingang van 1 januari 2023 herbenoemd.

Commissies

Pensioenfonds APF heeft een communicatiecommissie, een klachten- en geschillencommissie, een beleggingscommissie en een pensioencommissie. Verder zijn er werkgroepen ingesteld voor verschillende projecten. Van de meeste commissies is een 'taak en werkwijze' vastgelegd en voor alle fondsorganen is een RASCI-matrix opgesteld. De belangrijkste taken van de commissies zijn het voorbereiden van besluiten die door het bestuur moeten worden genomen en het uitvoeren van de taken die het bestuur aan de commissies heeft gemandateerd.

Op basis van een interne evaluatie heeft het bestuur in 2022 besloten om de activiteiten van de auditcommissie en risicomanagementcommissie anders in te richten zodat deze commissies konden worden opgeheven. De betreffende werkzaamheden worden nu uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de SFH internal audit respectievelijk SFH risicobeheer. Voor het adequaat uitvoeren van de werkzaamheden voor deze sleutelfuncties kunnen de SFH's gebruik maken van sleutelfunctie vervullers. Hiervoor is niet langer de werkstructuur van een commissie benodigd.

Taken en verantwoording

Het bestuur voert de pensioenregeling voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds uit als 'goed huisvader', waarbij de principes van 'prudent person' als leidraad gelden. Het bestuur heeft verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling, maar heeft de daaruit voortvloeiende werkzaamheden grotendeels uitbesteed. Dit ligt vast in de ABTN (actuariële en bedrijfstechnische nota), een beleidsdocument van het pensioenfonds. In de ABTN is ook bepaald hoe het bestuur het functioneren van de uitvoerders beoordeelt.

Bij de beleidsvoorbereiding en de uitvoering wordt het bestuur ondersteund door een professioneel bestuursbureau. Daarbij is het bestuur eindverantwoordelijk en heeft het de regie over alle werkzaamheden van het pensioenfonds. Het bestuursbureau ondersteunt actief de verschillende commissies en overige fondsorganen en heeft vaak contact met de voorzitters daarvan.

Het bestuur is qua deskundigheidsgebieden complementair samengesteld, wat bijdraagt aan een goed functioneren. Daarbij is geen sprake van een formele gezagsverhouding. Het bestuur werkt collectief, onder leiding van de voorzitter. Voor complexe onderwerpen wordt het zogenaamde 'BOB-model' toegepast, waarbij de drie fasen van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming (BOB) bewust worden doorlopen. De gang van zaken bij besluitvorming is beschreven in de statuten en blijkt uit de notulen van de bestuursvergaderingen.

De verantwoordelijkheden van sociale partners en het bestuur liggen vast in de ABTN en in de uitvoeringsovereenkomsten. Sociale partners bepalen de inhoud van de pensioenregelingen en het bestuur voert de regelingen uit. Er is periodiek overleg tussen het dagelijks bestuur en de directie van de werkgevers en frequent overleg op uitvoeringsniveau tussen het pensioenfonds en de werkgevers. Het bestuur overlegt daarnaast regelmatig met vertegenwoordigers van sociale partners.

Ook heeft het bestuur periodiek overleg met het bestuur van de Vereniging Gepensioneerden AkzoNobel (VGAN). De VGAN is het gremium dat in het kader van de WTP transitie een formeel 'hoorrecht' bij de sociale partners heeft. Het pensioenfonds begeleidt dit proces.

Wij geven inzicht in het beleid en de wijze waarop dat is uitgevoerd. Dit gebeurt enerzijds via het bestuursverslag en anderzijds door de dialoog aan te gaan met de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan. Het bestuur houdt beide fondsorganen actief op de hoogte van waar het mee bezig is. Dit vindt op verschillende manieren plaats. Onder meer door periodiek overleg tussen voorzitters onderling, tijdens gezamenlijke vergaderingen of door middel van het toelichten van besluiten in vergaderingen van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

De raad van toezicht heeft toegang tot alle documentatie die het pensioenfonds betreft. Het verantwoordingsorgaan heeft inzicht in de bestuursnotulen, fondsdocumenten en rapportages en kan op verzoek overige documenten inzien. Na de bestuursvergadering brengt de bestuursvoorzitter verslag uit aan de voorzitter van de raad van toezicht.

Pensioenfonds APF gebruikt de beschikbare communicatiekanalen, zoals het deelnemersportaal en het APF-Bericht, om deelnemers op de hoogte te houden van belangrijke ontwikkelingen.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit acht leden: zes vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden en twee vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers. De werkgevers zijn op eigen verzoek niet vertegenwoordigd in het verantwoordingsorgaan. De leden namens pensioengerechtigden worden gekozen door pensioengerechtigden van het pensioenfonds. De leden namens de actieve deelnemers worden voorgedragen door de vakverenigingen. In het verslagjaar heeft het verantwoordingsorgaan per 1 juli afscheid genomen van Hindrik Kasperts (namens de pensioengerechtigden) en Boudewijn van Schaik (namens de actieve deelnemers). Otto Bielars (namens de pensioengerechtigden na verkiezingen) en Niels Nooijens (namens de actieve deelnemers) werden per 1 juli als nieuwe leden welkom geheten.

Het verantwoordingsorgaan wisselde in 2022 in twee gezamenlijke vergaderingen met het bestuur van gedachten over het gevoerde beleid en de lopende zaken. Ook werd het verantwoordingsorgaan regelmatig geïnformeerd over het nieuwe pensioenstelsel. Het verantwoordingsorgaan bracht in 2022 diverse adviezen uit en was betrokken bij een aantal (her)benoemingen. Meer hierover is te lezen in het [verslag van het verantwoordingsorgaan](#).

Raad van toezicht

Het intern toezicht wordt uitgevoerd door een raad van toezicht. De raad van toezicht bestaat uit drie leden. Per 1 januari 2022 heeft Dominique Dijkhuis de raad van toezicht verlaten¹⁰. Nery Anderson heeft haar rol per 1 juni 2022 overgenomen. Erik Voorhoeve heeft de raad van toezicht vanwege het verstrijken van de maximale zittingstermijn per 1 september 2022 verlaten. Karin Bitter heeft de hierdoor ontstane vacature per 1 september 2022 ingevuld.

¹⁰ De voorzittersrol van de raad van toezicht is tot 30 augustus 2022 tijdelijk overgenomen door Erik Voorhoeve. Vanaf 1 september 2022 vervult Nery Anderson deze rol.

Tussen het bestuur en de raad van toezicht vindt regelmatig overleg plaats. De raad van toezicht heeft twee gezamenlijke vergaderingen met het voltallige bestuur gehad. De raad van toezicht adviseert het bestuur zowel proactief als op verzoek.

Sleutelfunctiehouders

Pensioenfonds APF heeft conform de regelgeving van IORP II drie sleutelfunctiehouders benoemd. Dit betreft een externe sleutelfunctiehouder actuariael (de certificerend actuaris), een sleutelfunctiehouder risicobeheer (die door een bestuurslid wordt ingevuld) en een externe sleutelfunctiehouder internal audit.

De sleutelfunctiehouders rapporteren op periodieke basis aan het bestuur en indien nodig aan de raad van toezicht. In het verslagjaar heeft het bestuur besloten de sleutelfunctiehouder interne audit via externe werving in te vullen. Per 4 januari 2023 is Bas Vroegh benoemd tot sleutelfunctiehouder interne audit. Donald Schut was voorheen de sleutelfunctiehouder interne audit. Hij is in het verslagjaar per 1 juli benoemd tot sleutelfunctiehouder risicobeheer. Daarmee wordt deze functie voortaan door een bestuurslid ingevuld. Steven Verschuren was tot 1 juli 2022 sleutelfunctiehouder risicobeheer en blijft betrokken bij het vervullen van de sleutelfunctie risicobeheer.

Externe deskundigen

Pensioenfonds APF heeft een aantal externe deskundigen aangesteld. Het betreft twee externe adviseurs die de beleggingscommissie adviseren, een extern adviseur die de communicatiecommissie adviseert en een extern lid in de beleggingscommissie. In 2022 is het externe lid van de communicatiecommissie teruggetreden; er wordt nog gezocht naar een nieuwe kandidaat vanuit de actieve deelnemers. Externe commissieleden worden door het bestuur benoemd. Het bestuur heeft daarnaast een compliance officer en een privacy officer benoemd, die rechtstreeks rapporteren aan de voorzitter van het bestuur. Pensioenfonds APF maakt bovendien gebruik van ondersteuning bij de uitvoering en monitoring van haar IT- en informatiebeveiligingsbeleid. Daarnaast maakt het pensioenfonds gebruik van externe deskundigen in verband met de overgang naar NPS.

Ook heeft Pensioenfonds APF een certificerend actuaris en een accountant aangesteld en maakt gebruik van een adviserend actuaris en een belastingadviseur. De adviserend en certificerend actuaris zijn niet aan hetzelfde kantoor verbonden.

Goed pensioenfondsbestuur

Voor het pensioenfonds geldt de Code Pensioenfonds. Deze geeft nadere invulling aan de wetgeving voor de besturing van pensioenfonds. De wetgever heeft bepaald dat de Code de principes weergeeft voor goed pensioenfondsbestuur zoals bedoeld in de Pensioenwet. Hieruit volgt dat pensioenfonds de Code moeten uitvoeren. Het betekent niet dat het fonds alle normen strikt moet volgen. De Code gaat uit van het zogenoemde 'pas toe of leg uit'-beginsel. Dat betekent dat het pensioenfonds kan afwijken van de normen in de Code, maar deze afwijking dan moet motiveren en uitleggen aan belanghebbenden. De Code is sinds 2019 thematisch opgezet: vertrouwen waarmaken, verantwoordelijkheid nemen, integer handelen, kwaliteit nastreven, zorgvuldig benoemen, gepast belonen, toezicht houden, inspraak waarborgen en transparantie bevorderen. Het karakter van de normen in de Code verschilt. De naleving van sommige normen is duidelijk vast te stellen aan de hand van concrete beleidsdocumenten, publicaties of acties. Veel normen richten zich echter op gedrag en zijn minder eenvoudig objectief aantoonbaar. Naast het uitleggen van eventuele afwijkingen, is de bedoeling dat fondsen ook rapporteren over de wijze waarop ze invulling geven aan de verschillende normen.

Pensioenfonds APF voldeed in 2022 aan de meeste normen uit de Code. Een uitzondering geldt voor norm 33, zorgvuldig benoemen: diversiteit. Het bestuur voldeed eind 2022 niet aan de norm dat er ten minste één persoon jonger dan 40 jaar zitting heeft. Het jongste bestuurslid werd in het verslagjaar 40 jaar. Het verantwoordingsorgaan heeft wel een lid dat jonger is dan 40 jaar. In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan nemen geen vrouwen zitting. Het bestuur heeft een stappenplan om diversiteit te bevorderen. Bij de paragraaf over diversiteit is dit verder toegelicht.

De Code bevat verschillende normen waarvan de naleving in de praktijk moet blijken. Advies van de Monitoringscommissie is om in het bestuursverslag inzicht te geven in de invulling van normen die wel worden nageleefd. Naleving van de Code vormt voor veel normen een integraal onderdeel van de besturing en bedrijfsvoering en blijkt uit de verantwoording daarover in dit verslag. Het betreft onder meer passages over het publiekelijk inzicht geven in missie, visie en strategie (hoofdstuk 1), verantwoording over het gevoerde beleid, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het bestuur eventueel voor de toekomst maakt (voorwoord en diverse hoofdstukken), maatschappelijk verantwoord beleggen (hoofdstuk 4), het door het intern toezicht betrekken van de Code bij de uitoefening van zijn taak (verslag van de raad van toezicht) en de samenstelling van de fondsorganen en de nevenfuncties van het bestuur (bijlage personalia). Het bestuur heeft er daarom voor gekozen deze paragraaf te beperken tot onderwerpen die niet elders al aan de orde komen.

Evenwichtige belangenafweging

In het kader van de evenwichtige belangenafweging weegt ieder bestuurslid met de andere bestuursleden gezamenlijk de verschillende deelbelangen af. Bij elk besluit gaan we na welke belangen er op het spel staan en welke risico's voor de verschillende belangen van deelnemersgroepen aan een besluit zijn verbonden. Het besluitvormingsproces wordt voorafgegaan door gedegen beeldvorming en gezamenlijke oordeelsvorming. Bij besluiten waar evenwichtigheid een grote rol speelt, wordt gebruik gemaakt van een 'Leidraad evenwichtige belangenafweging', die begin 2022 door het bestuur is vastgesteld. Over de evenwichtigheid van het gevoerde beleid leggen we verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Voor de raad van toezicht bestaat de gelegenheid om de evenwichtigheid van de belangenafweging naar behoren te toetsen.

Geschiktheid

De toezichthouder verlangt dat bestuursleden geschikt zijn voor het uitoefenen van hun functie. Hierbij wordt onder geschiktheid verstaan: kennis, vaardigheden en professioneel gedrag.

Wij toetsen de geschiktheid bij aanvang en herbenoeming van het bestuurslidmaatschap. Daartoe hanteren wij een profielschets, bestaande uit een algemeen profiel aangevuld met specifieke vereisten voor de individuele bestuursfunctie. Tevens wordt daarin aangegeven hoe we rekening houden met onder andere leeftijd en geslacht. De geschiktheid van een bestuurslid blijkt in ieder geval uit de opleiding, werkervaring en competenties en de wijze waarop dit zich vertaalt in bestuurlijk handelen. De geschiktheid van het bestuur als geheel is in het verslagjaar tijdens de bestuursevaluatie besproken. Daarbij zorgen wij voor complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Pensioenfonds APF werkt daartoe met een geschiktheidsplan. Het geschiktheidsplan is in het verslagjaar geactualiseerd.

Diversiteit

Wij hanteren een diversiteitsbeleid. Daarin stellen wij ons tot doel dat de fondsorganen een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van deelnemers en pensioengerechtigden voor wat betreft leeftijd en geslacht. Periodiek kijken wij in hoeverre de doelen vanuit het diversiteitsbeleid gehaald zijn. De evaluatie die plaatsvindt aan de hand van indicatoren heeft tot de volgende conclusies geleid:

- ▶ Het bestuur stelt zich tot doel dat de organen een zo goed mogelijke afspiegeling vormen van deelnemers en pensioengerechtigden, waarbij kennis, vaardigheden en professioneel gedrag leidend zijn. In de profielschets voor leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan roepen wij op tot diversiteit.
- ▶ Wij hebben de werkgevers verzocht om vrouwelijke kandidaten en/of kandidaten onder de 40 jaar die nog niet over alle kwalificaties beschikken voor een bestuursrol voor te dragen. Zij kunnen binnen Pensioenfonds APF enige jaren ervaring opdoen op een 'ervaringsplaats' in een van de commissies. Wij vinden het van belang de werkgevers te blijven benaderen om gezamenlijk manieren te vinden, om deze doelgroepen aan te trekken.
- ▶ In een gesprek met de Pensioenfederatie is de afwezigheid van vrouwen in het bestuur en het verantwoordingsorgaan besproken. Wij hebben aangegeven dit onderwerp bij de komende mutaties in het bestuur hoge prioriteit te geven.

Diversiteit is geen doel op zich, maar wij onderschrijven het belang dat vanuit verschillende invalshoeken naar vraagstukken gekeken wordt. Wij streven diversiteit krachtig na, waarbij kennis, vaardigheden en professioneel gedrag leidend blijven. Het bestuur had eind 2022 geen leden meer jonger dan 40 jaar. Het verantwoordingsorgaan had wel een lid onder de 40 jaar. Beide organen hebben geen vrouwelijke leden. In de beleggingscommissie zit wel een vrouwelijk lid. De raad van toezicht heeft twee vrouwelijke leden.

Wij vinden het van belang dat diversiteit bijdraagt tot:

- ▶ Minder risico's door meer afgewogen besluitvorming binnen de pensioenfondsorganen.
- ▶ Grotere betrokkenheid van alle belanghebbenden in het pensioenfonds.
- ▶ Meer vertrouwen in het pensioenfonds door alle belanghebbenden.

Zelfevaluatie

Het bestuur evalueert tweejaarlijks, onder begeleiding van een externe deskundige, het eigen functioneren. Dit vond plaats in 2021. Er wordt gekeken of het bestuur voldoende geschikt en divers is, maar ook gedrag en cultuur worden besproken. Het bestuur reflecteert niet alleen op zichzelf, maar betreft hierbij tevens de directe omgeving. Voorafgaand aan de evaluatiebijeenkomst wordt met ieder bestuurslid een interview gehouden en worden de direct betrokkenen in de omgeving van het bestuur gevraagd naar hun mening en suggesties.

In het najaar van 2022 werd een zelfevaluatie zonder begeleiding van een externe deskundige georganiseerd. Deze evaluatie ging over het functioneren van het bestuur, het toekomstig bestuur, de toekomstig voorzitter van het bestuur, het geschiktheidsplan en de functieprofielen en het beloningsbeleid. Het bestuur gaat aan de slag met de daaruit voortkomende acties.

Beloningsbeleid

Wij gaan zorgvuldig om met de beloningen aan leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en de medewerkers van ons bestuursbureau.

De ontwikkelingen in de pensioensector en binnen het fonds hebben de afgelopen jaren geleid tot een verzwaring van de verantwoordelijkheden en taken van de raad van toezicht. Het beloningsbeleid van de raad van toezicht werd daarom per 1 januari 2022 aangepast. De beloningssystematiek was vervolgens niet meer consistent met die van het bestuur en werd daarom per 1 januari 2023 wederom aangepast. De beloningen voor het bestuur bedragen per 1 januari 2023 € 45.000 voor de voorzitter (ongewijzigd), € 37.500 voor de vice voorzitter en € 30.000 voor de overige bestuursleden. Daarnaast is de vergoeding van het verantwoordingsorgaan met € 1.500 per jaar verhoogd door de verhoogde tijdsbesteding door de voorbereiding op de invoering van NPS.

We geven de beloningen voor het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan in 2021 en 2022 weer in de volgende tabel.

Naam	Rol	VTE Score ¹¹	Vergoeding 2022	Vergoeding 2021
Han Jalink	Voorzitter	0,4	€ 45.000	€ 45.000
Dick Luijckx	Vicevoorzitter	0,3	€ 33.750	€ 33.750
Aldert Boonen (afdracht aan FNV)	Lid. Extra tijdsbesteding voorzitter Pensioencommissie ¹²	0,2	€ 30.375	€ 30.375
Gerrit-Willem Gramser (afdracht aan AkzoNobel)	Lid. Extra tijdsbesteding voorzitter Beleggingscommissie ¹³	0,2	€ 26.437,50	€ 26.437,50
Donald Schut	Lid. Extra tijdsbesteding sleutel- functiehouder risicobeheer ¹³	0,2	€ 26.437,50	€ 26.437,50
Bart Kaster	Lid. Extra tijdsbesteding penningmeester en voorzitter communicatiecommissie ¹³	0,2	€ 26.437,50	€ 26.437,50
Raad van toezicht	Voorzitter	0,2	€ 15.000	€ 12.500
	Lid	0,1	€ 15.000	€ 12.500
Verantwoordingsorgaan	Voorzitter	N.v.t.	€ 5.000	€ 5.000
	Secretaris	N.v.t.	€ 4.000	€ 4.000
	Lid	N.v.t.	€ 3.000	€ 3.000

Tabel 7.1

Daarnaast zien wij toe op een beheerste beloningsstructuur bij onze uitbestedingspartijen.

¹¹ Voltijds equivalent (VTE)

¹² Extra tijdsbesteding 35%

¹³ Extra tijdsbesteding 17,5%

Compliance

Naleving van interne en externe regelgeving ter waarborging van de integriteit van bestuursleden, medewerkers en andere verbonden personen, is een belangrijke voorwaarde voor het bestuur. Alle verbonden personen dienen integer te handelen. Daartoe voeren wij een integriteitsbeleid, is een compliance-programma opgesteld en is het Nederlands Compliance Instituut (NCI) aangesteld om toe te zien op de naleving. Wij hebben vanuit NCI een expert aangesteld als compliance officer van het pensioenfonds.

Wij hebben een eigen gedragscode. De leden van het bestuur, de externe adviseurs, de externe commissieleden, de leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan en de medewerkers van het bestuursbureau vallen onder deze gedragscode.

Na afloop van een kalenderjaar wordt aan alle betrokkenen gevraagd een verklaring af te geven dat de gedragscode het afgelopen jaar is nageleefd en welke nevenfuncties worden bekleed. Alle verbonden personen hebben bevestigd kennis te hebben genomen van de actuele code en hiernaar te handelen. In iedere bestuursvergadering bespreken wij of er zaken zijn te melden met betrekking tot het aanvaarden of uitoefenen van nevenfuncties en het al dan niet ingaan op ontvangen uitnodigingen of relatiegeschenken. De gedragscode wordt iedere twee jaar met behulp van de compliance officer geactualiseerd. Voor het laatst gebeurde dit in 2021.

Het pensioenfonds voert periodiek een analyse uit op de beheersing van integriteitrisico's. Deze SIRA is een reflectie van de risicoperceptie van het bestuur. De SIRA wordt iedere twee jaar met behulp van de compliance officer uitgevoerd. Voor het laatst gebeurde dit in 2021.

De compliance officer rapporteert na afloop van elk kalenderjaar zijn bevindingen aan het bestuur. Deze rapportage wordt ook ter kennisname aan de voorzitters van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht gestuurd. In geval zich incidenten voordoen, wordt dit terstond gerapporteerd.

De compliance officer geeft het volgende oordeel over het verslagjaar:

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) heeft, in opdracht van het bestuur, gedurende 2022 de rol van externe compliance officer (ECO) voor Pensioenfonds APF vervuld. Het NCI monitort onder andere de integere bedrijfsvoering van het Pensioenfonds waar het Integriteitsbeleid en de Gedragscode een belangrijk onderdeel van uitmaken. Daarnaast treedt de ECO op als adviseur met betrekking tot compliance, integriteit, gedragsregels, belangenverstrengeling en incidentbehandeling. In 2022 hebben we ons gericht op het uitvoering geven aan het Integriteitsbeleid en het compliance programma. Wij hebben hierbij een begeleidende, adviserende of monitorende rol vervuld. Onder andere ten aanzien van risicobeheersing, gedragsregels en incidenten. Tijdens onze monitoring zijn geen inhoudelijke onregelmatigheden geconstateerd ten aanzien van de naleving van de Gedragscode door verbonden personen. Er zijn geen signalen van (potentiële) belangenverstrengeling of de schijn hiervan. Als incidentmeldpunt zijn bij ons geen meldingen gedaan van (potentiële) integriteitsincidenten. Wij constateren dat binnen Pensioenfonds APF een integere bedrijfsvoering bestaat en dat haar Governance is gericht op adequate beheersing van integriteitrisico's.

Gegevensbescherming

Sinds 2018 wordt de implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) uitgevoerd, zodat wordt voldaan aan wet- en regelgeving. Deze Europese richtlijn vervangt de Wet bescherming persoonsgegevens, waarmee de privacyrechten van alle EU-burgers worden versterkt. Dus ook voor deelnemers van pensioenfonds. Pensioenfonds APF heeft een privacybeleid opgesteld evenals een privacyverklaring die is vermeld op de website. Tevens is er een functionaris gegevensbescherming aangesteld. Deze externe functionaris opereert onafhankelijk, vanuit het Nederlands Compliance Instituut, en ziet onder andere toe op de naleving van de AVG.

Klachten en geschillen

Er zijn in 2022 geen formele bezwaren ontvangen bij de klachten- en geschillencommissie. Wel was er nog een nasleep van een formeel bezwaar dat de klachten- en geschillencommissie in 2021 had ontvangen. Het betrof een bezwaar tegen de vaststelling van het nominale pensioen in verband met de toerekening van buitenlandse pensioenrechten. Inmiddels heeft over deze zaak een rechtszaak en hoger beroep plaatsgevonden. De zaak is nog niet afgerond.

Daarnaast ontving Pensioenfonds APF 22 klachten van deelnemers. In 2021 waren dat 17 klachten. De uitvoeringsorganisatie APS heeft – soms in samenwerking met het bestuursbureau – de betreffende deelnemers uitleg gegeven. Geen van deze klachten hoefde te worden behandeld in de klachten- en geschillencommissie.

Een overzicht van de klachten:

- ▶ Zes klachten hadden betrekking op onze keuze om de aanspreekvorm je/jij te gebruiken in de communicatie.
- ▶ Zes deelnemers hadden een klacht over het toeslagbeleid / de toeslagverlening waarvan de helft vond dat het pensioenfonds hen laat had geïnformeerd over de toeslagverlening per 1 januari 2023.
- ▶ Twee deelnemers waren ontevreden over de waardevermindering van het BP-kapitaal en de communicatie hierover. Mede naar aanleiding hiervan is besloten om voortaan ieder kwartaal een toelichting op de resultaten van de BP-beleggingen op de website te plaatsen.
- ▶ De overige acht klachten waren verschillend van aard en hadden betrekking op het wegens onderhoud tijdelijk niet kunnen inloggen op het deelnemersportaal, het ontvangen van een notificatie op een oud (onlangs gewijzigd) e-mailadres, de doorlooptijd van een aangevraagde verevening, de selectie van het pensioenfonds van een tekenbevoegde autoriteit die het bewijs van in leven zijn mag ondertekenen, het invaren in NPS en het verzenden van een jaaropgave naar een oud adres dan wel in een open envelop.

Overtredingen, dwangsommen en boetes

In 2022 zijn aan Pensioenfonds APF geen boetes of sancties met betrekking tot het overtreden van de wet- en regelgeving opgelegd. Door DNB zijn geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, is geen bewindvoerder aangesteld en ook is bevoegdheidsuitoefening van geen enkel orgaan van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. Wel is op 20 maart 2023 een brief van de AFM ontvangen waarin de AFM concludeert dat Pensioenfonds APF zich niet heeft gehouden aan de wetgeving als het gaat om communicatie over de per 1 augustus 2022 verleende toeslagverlening. Pensioenfonds APF toont volgens de AFM niet op kwantitatieve wijze de generatie-effecten van het toeslagbesluit. Daarnaast zou Pensioenfonds APF het toeslagbesluit niet voldoende onderbouwen. Pensioenfonds APF heeft de informatievoorziening op de [website](#) inmiddels aangepast.

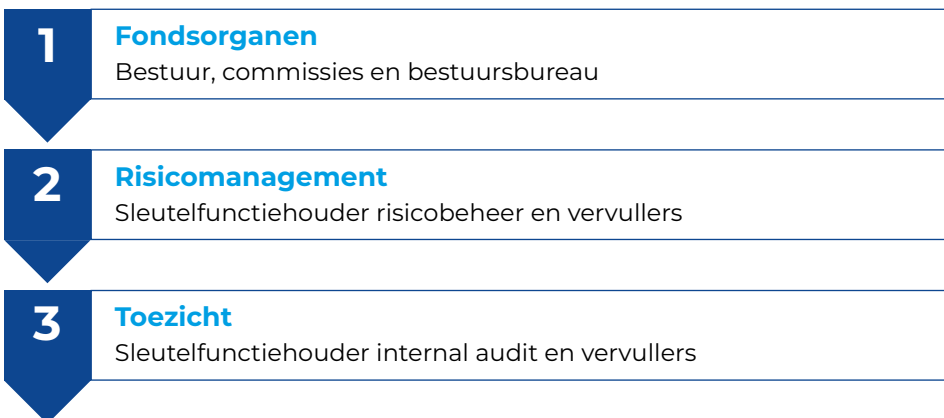
8 Risicomanagement

Het pensioenfonds loopt en neemt risico's van uiteenlopende aard. Het bestuur heeft als een kerntaak deze risico's te beheersen. We hebben onze risicohouding en risicobereidheid bepaald en hebben de besturing zodanig ingericht, dat we de strategische, financiële en niet-financiële risico's identificeren, monitoren en adequaat kunnen beheersen. Wij kijken hierbij naar de samenhang tussen de strategie van het pensioenfonds, de doelstellingen en risico's die deze kunnen bedreigen en de mogelijke consequenties hiervan voor de pensioenen van deelnemers en voor het pensioenfonds zelf.

Het bestuur volgt de ontwikkelingen in risico's en de beheersing daarvan frequent en intensief. Wij rapporteren middels de periodieke risicomonitor-rapportage over de risico's en evalueren de beheersmaatregelen op integrale wijze. Voor grote projecten wordt een afzonderlijke risicoanalyse uitgevoerd en rapportage opgeleverd.

Wij hebben het beleid met betrekking tot de beheersing van de risico's van het pensioenfonds vastgelegd in het beleidsdocument Integraal Risicomanagement (IRM-beleid) en de ABTN.

De besturing van het integraal risicomanagement (IRM) van het fonds is ingericht volgens het 'three lines of defence'-model. Deze 'verdedigingslijnes' functioneren onafhankelijk van elkaar en hebben versterkende functies ten aanzien van risicobeheersing.

Het bestuur, de commissies en het bestuursbureau vormen de eerste lijn en zijn verantwoordelijk voor het identificeren, meten, monitoren en managen van de hun toegewezen risico's. Het bestuur is hiervoor eindverantwoordelijk. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de eerste lijn van de uitvoeringsorganisaties.

Ter versterking van de beheersing heeft het bestuur vanaf 1 juli 2022 de sleutelfunctiehouder (SFH) risicobeheer intern bij een bestuurslid belegd. De voormalige SFH blijft verbonden als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer.

De SFH risicobeheer heeft een controlefunctie op het risicobeheersysteem dat door de eerste lijn wordt uitgevoerd. Hij steunt hierbij op de werkzaamheden van de tweede lijn van de uitvoeringsorganisaties en werkt samen met de SFH actuariel. Voorafgaand aan besluiten van het bestuur geeft hij een risico opinie en ten aanzien van de bevindingen doet hij tevens aanbevelingen aan het bestuur.

De SFH internal audit vormt de derde lijn en controleert onafhankelijk de eerste- en tweedelijns processen en activiteiten. Hij steunt bij zijn werkzaamheden op de werkzaamheden en bevindingen van beide andere SFH's en de werkzaamheden van de derde lijn van de uitvoeringsorganisaties.

De SFH-rapportages worden periodiek in het bestuur en met de raad van toezicht besproken. Bij overtreding van de wet en uitblijven van actie dient de SFH dit per ommegaande te melden aan raad van toezicht.

DNB en Autoriteit Financiële Markten (AFM) zijn onze externe toezichthouders. Wanneer het bestuur naar aanleiding van een melding of een rapportage geen tijdige en afdoende maatregelen treft en er sprake is van het (dreigen te) overtreden van de wet, dan is de SFH verplicht dit te melden bij DNB.

Risicoprofiel

Het bestuur heeft het risicoprofiel van het fonds vastgesteld, dat bestaat uit de risicohouding, de risicobereidheidsprincipes, de risicotolerantiegrenzen en de materiële risico's.

De risicohouding concretiseert de grondhouding van het bestuur en sociale partners ten aanzien van de afweging tussen kansen en risico's. De risicohouding voor financiële risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld bestaat uit een korte en lange termijn risicohouding.

- ▶ De korte termijn risicohouding is ingevuld via een bandbreedte van +/- 3% om het Vereist Eigen Vermogen (VEV) van 16,2% en mag dus bewegen tussen 13,2% en 19,2% van de technische voorziening.
- ▶ De lange termijn risicohouding is vertaald naar toegestane grenswaarden voor het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets geeft inzicht in de mate waarin het beleid van het pensioenfonds de pensioenambitie kan waarmaken en moet over een periode van 60 jaar minimaal 90% bedragen.

Voor niet-financiële risico's heeft het bestuur voor de volgende domeinen een risicohouding bepaald en de volgende aandachtsgebieden gescoord op een schaal van 1 (geen risico) tot 4 (hoger risico):

Thema	Risicohouding	Toelichting
 Kapitaalmanagement	Gebalanceerd (3)	<p>Wij hebben beleggingsrisico's nodig om een goed waardevast pensioen te bereiken. Wij zijn lange termijn beleggers en beleggen voor de deelnemers. Wij willen prudent beleggen en de risico's goed begrijpen, maar zetten niet alles dicht.</p> <p>Op de korte termijn is het voorkomen van ongewenste of onbeloonde risico's waaronder bijvoorbeeld liquiditeitsrisico's van belang, mede vanwege de vergrijzde populatie van het fonds. Wij moeten steeds kunnen voldoen aan de uitkeringen aan onze deelnemers.</p> <p>Kosten zijn belangrijk maar staan niet op zichzelf. Wij zien het als onze taak om duurzaam te beleggen. Bijdragen aan een meer duurzame wereld, door a) het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld en b) het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.</p>
 Reputatiemanagement Integriteit en compliance	Nul (1)	<p>Integriteit en compliance dienen altijd te worden gewaarborgd. Van ons mag verwacht worden dat wij daar pro-actief mee bezig zijn. Iedere overtreding is er een teveel en levert potentiële risico's of kosten op. Dit zit ook in de genen en DNA van het fonds en de sponsors</p>
 Reputatiemanagement Imago	Kritisch (2)	<p>Sturing van ons imago is goed, als dat onze doelstellingen dient. Imago is belangrijk, maar het gaat niet om onszelf. Dus geen PR of reclame. Transparantie is belangrijk, met name om uit te leggen wat wij aan het doen zijn en hoe we presteren. We willen een goede relatie met de sponsors en deelnemers en weten wat zij willen. We treden daarom in contact.</p>
 Besturingsfilosofie	Gebalanceerd (3)	<p>De cultuur van het fonds kenmerkt zich door respect voor elkaar, iedereen doet mee en we willen geen politiek bedrijven. Wij handelen op vertrouwen maar zijn wel kritisch en challengen elkaar. We mogen het oneens zijn op de inhoud, niet op de persoon.</p> <p>We moeten niet teveel inkaderen, vrijheid binnen begrenzungen en ruimte voor innovatie heeft de voorkeur. Snelheid en efficiëntie bij besturing zijn belangrijk, maar wij willen wel altijd in control zijn. Belangrijke dossiers willen we met het hele bestuur behandelen. Governance is belangrijk om duidelijkheid te geven en dient waarde toe te voegen aan het fonds.</p>
 Uitvoering & IT Kernprocessen	Kritisch (2)	<p>Fouten in de uitvoering en IT van kernprocessen moeten we voorkomen. We organiseren de uitvoering en IT daarom goed. Hier gaat het om geldstromen, de kern van digitale administratie en communicatie naar deelnemers.</p> <p>Wij moeten onze beslissingen nemen op de juiste gegevens. Wij werken met persoonlijke data en dat kan invloed hebben op het vertrouwen in het fonds. Deelnemers moeten op ons kunnen vertrouwen.</p>
 Uitvoering & IT Secundaire processen	Gebalanceerd (3)	<p>Verandermanagement is belangrijk gezien de omgevingsverandering van het fonds. Snelle en toegankelijke dienstverlening zijn in de toekomst steeds belangrijker, wij willen kansen benutten om de dienstverlening te verbeteren. Wij streven innovatie na van secundaire processen binnen de uitvoering en IT, gegeven goed georganiseerde kernprocessen.</p>

Tabel 8.1

Wij hebben de risicohoudingen per categorie verder uitgewerkt met risicobereidheidsprincipes. Tenslotte hebben wij voor de belangrijkste risico's key performance - en key risk indicatoren opgesteld, welke de rol van tolerantiegrenzen vervullen.

Risico's in 2022

Het bestuur heeft circa 50 risico's geïdentificeerd en ingedeeld in drie categorieën: strategische risico's, financiële risico's en niet-financiële risico's. In 2022 zijn enkele nieuwe risico's toegevoegd die verband houden met (de transitie naar) NPS. Samen met sociale partners worden de risico's in relatie tot de transitie naar NPS besproken en gemonitord.

Er was geen aanleiding om in 2022 een nieuwe Eigen Risico Beoordeling (ERB) uit te voeren. In 2023 zal wel een nieuwe ERB worden uitgevoerd (zie bij vooruitblik 2023).

Wij hebben op basis van deze input een viertal materiële risico's in relatie tot de strategische doelstellingen vastgesteld. Wij geven hieronder een korte weergave van deze risico's.

1. IT platform NPS

Onze pensioenuitvoerder APS heeft projecten opgestart met het oog op de migratie naar een nieuw IT platform (RAP of AllVida) die geënt zijn op NPS. Dit project is van groot belang voor het pensioenfonds en met name voor een beheerste overgang naar NPS. De migratie van alle pensioenfondsen bij APS naar een nieuw IT platform is complex, omvangrijk en daarmee risicovol. De migratie voor pensioenfonds APF is ingepland op 1 januari 2025. De beheersmaatregel richt zich op het monitoren of APS voldoende capaciteit en expertise inzet om de migratie conform plan te laten verlopen en de risico's van dit project goed managet.

2. NPS

NPS vormt op verschillende thema's een risico (en een kans) voor Pensioenfonds APF. In 2022 zijn op diverse terreinen ontwikkelingen geweest en is voortgang geboekt, die afname van een aantal risico's met zich meebrengen:

- a. Het risico dat sponsors verschillende keuzes maken ten aanzien van contractvorm of het transitiemoment is flink afgenomen. Het is bekend dat de keuze van de sponsors in principe op de FPR valt. Wel is een punt van aandacht of de gewenste inrichting van deze regeling (op een efficiënte manier) uitgevoerd kan worden.
- b. Het beheersen van het risico op draagvlakverlies/vertrouwensverlies onder sponsors/deelnemers bij het invaren heeft prioriteit. Het invaren is een 'waarheidsmoment' waarop het vermogen zal worden verdeeld. Het overschot of het tekort en de verdeling daarvan over deelnemers bij het invaren is daarmee een risicovol moment. Datakwaliteit, bijzondere overgangsregelingen en communicatie zijn daarbij belangrijke thema's.

Datakwaliteit heeft hoge aandacht bij het fonds en bij APS. Een externe partij is aangetrokken om de kwaliteit van de data te analyseren. We maken plannen op basis van het kader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie welke ook door DNB wordt aanbevolen. Op basis hiervan kan het bestuur bepalen welke mate van zekerheid het verkrijgt over de nauwkeurigheid en juistheid van de data. En kan ze vaststellen of aanvullende maatregelen nodig zijn en wat de omvang van de operationele risicoreserve zou moeten zijn om eventuele fouten vanuit de transitie te corrigeren.

Een ander onderdeel is de wijze waarop met bestaande bijzondere regelingen en overgangsregelingen wordt omgegaan in de transitie. Deze onderwerpen zijn door het fonds geïnventariseerd waarvoor nu oplossingsrichtingen worden bepaald.

Een grote uitdaging betreft het meenemen van de deelnemers in de transitie naar de nieuwe pensioenregeling. Voor communicatie is een beleidsplan 2023-2025 opgesteld voor de komende jaren waarin aandacht is voor de overgang naar NPS.

- c. Focus op diverse operationele risico's die spelen tijdens de transitie naar NPS. Zowel in het pensioenbeheer, vermogensbeheer, bestuurlijk (complex project) als in de communicatie. De samenwerking en data uitwisseling onder NPS tussen verschillende partijen (met name pensioenbeheer, vermogensbeheer en custodian) is daarbij cruciaal. In de diverse commissies van het fonds is hier reeds alle aandacht voor. Omdat de wetgeving nog niet definitief is en het ontwerpen en implementeren van de nieuwe regeling voor iedereen nieuw is, terwijl de huidige pensioenregeling nog steeds goed moet worden uitgevoerd, is er een grote druk op capaciteit en expertise van medewerkers bij alle belanghebbenden. Het fonds heeft ondersteuning ingeschakeld om het traject naar NPS te begeleiden en ondersteunen.
- d. Voor de inrichting van NPS is het risicopreferentieonderzoek (RPO) onder de deelnemers een belangrijk uitgangspunt. Pensioenfonds APF heeft het RPO inmiddels uitgevoerd. De inrichting van het beleggingsbeleid en de ingroei- en spreidingsmechanismen zullen op de uitkomsten van het RPO worden afgestemd. Het risico van een onsuccesvolle RPO is daarmee niet meer relevant.

3. Duurzaamheid

Het thema duurzaamheid is maatschappelijk maar ook binnen de financiële sector hét thema voor de komende jaren. Het fonds loopt hierin diverse risico's waaronder financiële risico's, reputatierisico's en compliance risico's en is bij de implementatie van duurzaamheid mede afhankelijk van de uitvoerders. Ook in 2022 heeft het fonds hier veel aandacht voor gehad. Met name voor de implementatie van SFDR wetgeving (zie ook hoofdstuk 4 Beleggingen en duurzaamheid).

4. Financieel risico

Gezien de forse verbetering van de beleidsdekkingsgraad zijn in 2022 voor het Pensioenfonds APF nieuwe vraagstukken en belangenafwegingen aan de orde geweest. Daarbij moesten afwegingen gemaakt worden tussen enerzijds de ambitie om het pensioen zoveel mogelijk waardevast te houden en anderzijds het financiële risico bij het invaren te beperken. De financiële positie blijft gevoelig voor volatiele marktbevingen en kan daarom ook weer snel dalen. Deze risico's worden nauwgezet gemonitord, waarbij steeds meer aandacht wordt geschonken aan de gewenste financiële positie bij de transitie naar NPS en het veiligstellen daarvan.

Ontwikkelingen risicomanagement en prioriteiten 2023

Onze aanpak van risicomanagement heeft zich in het afgelopen jaar verder ontwikkeld. De SFH's risicobeheer en actuariael hebben het bestuur ondersteund bij het monitoren van het risicoprofiel en hebben voor verschillende onderwerpen risico-opinies onder de aandacht van het bestuur gebracht. Tevens hebben de SFH risicobeheer respectievelijk SFH actuariael in 2022 twee formele halfjaarrapportages respectievelijk vier formele kwartaalrapportages uitgebracht.

In 2022 hebben wij de monitoring van onze IT & informatiebeveiliging volgens de nieuwe aanpak uitgevoerd. Daarnaast is een verbeterde IT architectuur met verbeterde informatiebeveiliging geïmplementeerd voor de directe medewerkers van het fonds en leden van de fondsorganen en is voor deze groep extra aandacht gegeven aan de risico's op het gebied van cyber security.

In 2023 wordt vanuit risicomanagement hogere prioriteit gegeven aan in ieder geval de volgende onderwerpen:

1. Transitie naar nieuw administratieplatform (betrekken in ERB 2023)
2. Transitie naar NPS, inclusief borgen datakwaliteit (betrekken in ERB 2023)
3. Duurzaamheidsbeleid voor beleggingen, inclusief uitvraag en berichtgeving richting deelnemers
4. Verbetering IRM-Framework

Tot slot

Het bestuur verklaart in dit jaarverslag ten aanzien van de financiële verslaggevingsrisico's dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen in 2022 een aanvaardbare mate van zekerheid geven, dat de financiële verslaggeving over 2022 geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen naar behoren hebben gewerkt.

Arnhem, 16 mei 2023

Stichting Pensioenfonds APF

Het bestuur

Han Jalink
(voorzitter)

Aldert Boonen

Dick Luijckx
(plaatsvervangend voorzitter/secretaris)

Gerrit-Willem Gramser

Bart Kaster
(penningmeester)

Donald Schut

Bijlage: Personalia

(inclusief nevenfuncties bestuursleden)

Hieronder volgen de personalia van de betrokkenen bij Pensioenfonds APF per 31 december 2022.

Bestuur

Namens de pensioengerechtigden

Han Jalink voorzitter

Namens de werkgevers

Gerrit-Willem Gramser

Bart Kaster penningmeester

Namens de werknemers

Aldert Boonen

Dick Luijckx plaatsvervangend voorzitter/secretaris

Donald Schut

In het kader van het tegengaan van belangenverstremgeling worden de nevenfuncties van de bestuursleden openbaar gemaakt. In het onderstaande overzicht zijn de nevenfuncties van de bestuursleden per 31 december 2022 opgenomen.

Naam	Nevenfunctie	Bij
Aldert Boonen	Niet-uitvoerend bestuurder Pensioenbestuurder	ABP FNV
Gerrit-Willem Gramser	Group Treasurer	AkzoNobel
Han Jalink	Voorzitter bestuur Voorzitter bestuur Lid klantenraad	Stichting Koningsheide Johanna Kinderfonds APS
Bart Kaster	Geen	
Dick Luijckx	Lid klantenraad	AIM
Donald Schut	Group Director audit, risk management and Internal Control	Caldic life science and specialty chemicals in Rotterdam

Sleutelfunctiehouders

Gerry Koning actuarieel (Triple A - Risk Finance)

Donald Schut risicobeheer

Bas Vroegh¹⁴ internal audit (Vroegh Auditing, Risk Management & Consulting)

¹⁴ Bas Vroegh is per 4 januari 2023 benoemd als sleutelfunctiehouder internal audit.

Beleggingscommissie

Gerrit-Willem Gramser voorzitter
Dick Luijckx
Sevinç Acar
Ernst Segers (ervaringsplaats)

Externe adviseurs beleggingscommissie

Julia Ernsting
Erna Boogaard¹⁵

Communicatiecommissie

Bart Kaster voorzitter
Han Jalink
Vacature (ervaringsplaats)

Klachten- en geschillencommissie

Han Jalink voorzitter
Aldert Boonen

Pensioencommissie

Aldert Boonen voorzitter
Han Jalink
Bart Kaster

Verantwoordingsorgaan

Namens de pensioengerechtigden

Gert van den Berg voorzitter
Ferd Claassen secretaris
Geert van Alphen
Otto Bielars
Loek van Driel
Theo Meister

Namens de werknemers

Vincent van Campenhout
Niels Nooijens

Raad van toezicht

Nery Anderson voorzitter
Karin Bitter
Frans de Weert

Bestuursbureau

Coen Verdegaal directeur
Sonja Flinsenber
Elvin van den Hoek
Willeke Pieters

¹⁵ Erna Boogaard is per 7 maart 2023 benoemd als adviseur van de beleggingscommissie.

Adviserend actuaris

Monique van Esch APS

Certificerend actuaris

Gerry Koning Triple A - Risk Finance

Accountant

Johannes Penon Deloitte Accountants

Compliance officer

Peter Westdijk Nederlands Compliance Instituut

Functionaris gegevensbescherming

Peter Westdijk Nederlands Compliance instituut

Leden van het bestuur, de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan.

VERSLAGEN VERANTWOORDINGSORGAAN EN RAAD VAN TOEZICHT

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Gedurende het verslagjaar hebben verkiezingen van het verantwoordingsorgaan (VO) plaatsgevonden. Vanwege de complexe situatie rond de te verwachten invoering van een nieuw pensioenstelsel leek het de zittende VO-leden dienstig als zoveel mogelijk leden zich opnieuw verkiesbaar zouden stellen en hopelijk opnieuw gekozen zouden kunnen worden om de opgebouwde kennis en ervaring niet verloren te laten gaan. Slechts twee leden hebben zich niet herkiesbaar gesteld.

Vijf van de zes vertegenwoordigers van de gepensioneerden zijn herkozen en ook een van de twee vertegenwoordigers van de actieve deelnemers is opnieuw benoemd. Daarmee is aan de eerdergenoemde doelstelling voldaan. De twee nieuwe VO-leden zijn inmiddels goeddeels ingewerkt en werken via cursussen aan hun verdere inhoudelijke vorming. In het afgelopen jaar heeft het VO bewezen door tijdelijke onderlinge herverdeling van taken afwezigheid van VO leden als gevolg van ziekte goed op te kunnen vangen.

Per 1 juli werd aldus afscheid genomen van Hindrik Kasperts (VO lid namens de gepensioneerden) die 4 jaar secretaris van het VO is geweest. Hij wordt in persoon opgevolgd door Otto Bielars en in functie door Ferd Claassen. Ook werd afscheid genomen van Boudewijn van Schaik (namens de actieve deelnemers vanuit AkzoNobel). Hij wordt opgevolgd door Niels Nooijens. Het nieuwe VO koos Gert van den Berg als voorzitter, die zijn functie dus continueert.

De raad van toezicht heeft ook twee nieuwe leden gekregen en is daarmee weer compleet. Het VO heeft daarbij met twee leden geparticipeerd in de selectiecommissie.

- ▶ Het VO droeg Nery Anderson voor als nieuw lid van de Raad van Toezicht met het aandachtsgebied risk
- ▶ Het VO droeg Karin Bitter voor als nieuw lid van de Raad van Toezicht met het aandachtsgebieden governance, juridische zaken en communicatie.

Tussen deze bijna geheel nieuwe raad van toezicht en het VO is inmiddels een constructieve en plezierige manier van samenwerken voortgezet en verder ontwikkeld. Er zijn afspraken gemaakt over de onderwerpen (gebieden), waar elk van beide organen bijzondere aandacht aan zal geven in de komende tijd, teneinde zo efficiënt mogelijk te kunnen opereren.

In het pensioenfondsbestuur zijn twee leden herbenoemd op voordracht van de gepensioneerdengedelegeerde uit het VO (Han Jalink, VO 31 mei 2022) en op voordracht van de actievengedelegeerde uit het VO (Dick Luijckx, VO 26 oktober 2022). Continuïteit is niet alleen in het VO belangrijk maar zeker ook in het bestuur in verband met de te verwachten stelselwijziging.

De toekomstige ontwikkelingen met betrekking tot het vervullen van alle bestuursfuncties en de daarmee samenhangende bestuurlijke continuïteit is meerdere keren onderwerp van gesprek geweest in het VO en ook tussen VO en raad van toezicht en tussen VO en bestuur.

De toekomstige situatie heeft alle aandacht en het VO wordt evenals de raad van toezicht, in de ontwikkelingen nauw betrokken.

Het VO wisselde in 2022 in twee gezamenlijke vergaderingen met het bestuur van gedachten over het gevoerde beleid en de lopende zaken.

Het VO adviseerde in 2022 positief over de volgende onderwerpen:

- ▶ De aangepaste statuten van het fonds
- ▶ Het reglement voor het verantwoordingsorgaan
- ▶ Het verkiezingsreglement voor vertegenwoordigers van de gepensioneerden in het VO
- ▶ Het profiel voor een lid van het verantwoordingsorgaan

- ▶ De aanpassing van de premiemethodiek in verband met de discrepantie tussen peilmoment van de gehanteerde rente en de te hanteren inflatie
- ▶ Toeslagverlening per 1 augustus 2022
- ▶ Beloningsbeleid 2023, na een wijzigingsvoorstel, waarop constructief werd gereageerd door het bestuur
- ▶ Toeslagverlening per 1 januari 2023

Alvorens positief te adviseren is over al deze onderwerpen uitgebreid gediscussieerd en zijn vele vragen en opmerkingen aan het bestuur voorgelegd, waarop vervolgens adequaat werd geantwoord of gereageerd. Het VO hoopt en verwacht, dat het overleg met het bestuur in de komende tijd op dezelfde open en kritische wijze zal plaatsvinden. Met name rond de toeslagverlening is zeer uitgebreid gediscussieerd met het bestuur over de hoogte van de percentages en de gevolgen daarvan voor de toekomstbestendigheid van het fonds.

Het VO kijkt terug op een hectische periode waarin zoals hiervoor beschreven vele mutaties, verkiezingen en (her-)benoemingen plaatsvonden.

Met de te verwachten komst van het nieuwe pensioenstelsel staat het fonds voor een grote uitdaging.

De overgang naar dit Nieuwe Pensioen Stelsel, NPS, waaromtrent de wet- en regelgeving nog niet geheel voltooid zijn, zal een zware wissel trekken zowel op de uitvoeringsorganisatie als op de bestuurlijke organisatie, met name waar het gaat om effectieve communicatie naar alle deelnemersgeledingen en om – waar nodig – deelnemers van het fonds te begeleiden met betrekking tot te maken keuzes. Ook evenwichtige belangenafweging zal veel aandacht vragen, met name bij het door sociale partners gewenste invaren van opgebouwde rechten naar het nieuwe stelsel.

Het bestuur gaat uit van een overgang naar NPS per 1 januari 2025. Gegeven de omvang en de complexiteit van deze operatie en de daarmee samenhangende risico's acht het VO het van groot belang om voldoende risico-verminderende maatregelen te nemen rond de realisatie van dit project.

Samenvattend is het VO van oordeel dat het bestuur met de complexe situaties die zich in 2022 hebben voorgedaan op een verantwoorde manier is omgegaan, waarbij de belangen van de verschillende betrokkenen zo evenwichtig mogelijk zijn gewogen.

Het VO is positief over de door het bestuur en raad van toezicht betrachtte openheid en de getoonde ontvankelijkheid voor goede argumentatie. Dit is ons functioneren als VO zeker ten goede gekomen en wij als VO zien met vertrouwen uit naar de verdere samenwerking in de uitdagende periode die voor ons ligt.

Leden verantwoordingsorgaan v.l.n.r. boven Niels Nooijens, Otto Bielars, Theo Meister, Vincent van Campenhout. Onder Gert van den Berg en Loek van Driel. Geert van Alphen en Ferd Claassen ontbreken op de foto.

Reactie bestuur op verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan hartelijk voor het verslag over 2022.

Het verantwoordingsorgaan heeft het verslag mondeling toegelicht tijdens de gezamenlijke vergadering op 11 april 2023.

Het bestuur herkent de door het verantwoordingsorgaan benoemde aandachtspunten.

Alle belanghebbenden binnen het pensioenfonds werken hard om de overgang naar NPS per 1 januari 2025 te realiseren. Een dergelijke omvangrijke operatie gaat, zoals het verantwoordingsorgaan al benoemt, gepaard met verschillende risico's. Het bestuur geeft de komende tijd hoge prioriteit aan het risicomanagement met betrekking tot de invoering van een nieuw administratieplatform en de transitie naar NPS inclusief het borgen van de datakwaliteit. Ook de communicatie met deelnemers over NPS en het vastleggen van een keuzebegeleidingsbeleid zijn uitdagingen die de komende tijd de nodige inspanningen zullen vragen. Bij de ontwikkeling hiervan doet het bestuur graag een beroep op de ervaring van het verantwoordingsorgaan.

Op het verantwoordingsorgaan wordt een groot beroep gedaan bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. De wetgever heeft het verantwoordingsorgaan extra bevoegdheden toegekend bijvoorbeeld als het gaat om invaren en de opdrachtbevestiging. Het bestuur vindt het belangrijk dat het verantwoordingsorgaan nauw betrokken is bij de aan NPS gerelateerde onderwerpen. Er zijn daarom in 2023 verschillende extra bijeenkomsten ingepland.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de inzet, betrokkenheid, gegeven adviezen en uitgewisselde standpunten in het afgelopen jaar. Het verantwoordingsorgaan heeft de wisselingen in de samenstelling halverwege 2022 goed opgepakt. Het bestuur ziet uit naar een continuering van de goede samenwerking.

Verslag van de raad van toezicht

Algemeen

Het interne toezicht bij Stichting Pensioenfonds APF wordt uitgevoerd door een raad van toezicht. De raad van toezicht heeft de wettelijke opdracht toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen Pensioenfonds APF, in het bijzonder op de adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Daarnaast heeft de raad van toezicht enkele goedkeuringsrechten en staat hij het bestuur met raad terzijde. Uitvoering van het toezicht vindt plaats binnen de kaders van de Pensioenwet, de Code Pensioenfonds en de statuten en het reglement raad van toezicht van het pensioenfonds.

Uitvoering toezicht in 2022

De raad van toezicht heeft in 2022 een grote personele wisseling doorgemaakt. Erik Voorhoeve was voorzitter raad van toezicht tot 1 september 2022 toen zijn tweede en maximale termijn afliep. Dirk Jan Smit is als adviseur van de raad aangetrokken totdat de raad in samenstelling weer compleet was. Beide heren worden bedankt voor hun deskundige inbreng en goede rolvervulling in de raad. Frans de Weert heeft aandachtsgebied beleggingen op zich genomen. Na een zorgvuldig zoektraject heeft het verantwoordingsorgaan een bindende voordracht gedaan voor de opvolging van een lid met aandachtsgebied risicobeheer en een lid met aandachtsgebied governance. Op aandachtsgebied risicobeheer is Nery Anderson per 1 juni 2022 gestart en zij is per 1 september 2022 als voorzitter van de raad benoemd. Op aandachtsgebied governance is Karin Bitter per 1 september 2022 benoemd. Het toezicht heeft op een goede manier doorgang kunnen vinden.

Het intern toezicht heeft in grote openheid kunnen functioneren. Alle bij het pensioenfonds betrokken bestuurs- en commissieleden, sleutelfunctiehouders en ondersteuners op het bestuursbureau die de raad wenste te spreken, hebben zich beschikbaar gesteld en op alle vragen is zonder terughoudendheid antwoord gegeven. De raad heeft overleg gehad met het verantwoordingsorgaan.

De raad heeft in 2022 goedkeuring gegeven aan besluiten van het bestuur tot vaststelling van:

- ▶ Het bestuursverslag en de jaarrekening over 2021
- ▶ Profielschets bestuursleden in verband met herbenoemingen
- ▶ Het beloningsbeleid

Daarnaast heeft de raad aangegeven geen bezwaren te hebben tegen herbenoeming van twee bestuursleden.

Bevindingen, aanbevelingen en aandachtspunten

Ontwikkelingen 2022

Het jaar 2022 heeft laten zien dat vooraf bijna ondenkbare situaties zich tegelijk kunnen voordoen; een militaire inval van Rusland in Oekraïne, een flinke stijging van de inflatie en de rente. Daarnaast grote koersdalingen van de beleggingen, zowel van aandelen als van de, normaal gesproken, stabiel bewegende obligaties. Positief was dat de stijging van de rente zorgde voor versterking van de financiële positie van het fonds. De dekkingsgraad kwam op niveaus waardoor toeslagverlening weer mogelijk was.

Samenvatting bevindingen: de raad van toezicht heeft een positief beeld van het functioneren van het pensioenfonds. De raad ziet een bestuur dat professioneel en deskundig is, de besluitvormingsprocessen grondig doorloopt, alle belangen evenwichtig weegt en in gesprek blijft met haar stakeholders. Het bestuur is vroegtijdig gestart met de voorbereidingen voor de Wet Toekomst Pensioenen. In haar besluitvorming over toeslagverlening betreft het bestuur de belangen van alle deelnemers en weegt deze evenwichtig.

Algemene aanbevelingen

De raad van toezicht doet enkele aanbevelingen van algemene aard en ziet thema's die in de komende jaren bijzondere aandacht van het bestuur vragen.

De eerste aanbeveling is om de complexiteit laag te houden en waar mogelijk verder terug te dringen. Het advies is continu te blijven zoeken naar vereenvoudiging op de bestuurlijke deelgebieden, zoals pensioenuitvoering, risicomanagement, beleggingen en governance. De raad ziet dat het bestuur zich hiervan bewust is en concreet invulling geeft aan onze aanbeveling van vorig jaar en moedigt het bestuur aan hiermee door te gaan.

De tweede aanbeveling is om alle betrokkenen goed aan te lijnen in het traject naar het nieuwe pensioenstelsel.

Specifieke thema's die extra aandacht vragen

Grote transities bij uitbestedingspartijen, naast de transitie naar het nieuwe stelsel

Zowel pensioenuitvoerder Achmea Pensioenservices (APS) als fiduciair beheerder Achmea Investment Management (Achmea IM) zijn bezig met interne transities.

De drie transities op hetzelfde moment zullen vanuit het pensioenfonds op een behapbare manier gemanaged moeten worden, met bijzondere aandacht voor de onderlinge samenhang en afhankelijkheden. De raad ziet een bestuur dat hier proactief mee bezig is, maar ook afhankelijk zal zijn van de tijdslijnen en besluitvorming bij die uitbestedingspartijen.

Toekomst bezetting bestuur en overige organen

Drie bestuursleden hebben aangekondigd binnen twee jaar te stoppen en hiermee de termijn niet te volmaken of zich niet herbenoembaar te stellen. Dit betekent dat ervaring en expertise zal wegvallen, met name op het gebied van beleggingen. Het bestuur heeft hier aandacht voor en heeft aangegeven dat vroegtijdig zal worden gestart met de werving van nieuwe bestuurders. Dit proces zal nauwlettend worden gemonitord.

De bezetting van het bestuursbureau en haar flexibele schil is nu op volle sterkte. Het blijft belangrijk om het bestuur te ontzorgen, zodat zij zich kan blijven richten op de hoofdtaken. De kwaliteit van de beleidsvoorbereiding, de regie en het toezicht op de externe (uitvoerende) partijen is goed op orde.

In 2022 zijn door het verantwoordingsorgaan verkiezingen georganiseerd. Een nieuw lid is verkozen en de ander is namens vakorganisaties voorgedragen. Deze nieuwe leden hebben geen ervaring in de pensioensector, en zullen zich de materie snel eigen maken. Dit is nodig omdat het verantwoordingsorgaan komend jaar al enkele belangrijke adviezen zal moeten voorbereiden.

De raad is compleet en op volle sterkte. De leden zijn complementair en zijn ieder deskundig op hun aandachtsgebied. Ook voor de raad is de Wet Toekomst Pensioenen nieuw en zal zich deze eigen moeten maken.

Nieuw pensioenstelsel

Komend jaar zal besluitvorming in het dossier Wet Toekomst Pensioenen plaatsvinden. Het bestuur heeft afgelopen jaar veel voorbereidend werk gedaan en ook is de raad uitgenodigd voor kennissessies. Komend jaar zal de transitie moeten worden voorbereid. Dit is een uitdagend tijdschema en vraagt om goed projectmanagement. Onze aanbeveling aan het bestuur is dit grote project in behapbare onderwerpen te behandelen en bij alle onderdelen de samenhang te blijven monitoren en te betrekken in de besluitvorming.

Risicomanagement

Uitgangspunt is dat de risico's consistent en zichtbaar worden meegewogen in alle besluitvorming van het bestuur. Het bestuur heeft in 2022 een eigen lid benoemd tot sleutelfunctiehouder risicobeheer. Hiermee is de verantwoordelijkheid duidelijk en is het risicomanagement efficiënt belegd en is goed opvolging gegeven aan de aanbeveling van de raad.

De raad zal volgen of het actief eigenaarschap en de risico opinies het bestuur helpen bij een effectief risicomanagement.

Balans en vermogensbeheer

De raad ziet dat het bestuur werkt aan vereenvoudiging van de beleggingsportefeuille en kritisch is op de kosten van het vermogensbeheer. De raad doet de aanbeveling om te blijven zoeken naar verdere vereenvoudiging van de beleggingsportefeuille zolang de diversificatie daardoor niet (materieel) afneemt. Het beleid duurzaam beleggen is grondig doordacht en goed weergegeven en vastgesteld. De ambitie past bij de visie en omvang van het fonds. De raad doet de aanbeveling dit beleid nu voor het fonds te laten werken en helder naar alle stakeholders over te brengen dat diversificatie in de beleggingen van belang blijft en daarnaast wordt belegd in de meest duurzame bedrijven die waarde toevoegen.

Pensioenregeling

Het is gelukt om de premie 2023 op een nagenoeg gelijk niveau te handhaven. Het is goed dat er intensief overleg is geweest met sociale partners en dat alle aspecten vervolgens goed in kaart zijn gebracht en de belangen van alle deelnemers zijn meegewogen in het besluit.

Evenwichtige belangenafweging

Evenwichtige belangenafweging door het bestuur is op grond van de wet een specifiek aandachtspunt voor het interne toezicht. Een beoordelingskader voor de evenwichtige belangenafweging is opgesteld. Het bestuur heeft alle onderliggende documenten bij de (voorgenomen) besluitvorming toeslagverlening gedeeld met het verantwoordingsorgaan. Het is goed dat voorafgaand aan een eventueel invaarbeveling van het bestuur en verantwoordingsorgaan de bestuurlijke toetsingscriteria, waaronder de evenwichtigheid, helder en gedragen zijn opgesteld en al eens zijn toegepast.

De raad constateert dat evenwichtige belangenafweging een standaard aandachtspunt is in de besluitvormingsprocessen en door het bestuur concreet wordt ingevuld en zichtbaar gemaakt.

*Leden raad van toezicht v.l.n.r.
Nery Anderson en Karin Bitter.
Frans de Weert ontbreekt op de foto.*

Reactie bestuur op verslag van de raad van toezicht

Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor het bevindingsverslag. De raad van toezicht heeft deze bevindingen mondeling toegelicht tijdens de gezamenlijke vergadering van 24 januari 2023. Het bestuur waardeert de constructieve wijze waarop de raad van toezicht de werkzaamheden van het bestuur volgt en beoordeelt en zich opstelt als sparringpartner voor het bestuur. De samenwerking is als zeer prettig ervaren en in een open sfeer. Het bestuur complementeert de raad van toezicht ermee dat de werkzaamheden, ondanks de wisselingen in 2022, op een professionele wijze doorgang hebben kunnen vinden.

Het bestuur herkent de door de raad van toezicht benoemde aandachtspunten. Hieronder volgt een eerste reactie op enkele punten.

- ▶ Het bestuur onderschrijft de aanbeveling van de raad van toezicht om de complexiteit van zowel de pensioenregeling zelf als het beleggingsbeleid zo laag mogelijk te houden. Dat beïnvloedt zowel de beheersbaarheid als de kosten positief.
- ▶ In het traject naar het nieuwe pensioenstelsel is het belangrijk dat alle partijen tijdig en voldoende betrokken zijn. Dit vereist een goede samenwerking met alle belanghebbenden: de uitvoerders, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht, sociale partners en de VGAN. De raad van toezicht beveelt aan het project in behapbare onderwerpen te behandelen en bij alle onderdelen de samenhang te blijven monitoren en te betrekken in de besluitvorming. Het bestuur neemt deze aanbeveling ter harte. Het jaar 2023 zal vanwege alle voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel een intensief en uitdagend jaar worden. Wij waarderen het als de raad van toezicht ons bij deze uitdagingen en overwegingen terzijde staat.
- ▶ De raad van toezicht heeft aangegeven het proces voor de opvolging van de vacatures in het bestuur nauwlettend te gaan monitoren. Het bestuur heeft begin 2023 de eerste stappen gezet inzake de invulling van de te ontstane vacatures en de samenstelling van het bestuur. Hiertoe zijn ook gesprekken gevoerd met de raad van toezicht. Het bestuur doet in het vervolg van dit proces graag weer een beroep op de deskundigheid van de raad van toezicht.

Het bestuur bedankt de raad van toezicht voor de effectieve samenwerking in het afgelopen jaar. Het bestuur kijkt uit naar voortzetting van deze samenwerking en het deskundige overleg met de raad van toezicht.

JAARREKENING

1 Balans per 31 december 2022

Na resultaatbestemming
(euro x mln)

ACTIVA

		2022	2021
Beleggingen voor risico fonds	(1)	5.403,9	6.138,7
Beleggingen voor risico deelnemers	(2)	118,2	156,0
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	(3)	5,7	7,5
Vorderingen en overlopende activa	(4)	9,3	10,4
Overige activa	(5)	18,5	15,0
Totaal		5.555,6	6.327,6

PASSIVA

		2022	2021
Stichtingskapitaal en reserves	(6)		
Stichtingskapitaal		0,1	0,1
Algemene reserve		540,9	751,3
		541,0	751,4
Achtergestelde lening	(7)	100,0	100,0
Technische voorzieningen voor risico fonds	(8)	4.082,6	5.090,9
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(9)	118,2	156,0
Overige schulden en overlopende passiva	(10)	713,8	229,3
Totaal		5.555,6	6.327,6

		2022	2021
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)			
Actuele dekkingsgraad		115,3	116,2
Beleidsdekkingsgraad		122,0	110,8

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

2 Staat van baten en lasten

(euro x mln)

BATEN

		2022	2021
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	(11)	74,1	70,5
Premiebijdragen voor risico deelnemers	(12)	10,1	9,9
Beleggingsresultaten voor risico fonds	(13)	-1.094,9	363,9
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(14)	-33,3	18,3
		-1.044,0	462,6

LASTEN

		2022	2021
Pensioenuitkeringen	(15)	200,4	200,5
Pensioenuitvoeringskosten	(16)	4,9	4,3
Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds	(17)	-1.008,3	-471,0
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	(18)	-37,8	14,4
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	(19)	1,8	0,8
Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds	(20)	2,1	6,9
Saldo overdrachten van rechten voor risico deelnemers	(21)	-	1,0
Herverzekeringen	(22)	-0,2	-0,2
Overige lasten	(23)	3,5	3,5
		-833,6	-239,8
Saldo van baten en lasten		-210,4	702,4
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Mutatie algemene reserve		-210,4	702,4

3 Kasstroomoverzicht

(euro x mln)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2022	2021
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico fonds	75,2	70,6
Ontvangen premiebijdragen voor risico deelnemers	10,1	9,9
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico fonds	4,1	1,7
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico deelnemers	0,1	0,1
Betaalde pensioenuitkeringen	-200,2	-200,3
Ontvangen herverzekeringen	0,2	0,2
Betaalde waardeoverdrachten voor risico fonds	-5,9	-8,6
Betaalde waardeoverdrachten voor risico deelnemers	-0,1	-1,1
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-4,5	-4,6
Betaalde rente achtergestelde lening	-3,5	-3,5
	-124,5	-135,6
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	5.342,3	4.693,3
Betaald inzake aankopen beleggingen	-5.091,4	-4.604,8
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	89,1	88,0
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	-202,0	-56,1
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-10,0	-14,1
	128,0	106,3
Mutatie liquide middelen	3,5	-29,3
Verloop geldmiddelen		
Liquide middelen per 1 januari	15,0	44,3
Mutatie liquide middelen	3,5	-29,3
Liquide middelen per 31 december	18,5	15,0

4 Algemene toelichting

Activiteiten

Het doel van Stichting Pensioenfonds APF, statutair gevestigd te Arnhem, is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan pensioengerechtigden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers.

Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomsten en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van Stichting Pensioenfonds APF. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41047382.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in miljoenen euro's, tenzij anders is aangegeven. In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Vergelijking met voorgaand verslagjaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn grotendeels ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar. Hieronder worden de wijzigingen ten opzichte van voorgaand jaar toegelicht.

Presentatiewijziging beleggingen voor risico deelnemers

Tot 2021 waren de beleggingen die worden aangehouden voor risico van deelnemers (BP-regeling) onderdeel van de collectieve portefeuille beleggingen. Sinds 2021 belegt het fonds de gelden voor risico van deelnemers in DC beleggingsmodules van AIM. Hiertoe zijn begin 2021 beleggingen uit de collectieve portefeuille verkocht en beleggingen in de diverse DC modules aangekocht.

Omdat er sprake is van twee portefeuilles wordt het verloop van de beleggingen voor risico deelnemers afzonderlijk toegelicht. Deze wijziging heeft geen gevolgen voor vermogen en/of resultaat.

Schattingswijzigingen

Nieuwe UFR - stap 2

Vanaf 2021 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur gebaseerd op een nieuwe UFR (ultimate forward rate). De nieuwe UFR parameters worden vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen ingevoerd.

De TV ultimo 2022 is gebaseerd op de per 31 december 2022 door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfonds, gebaseerd op de UFR parameters 2022 (de tweede stap van de nieuwe UFR).

Deze tweede stap heeft op 1 januari 2022 geleid tot een € 20,7 mln. (2021: € 48,0 mln.) hogere voorziening en een 0,4% (stap 1 in 2021: 0,6%) lagere dekkingsgraad.

Nieuwe prognosetafel AG2022 en aanpassingen van de ervaringssterfte hierop

Het Actuariële Genootschap heeft in september 2022 de Prognosetafel AG2022 gepresenteerd. Voor de bepaling van de technische voorzieningen per 31-12-2022 wordt deze nieuwe prognosetafel gebruikt.

De Technische Voorzieningen zijn hierdoor met € 24,2 mln. verhoogd.

Ook de ervaringssterfte is op de nieuwe prognosetabel aangepast.

Het effect hiervan is dat de Technische Voorzieningen met € 5,7 mln. zijn verhoogd.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De overige actuariële uitgangspunten is op een aantal punten aangepast. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- ▶ De opslag voor toekomstige excassokosten bedraagt 2,6% (2021: 2,2%) van de netto technische voorzieningen.
Door de verhoging van de kostenopslag zijn de Technische voorzieningen met € 14,7 mln verhoogd.
- ▶ Aanpassing leeftijdsverschil partner
Het gehanteerde leeftijdsverschil is aangepast. Door deze aanpassingen zijn de Technische voorzieningen met € 11,4 mln verlaagd.
- ▶ Partnerfrequenties zijn herijkt.
Door deze aanpassing zijn de Technische Voorzieningen met € 0,5 mln verlaagd.
- ▶ Verfijning IBNR-methodiek
Als gevolg van deze verfijning zijn de Technische Voorzieningen met € 3,5 mln verlaagd.

Rubriceringswijziging classificatie 'vastgoed'-aandelen

Met ingang van boekjaar 2022 worden aandelen in bedrijven die actief zijn in de vastgoedbranche als aandelen geclassificeerd. Door deze wijziging is in de jaarrekening € 222,4 mln verschoven van vastgoedbeleggingen naar aandelen. Deze rubriceringswijziging is verwerkt als correctie op de stand per 1 januari 2022 van het verloopoverzicht beleggingen. De vergelijkende cijfers 2021 zijn niet aangepast.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname in de balans en staat van baten en lasten

Een actief is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een verplichting is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een actief of verplichting is niet (meer) in de balans opgenomen:

- ▶ Als door een transactie (nagenoeg) alle toekomstige economische voordelen en (nagenoeg) alle risico's van een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen.
- ▶ Vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Hierdoor kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties', die zowel een actief als een passief kan zijn.

Baten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermeerdering van het economisch potentieel – samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting – heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Lasten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermindering van het economisch potentieel – samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting – heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een actief en een verplichting zijn gesaldeerd (netto) opgenomen, als er sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen én de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De hiermee samenhangende rentebaten en rentelasten zijn eveneens gesaldeerd opgenomen.

Reële waarde

Activa en verplichtingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, tenzij anders is aangegeven.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening volgens Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt, die van invloed zijn op de grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen, baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren, die – gegeven de omstandigheden – als redelijk zijn beschouwd.

De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen zijn opgenomen:

- ▶ in het verslagjaar waarin de schatting is herzien, als de herziening alleen voor dat verslagjaar gevolgen heeft, of
- ▶ in het verslagjaar van herziening en toekomstige verslagjaren, als de herziening gevolgen heeft voor zowel het verslagjaar als toekomstige verslagjaren.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde.

Baten en lasten uit transacties in vreemde valuta's zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Koersen ten opzichte van de Euro:

	31-12-2022	31-12-2021
US dollar	1,0673	1,1372
Britse pond	0,8873	0,8396
Japanse yen	140,8183	130,9543
Zwitserse frank	0,9875	1,0362
Zweedse kroon	11,1203	10,2960
Deense kroon	7,4365	7,4376
Noorse kroon	10,5135	10,0282
Canadese dollar	1,4461	1,4365
Australische dollar	1,5738	1,5642
Hong Kong dollar	8,3299	8,8660

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen van dat soort beleggingen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden voor de jaarrekening onder aandelen geclassificeerd. Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde die is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Voor niet-beursgenoteerde participaties is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde. Niet-beursgenoteerde vastrentende waarden zijn gewaardeerd op basis van de geschatte toekomstige nettokasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. Positieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

Commodities

De commodities worden gewaardeerd tegen actuele waarde, te weten de som van de relevante marktnoteringen van de commodity future notes en de contante waarde van het obligatiedeel.

Herbelegd collateral

Effecten zijnde herbelegd cash collateral worden gewaardeerd tegen actuele waarde conform de beleggingscategorie waartoe de belegging behoort. Bij het ontbreken van een beurskoers wordt gebruik gemaakt van waarderingmodellen waarin wordt uitgegaan van bepaalde veronderstellingen, bijvoorbeeld ten aanzien van kredietrisico, vervroegde aflossingen en rentecurves.

Hedge funds

De hedge funds worden gewaardeerd tegen de reële waarde op basis van de door de beheerder van het fonds afgegeven waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde. De waardering geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Geldmarktfondsen

Geldmarktfondsen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Securities lending

Het fonds neemt deel aan een securities lending programma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities lending contract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Uit securities lending voortvloeiende baten en lasten worden in de directe beleggingsopbrengsten verwerkt.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het fonds worden aangehouden. Voor risico van deelnemers wordt belegd in aandelen, obligaties en derivaten.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De herverzekerde pensioenverplichtingen zijn gewaardeerd tegen de gekapitaliseerde waarde van de herverzekeringopolissen, berekend volgens de door het fonds gehanteerde actuariële grondslagen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering

Overige activa

Onder overige activa zijn liquide middelen opgenomen, voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden zijn. Liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties zijn opgenomen onder beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve

De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige toeslagen. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming toegevoegd of onttrokken aan de algemene reserve, al naar gelang de uitkomst.

Achtergestelde lening

Op 30 september 2005 is door AkzoNobel een lening verstrekt van € 100 mln. met een rentepercentage van 3,5%. Aan de aflossing van de lening zijn voorwaarden verbonden betreffende de vermogenspositie op aflossingsdatum en het oordeel van DNB hierover. Waardering vindt plaats tegen geamortiseerde kostprijs. Bij het fonds is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde. Deze lening is achtergesteld bij alle andere schulden.

Technische voorzieningen voor risico fonds

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) voor risico van het fonds wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de toegekende onvoorwaardelijke toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo boekjaar.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum verleende toeslagen zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt voor arbeidsongeschikten rekening gehouden met de tot pensioendatum op te bouwen pensioenaanspraken.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Marktrente

Gebaseerd op de rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door DNB, per einde boekjaar. Deze rentetermijnstructuur is vastgesteld met gebruikmaking van de UFR-methodiek.

Overlevingstafels

Prognosetafel AG2022, startjaar 2023 (2021: Prognosetafel AG2020, startjaar 2022). Hierbij worden leeftijdsafhankelijke sterftecorrecties toegepast, gebaseerd op de fondsspecifieke ervaringssterfte. Het gebruikte model is een combinatie tussen de waargenomen sterfte binnen het fonds en een extern model.

Partnerfrequentie

Voor het nabestaandenpensioen tot de pensioendatum wordt het zogenaamde onbepaalde partnersysteem gehanteerd. De gehanteerde partnerfrequenties zijn gelijk aan de fondsspecifieke samenlevingsfrequenties voor APF. Voor het uitruilbaar partnerpensioen worden de partnerfrequenties vanaf 60 jaar verondersteld gelijk te zijn aan 1. Voor de pensioentrekkenden wordt rekening gehouden met de werkelijke burgerlijke staat en gereserveerd volgens het bepaalde partnersysteem.

Leeftijdverschil man-vrouw

De partner van een mannelijke (ex)deelnemer wordt geacht drie jaar jonger te zijn; de partner van een vrouwelijke (ex)deelnemer wordt geacht drie jaar ouder te zijn. Er wordt een correctiefactor toegepast, waardoor rekening wordt gehouden met het leeftijdsverschil zoals waargenomen in de deelnemersbestanden.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

De voorziening voor toekomstige excassokosten is gelijk aan 2,6% (2021: 2,2%) van de netto voorziening pensioenverplichtingen. Deze voorziening is begrepen in de VPV.

Grondslag voor wezenpensioen

Voor het uitgesteld wezenpensioen is een opslag van 0,2% (2021: 0,2%) gehanteerd op de VPV voor uitgesteld levenslang ouderdomspensioen voor niet-pensioentrekkende deelnemers.

Overige componenten van de technische voorzieningen

Het fonds houdt een IBNR voorziening aan om rekening te houden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die na twee wachttjaren arbeidsongeschikt kunnen worden verklaard. De verplichting wordt geschat op basis van de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid waarbij wordt uitgegaan van een opgave van alle ziektegevallen van dat moment. Afhankelijk van de verstreken duur van de ziekmelding is per persoon een inschatting gemaakt van de schade.

Het fonds baseert zich op een jaarlijks door de werkgever aangeleverd bestand met werknemers die op 30 september 2022 ziek zijn. Vervolgens worden met behulp van overlevings- en invalideringskansen op deelnemersniveau risicokapitalen arbeidsongeschiktheid (premiëvrijstelling en AO-uitkering) vastgesteld. Op basis van anciënniteit van de ziekmeldingen wordt uiteindelijk een (verloop van de) IBNR afgeleid voor deze zieke deelnemers, zijnde mogelijke schadegevallen voor het fonds.

Aan de berekening van de IBNR voorziening liggen dezelfde actuariële grondslagen en veronderstellingen ten grondslag als gehanteerd bij de vaststelling van de VPV. Daarnaast wordt géén revalidatie verondersteld en zijn de invalideringskansen afhankelijk verondersteld van anciënniteit van de ziekmelding. Voor mannen en vrouwen die maximaal 2 kwartalen ziek zijn geldt een invalideringskans van 5%; bij 3 of 4 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 20%; bij 5 of 6 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 45%; en na meer dan 6 kwartalen ziekte geldt een invalideringskans van 55%.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De waardering van de voorziening pensioenverplichting voor risico deelnemers is bepaald door de waardering van de tegenover deze voorziening aangehouden beleggingen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Voor zover niet anders vermeld worden baten en lasten verwerkt in het resultaat van het jaar waarop zij betrekking hebben.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Premiebijdragen voor risico deelnemers

Dit betreft ontvangen (vrijwillige spaar)bijdragen van deelnemers in het kader van de beschikbare premieregeling. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Directe beleggingsopbrengsten zijn rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten, e.d. Dividend is verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Indirecte beleggingsopbrengsten zijn gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten:

- ▶ Er is geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen.
- ▶ Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen.
- ▶ Verkoopkosten zijn verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Beleggingsresultaten risico deelnemers

De grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico deelnemers zijn gelijk aan de grondslagen voor bepaling van het resultaat betreffende beleggingsresultaten risico fonds.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen zijn de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten risico fonds

Dit is het saldo van overgenomen en overgedragen pensioenaanspraken.

Overige baten

De overige baten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Overige lasten

De overige lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Hierbij worden alle ontvangsten en uitgaven als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

5 Toelichting op de balans

(euro x mln)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	550,3	1.772,3	2.824,7	81,8	777,9	6.007,0
Rubricering 'vastgoed' aandelen	-222,4	222,4	-	-	-	-
Na presentatiewijziging	327,9	1.994,7	2.824,7	81,8	777,9	6.007,0
Aankopen	46,7	1.167,6	2.162,5	300,5	1.395,0	5.072,3
Verkopen	-4,0	-1.507,8	-1.803,7	-338,2	-1.665,0	-5.318,7
Overige mutaties	-	0,1	2,8	4,7	275,4	283,0
Waardemutaties	-5,2	-296,5	-560,0	-339,5	27,6	-1.173,6
Stand per 31 december 2022	365,4	1.358,1	2.626,3	-290,7	810,9	4.870,0
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						533,9
						5.403,9

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2021	500,7	1.560,8	2.788,8	217,9	831,0	5.899,2
Aankopen	237,1	1.033,7	2.035,2	-10,7	1.147,9	4.443,2
Verkopen	-250,4	-1.154,6	-1.935,3	-58,3	-1.273,8	-4.672,4
Overige mutaties	-4,4	7,4	-11,6	0,7	56,0	48,1
Waardemutaties	67,3	325,0	-52,4	-67,8	16,8	288,9
Stand per 31 december 2021	550,3	1.772,3	2.824,7	81,8	777,9	6.007,0
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						131,7
						6.138,7

Met ingang van boekjaar 2022 worden aandelen in bedrijven die actief zijn in de vastgoedbranche als aandelen geclassificeerd. Door deze wijziging is in de jaarrekening € 222,4 mln. verschoven van vastgoedbeleggingen naar aandelen. Deze rubriceringswijziging is verwerkt als correctie op de stand per 1 januari 2022 in dit overzicht. De vergelijkende cijfers 2021 zijn niet aangepast.

Reële waarde

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van contante waardeberekeningen, de intrinsieke waarde of een andere methode.

- ▶ Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen (vastgoed)aandelen en obligaties.
- ▶ De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- ▶ Intrinsieke waarde: de marktwaarde ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers. Deze rapportages zijn door een accountant gecontroleerd maar de periode van deze rapportages loopt vaak niet synchroon met het boekjaar van het fonds. Om deze onzekerheid te mitigeren wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt. Ook banktegoeden worden hier gepresenteerd.

Op basis van deze indeling kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Stand per 31 december 2022				
Vastgoedbeleggingen	-	-	365,4	365,4
Aandelen	1.358,1	-	-	1.358,1
Vastrentende waarden	2.301,0	-	325,3	2.626,3
Derivaten	-	-290,7	-	-290,7
Overige beleggingen	118,8	-	692,1	810,9
Totaal	3.777,9	-290,7	1.382,8	4.870,0

	Genoteerde marktprijzen	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Stand per 31 december 2021				
Vastgoedbeleggingen	222,4	-	327,9	550,3
Aandelen	1.772,3	-	-	1.772,3
Vastrentende waarden	2.435,9	-	388,8	2.824,7
Derivaten	-	81,8	-	81,8
Overige beleggingen	197,0	-	580,9	777,9
Totaal	4.627,6	81,8	1.297,6	6.007,0

In bovenstaande tabellen zijn de derivaten inclusief de derivaten met een negatieve positie. De overige beleggingen zijn inclusief herbelegd en cash collateral uit hoofde van securities lending.

Met ingang van boekjaar 2022 worden aandelen in bedrijven die actief zijn in de vastgoedbranche als aandelen geclassificeerd en dus niet langer als vastgoed. De vergelijkende cijfers 2021 zijn niet aangepast.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Schatting van reële waarde

De belangrijkste gehanteerde methoden en veronderstellingen voor het schatten van de reële waarde van financiële instrumenten zijn:

- ▶ Valutaderivaten: forward transacties worden gewaardeerd op de bestaande koersen.
- ▶ Aandelenderivaten: beursgenoteerde futures worden gewaardeerd op genoteerde marktprijzen.
- ▶ Rentederivaten: rente swaps worden gewaardeerd op basis van de Eonia rentecurve.
- ▶ Vastrentende waarden: netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markrentte. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.

Vastgoedbeleggingen

	31-12-2022	31-12-2021
Specificatie naar soort:		
Beursgenoteerd indirect vastgoed	-	222,4
Niet beursgenoteerd indirect vastgoed	365,4	327,9
Totaal	365,4	550,3

Met ingang van boekjaar 2022 worden aandelen in bedrijven die actief zijn in de vastgoedbranche als aandelen geclassificeerd en dus niet langer als vastgoed. De vergelijkende cijfers 2021 zijn niet aangepast.

Aandelen

De aandelen zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2022	31-12-2021
Specificatie naar soort:		
Zelfstandig beursgenoteerde aandelen	1.106,0	1.191,4
Aandelenbeleggingsfondsen	252,1	580,9
Totaal	1.358,1	1.772,3

Per balansdatum is een bedrag van € 77,8 mln (31 december 2021: € 155,7 mln) aan aandelen uitgeleend. Voor het risico van niet teruglevering zijn zekerheden ontvangen tot een bedrag van € 82,8 mln (31 december 2021: € 165,0 mln).

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2022	31-12-2021
Specificatie naar soort:		
Staatsobligaties	1.345,4	1.436,1
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	697,2	730,2
Obligatiebeleggingsfondsen	130,2	140,7
Hypotheekfondsen	292,4	364,6
Covered fondsen	142,9	128,2
Overige	18,2	24,9
Totaal	2.626,3	2.824,7

De obligaties zijn beursgenoteerd.

De hypotheekfondsen en een obligatiebeleggingsfonds zijn niet beursgenoteerd.

Per balansdatum is een bedrag van € 612,4 mln (31 december 2021: € 598,1 mln) aan obligaties uitgeleend. Voor het risico van niet-teruglevering zijn zekerheden ontvangen tot een bedrag van € 633,7 mln (31 december 2021: € 615,1 mln).

Derivaten

	31-12-2022	31-12-2021
Specificatie naar soort:		
Valutaderivaten	43,0	-10,9
Rentederivaten	-333,7	92,7
Totaal	-290,7	81,8

De derivaten zijn niet beursgenoteerd.

De derivaten met een negatieve waarde zijn opgenomen onder overige schulden en overlopende passiva.

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het fonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met geselecteerde partijen met een door Achmea IM, gebaseerd op haar eigen ratingbeleid, gecontroleerde kredietwaardigheid. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

De derivatenposities per 31 december 2022:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Futures	21,2	-	-
Valutatermijncontracten	1.097,1	44,9	1,8
Renteswaps	838,0	198,3	532,1
Totaal		243,2	533,9

De derivatenposities per 31 december 2021:

Type contract	Contractomvang	Activa	Passiva
Futures	-23,8	-	-
Valutatermijncontracten	1.446,6	4,3	15,2
Renteswaps	121,5	209,2	116,5
Totaal		213,5	131,7

Overige beleggingen

De overige beleggingen zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2022	31-12-2021
Specificatie naar soort:		
Commodities (grondstoffen, edele metalen)	-	334,2
Herbelegd en cash collateral	167,3	86,1
Liquide middelen	15,5	3,0
Hedge funds	252,5	294,1
Geldmarktbeleggingsfondsen	153,4	20,1
Beleggingsdebiteuren	234,8	43,6
Beleggingscrediteuren	-12,6	-3,2
Totaal	810,9	777,9

De commodities en hedge funds zijn niet beursgenoteerd.

Herbelegd en cash collateral kan als volgt worden gesplitst:

	31-12-2022		31-12-2021	
Sector:	Cash	In %	Cash	In %
Financiële instellingen	115,5	69,0	64,7	75,1
Overig	6,0	3,6	5,5	6,4
Overheid	22,9	13,7	10,5	12,2
Cash	22,9	13,7	5,4	6,3
Totaal	167,3	100,0	86,1	100,0

2. Beleggingen voor risico deelnemers

Tot 2021 waren de beleggingen die worden aangehouden voor risico van deelnemers (BP-regeling) onderdeel van de collectieve portefeuille beleggingen. Sinds 2021 belegt het fonds de gelden voor risico van deelnemers in DC beleggingsmodules van AIM. Hiertoe zijn begin 2021 beleggingen uit de collectieve portefeuille verkocht en beleggingen in de diverse DC modules aangekocht.

Omdat er sprake is van twee portefeuilles wordt het verloop van de beleggingen voor risico deelnemers afzonderlijk toegelicht.

Deze wijziging heeft geen gevolgen voor vermogen en/of resultaat.

Totaal

De beleggingen voor risico deelnemer zijn volgt gespecificeerd:

Onder vastrentende waarden zijn de vastrentende waarden, hypotheke en langlopende rentecontracten opgenomen.

Verloopoverzicht op module en fondseniveau 2022

	Stand per 1 januari 2022	Aankopen	Verkopen	Waarde- mutaties	Stand per 31 december 2022
Module Rendement	117,2	8,5	-15,5	-21,2	89,0
Module Rente	31,0	4,3	-6,6	-5,2	23,5
Module Matching	7,8	6,3	-1,5	-6,9	5,7
Totaal	156,0	19,1	-23,6	-33,3	118,2

Verloopoverzicht op module en fondseniveau 2021

	Stand per 1 januari 2021	Aankopen	Verkopen	Waarde- mutaties	Stand per 31 december 2021
Module Rendement	-	115,6	-15,7	17,3	117,2
Module Rente	-	35,3	-3,6	-0,7	31,0
Module Matching	-	10,7	-1,6	-1,3	7,8
Aandelen	106,2	-	-109,2	3,0	-
Vastrentende waarden	35,4	-	-35,4	-	-
Totaal	141,6	161,6	-165,5	18,3	156,0

In 2021 zitten in de aankopen/verkopen ook de transacties die betrekking hebben op het administratief overzetten van de beleggingen van de BP-regeling naar drie modules: Rendement, Rente en Matching.

Belegde waarden per beleggingscategorie op basis van doorkijk per 31 december 2022

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Module Rendement	89,0	-	-	-	89,0
Module Rente	-	23,5	-	-	23,5
Module Matching	-	-	4,6	1,1	5,7
Stand per 31 december 2022	89,0	23,5	4,6	1,1	118,2

Belegde waarden per beleggingscategorie op basis van doorkijk per 31 december 2021

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Module Rendement	116,9	-	-	0,3	117,2
Module Rente	-	30,9	-	0,1	31,0
Module Matching	-	-	4,8	3,0	7,8
Stand per 31 december 2021	116,9	30,9	4,8	3,4	156,0

	NCW-berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2022			
Aandelen	-	89,0	89,0
Vastrentende waarden	-	23,5	23,5
Derivaten	4,6	-	4,6
Overige beleggingen	-	1,1	1,1
Totaal	4,6	113,6	118,2

	NCW- berekeringen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2021			
Aandelen	-	116,9	116,9
Vastrentende waarden	-	30,9	30,9
Derivaten	4,8	-	4,8
Overige beleggingen	-	3,4	3,4
Totaal	4,8	151,2	156,0

Opgemerkt wordt, dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte reële waarden daarom inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Overige beleggingen

3. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Verloopoverzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen:

	2022	2021
Stand per 1 januari	7,5	8,3
Wijziging markttrente	-1,3	-0,3
Overige mutaties	0,1	0,2
Vrijval uitkeringen herverzekerings	-0,6	-0,7
Stand per 31 december	5,7	7,5

Gecedeerde verzekeringen

De werkgever Akzo Nobel N.V. heeft in het verleden bedrijven overgenomen waarvan de opgebouwde pensioenaanspraken zijn achtergebleven bij de verzekeraar waar het pensioen was ondergebracht. De deelnemers zijn volledig in de regeling van het fonds opgenomen, waarbij ook de bij het overgenomen bedrijf doorgebrachte diensttijd pensioengevend is geworden. De bij de verzekeraar opgebouwde nominale aanspraken worden als aftrekbedrag in aanmerking genomen binnen de regeling van het fonds. Bij pensionering wordt door APF het volledige pensioen uitbetaald. De uitkeringen die bij de betreffende verzekeraars zijn opgebouwd moeten worden gecedeerd aan het fonds.

4. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2022	31-12-2021
Vorderingen op werkgevers	9,3	10,4

Over de vordering op de werkgevers wordt geen intrest berekend.
Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van minder dan één jaar.

5. Overige activa

	31-12-2022	31-12-2021
ABN AMRO	18,5	15,0

Onder de liquide middelen worden kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen opgenomen die onmiddellijk of op korte termijn opeisbaar zijn en niet het karakter van beleggingen hebben.

Het fonds heeft een ongebruikte kredietfaciliteit van € 18,0 mln.

PASSIVA

6. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Stichtings- kapitaal	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2022	0,1	751,3	751,4
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-210,4	-210,4
Stand per 31 december 2022	0,1	540,9	541,0

	Stichtings- kapitaal	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2021	0,1	48,9	49,0
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	702,4	702,4
Stand per 31 december 2021	0,1	751,3	751,4

Solvabiliteit

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Pensioenvermogen	4.841,8	115,3	6.098,3	116,2
Af: technische voorzieningen	4.200,8	100,0	5.246,9	100,0
Eigen vermogen (inclusief achtergestelde lening)	641,0	15,3	851,4	16,2
Af: vereist eigen vermogen	721,2	17,2	848,1	16,2
Tekort repectievelijk overschot t.o.v. VEV	-80,2	-1,9	3,3	-
Minimaal vereist eigen vermogen	172,2	4,1	214,7	4,1
Actuele dekkingsgraad		115,3		116,2
Beleidsdekkingsgraad		122,0		110,8

De vermogenspositie van het fonds kan worden gekarakteriseerd als voldoende omdat de beleidsdekkingsgraad van 122,0% hoger is dan het vereist eigen vermogen van 117,2%.

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van de door DNB ontwikkelde standaardtoets, de zogenaamde S-toets. De dekkingsgraad wordt bepaald door het pensioenvermogen te delen door de technische voorzieningen (inclusief voorziening pensioenverplichting risico deelnemers). Het pensioenvermogen wordt als volgt vastgesteld: totale activa -/- overige schulden en overlopende passiva -/- achtergestelde lening. Voor het berekenen van de dekkingsgraad wordt artikel 8 van het Financieel Toetsingskader zodanig geïnterpreteerd dat de achtergestelde lening als onderdeel van het eigen vermogen ultimo 2022 voor € 100,0 mln wordt meegenomen. De actuele dekkingsgraad is berekend door het saldo pensioenvermogen € 4.841,8 mln te delen door de technische voorzieningen € 4.200,8 mln en komt daarmee uit op 115,3 %.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

	2022	2021
	In %	In %
Dekkingsgraad per 1 januari	116,2	101,7
M1 Premie	-0,7	-0,5
M2 Uitkeringen	0,6	0,1
M3 Toeslagen	-9,4	-
M4 Rentetermijnstructuur	40,8	6,2
M5 Rendement	-20,4	6,9
Kruiseffect	-11,4	0,7
M6 Overig	-0,4	1,1
Dekkingsgraad per 31 december	115,3	116,2

Herstelplan

Het fonds moet op grond van wettelijke regels een herstelplan indienen bij DNB als de beleidsdekkingsgraad onder het niveau van de vereiste dekkingsgraad ligt.

Het niveau van de vereiste dekkingsgraad lag per 31 december 2021 op 116,2%, terwijl de beleidsdekkingsgraad 110,8% was. Omdat de financiële positie onvoldoende was hebben we in het eerste kwartaal van 2022 een aangepast herstelplan 2022 bij DNB ingediend. De verdere positieve ontwikkeling van de financiële positie in het eerste halfjaar heeft tot gevolg dat wij per 30 juni 2022 het lopende herstelplan konden beëindigen.

7. Achtergestelde lening

Dit betreft een bij AkzoNobel opgenomen achtergestelde lening met een rentepercentage van 3,5%. Er vinden geen tussentijdse aflossingen plaats. Bij faillissement zal de lening afgelost worden nadat alle overige schulden zijn voldaan. De achtergestelde lening mag volgens de FTK regelgeving voor maximaal 50% van het Eigen Vermogen van het fonds worden meegeteld ten behoeve van de dekkingsgraad. Ultimo 2022 is dat voor een bedrag van € 100,0 mln. (2021: € 100,0 mln.). De achtergestelde lening kan uitsluitend met toestemming van toezichthouder DNB worden afgelost.

8. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2022	2021
Stand per 1 januari	5.090,9	5.561,9
- Pensioenopbouw	107,5	95,2
- Toeslagen	461,5	-
- Rentetoevoeging	-24,7	-29,2
- Pensioenuitkeringen en afkopen	-201,2	-200,7
- Uitvoeringskosten	-2,7	-2,6
- Saldo overdrachten van rechten	-2,0	-7,1
- Wijziging marktrente*	-1.365,4	-327,4
- Wijziging actuariële uitgangspunten	29,2	-
- Overige wijzigingen	-10,5	0,8
Stand per 31 december	4.082,6	5.090,9

* inclusief de mutatie op basis van UFR stap 2 in 2022 respectievelijk UFR stap 1 in 2021.

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds naar categorie van deelnemers:

	31-12-2022		31-12-2021	
	Aantal		Aantal	
Deelnemers	5.072	917,0	5.102	1.321,5
Gewezen deelnemers	9.259	916,0	9.187	1.200,8
Pensioengerechtigden	16.040	2.234,6	16.395	2.543,1
IBNR voorziening voor arbeidsongeschiktheid	-	8,7	-	16,9
Overige bestanddelen*	-	6,3	-	8,6
	30.371	4.082,6	30.684	5.090,9

* De overige bestanddelen bestaan onder andere uit een voorziening voor latent wezenpensioen, AOW Eigen Beheer en een voorziening voor premiebijdragen.

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

De technische voorzieningen hebben een langlopend karakter.

Toeslagverlening

De toeslagverlening over de pensioenaanspraken en -rechten als gevolg van de loon- en prijsontwikkelingen is voorwaardelijk. De financiële positie van het fonds speelt hierbij een belangrijke rol.

Het fonds probeert de opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers aan de pensioenregeling te verhogen op basis van het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer -'CPI Alle Huishoudens Totaal' over de periode september-september met inachtneming van het daaromtrent bepaalde in het pensioenreglement. Voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt eveneens het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer -'CPI Alle Huishoudens Totaal' over de periode september-september met inachtneming van het bepaalde in het pensioenreglement gebruikt. Er is geen recht op verhoging en het is niet zeker of en in hoeverre verhoging zal plaatsvinden. De toezegging van de verhoging is derhalve voorwaardelijk. Het bestuur beslist of wel of geen toeslagverlening van de pensioenaanspraken plaatsvindt. De verhoging is mede afhankelijk van de vermogenspositie van het fonds.

Toeslagverlening actieven en inactieven in 2022

In het FTK is bepaald dat (gedeeltelijke) toeslagverlening mogelijk is bij een beleidsdekkingsgraad van tenminste 110%. In 2022 is de financiële positie van het fonds sterk verbeterd door de gestegen rente. Op basis van het reguliere toeslagbeleid van het fonds ontstond er ruimte voor toeslagverlening.

Daarnaast werd het vanaf 1 juli door een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) in onder voorwaarden bepaalde gevallen mogelijk om eerder te indexeren.

Het fonds heeft van de mogelijkheid die de AMvB biedt gebruik gemaakt en op 1 augustus 2022 de volledige indexatie van de CPI-maatstaf (periode september 2020 - september 2021) van 2,7% toegekend.

In november 2022 heeft het bestuur besloten dat alle deelnemers per 1 januari 2023 een indexatie van 8,73% ontvangen. De CPI-maatstaf over 2022 bedroeg 14,53%. De indexatie was voor een deel mogelijk op basis van het reguliere beleid. Zonder gebruik te maken van de AMvB zou de indexatie op 5,96% zijn uitgekomen.

Om goed naar NPS te kunnen verhuizen hanteert Pensioenfonds APF voorlopig een minimaal niveau van de actuele dekkingsgraad van 105%. Dit is in lijn met het minimum van de AMvB 'indexeren vanaf 105%'. Het bestuur heeft daarom de ondergrens van het toeslagbeleid verschoven van 110% naar 105%. Op basis van dezelfde methodiek als het reguliere beleid en de verlaagde ondergrens komt de indexatie uit op 8,73%, ofwel 2,77%-punt hoger dan bij het reguliere beleid.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% toeslag is verleend.

De dekkingsgraad in 2022 bood de ruimte om de toeslagen over 2022 gedeeltelijk toe te kennen. Er was geen ruimte voor inhaaltoeslagen.

Inhaaltoeslagen zijn afhankelijk van de ontwikkelingen van de dekkingsgraad in de toekomst.

9. Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2022	2021
Stand per 1 januari	156,0	141,6
Inkomende waardeoverdracht	0,1	0,1
Premies	9,8	9,6
Toekenning sterftewinst	0,3	-
Onttrekkingen Partnerpensioen	-0,6	-0,6
Overlijden	-0,3	-0,3
Pensionering	-5,1	-4,6
Uitgaande waardeoverdracht	-0,1	-1,1
Omzetting naar DB	-8,6	-7,0
Rendement	-33,3	18,3
Stand per 31 december	118,2	156,0

10. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2022	31-12-2021
Uitkeringen	3,2	3,0
Derivaten met negatieve waarde	533,9	131,7
Verplichtingen uit hoofde van herbelegd en cash collateral	167,3	86,3
Waardeoverdrachten	0,3	-
Afdracht loonheffing en premies	4,3	4,3
Te betalen kosten	0,6	0,2
Af te dragen BTW uit premie	0,1	0,1
Schulden inzake verlegde BTW	0,2	0,2
Overige schulden	3,9	3,5
	713,8	229,3

De schulden hebben overwegend een resterende looptijd van minder dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de deelnemers en de onderneming na afloop van de uitvoeringsovereenkomst moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

	31-12-2022	31-12-2021
Technische voorzieningen	4.200,8	5.246,9
Buffers:		
S1 Renterisico	133,0	55,6
S2 Risico zakelijke waarden	564,4	663,1
S3 Valutarisico	107,4	113,1
S4 Grondstoffenrisico	-	103,8
S5 Kredietrisico	128,6	206,2
S6 Verzekeringstechnisch risico	95,1	120,1
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerisico	19,7	143,6
Diversificatie effect	-327,0	-557,4
Totaal S (vereiste buffers)	721,2	848,1
Vereist vermogen (art. 132 Pensioenwet)	4.922,0	6.095,0
Aanwezig vermogen	4.841,8	6.098,3
Overschot/Tekort	-80,2	3,3

Het fonds heeft ter afdekking van risico's bepaalde derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers op de volgende wijze rekening gehouden:

Renterisico

Op basis van het strategisch beleid wordt tenminste 45% van het renterisico op basis van marktrente afgedekt.

Valutarisico

Voor de beleggingscategorieën aandelen (wereld en opkomende markten) en indirect vastgoed wordt het valutarisico van een aantal valuta strategisch voor 75% afgedekt en voor de beleggingscategorieën bedrijfsobligaties US en obligaties opkomende markten bedraagt deze afdekking 100%. Daarnaast vindt voor de beleggingscategorie High Yield de afdekking plaats binnen de beleggingsinstellingen.

Bij de berekening van de buffers past het fonds de standaardmethode toe, waarbij voor actief beheer van de aandelenportefeuille (S10), op basis van de volatiliteit van deze portefeuille een correctie wordt toegepast voor risico zakelijke waarden. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- ▶ beleggingsbeleid
- ▶ premiebeleid
- ▶ herverzekeringsbeleid
- ▶ toeslagenbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. De waardedaling van de beleggingen is het prijsrisico. Het fonds belegt in zakelijke waarden en vastrentende waarden. Bij belegging in zakelijke waarden is het de verwachting dat deze op termijn een hoger rendement genereren welke nodig is gezien de toeslagambitie van het fonds. De beheersing van de risico's van beleggingen in zakelijk waarden wordt bereikt door voldoende spreiding over beleggingscategorieën, regio's en sectoren.

Het valutarisico van beleggingen in USD, GBP, JPY, CHF, CAD en AUD wordt volledig afgedekt door het afsluiten van valuta termijn contracten. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door de uitvoerder in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overall marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat door een daling van de marktrente de waarde van de pensioenverplichtingen harder stijgt (verlies) dan de waarde van de vastrentende waarden portefeuille (winst). Het renterisico is expliciet geworden door de overgang van een vaste rekenrente naar een rekenrente op basis van de swapcurve in het kader van het financieel toetsingskader van DNB.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2022		31-12-2021	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	2.626,3	6,1	2.824,7	7,3
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	2.626,3	15,9	2.956,3	13,9
Duration van de totale portefeuille (na derivaten)*	4.464,9	8,2	6.033,5	7,3
Technische voorzieningen	4.200,8	14,3	5.246,9	16,3

* Betreft duration van de totale portefeuille (na derivaten) exclusief beleggingsvorderingen en -schulden, liquide middelen en lopende interest.

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt. Het beleid van het fonds is gericht op het verkleinen van de 'duration-mismatch'. De duration mismatch kan worden verkleind door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen, het binnen de portefeuille vervangen van kortlopende obligaties door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het fonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de 'duration-mismatch' verkleind, maar het fonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het fonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het fonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het fonds een premie. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt, maar worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit-, tegenpartij- en juridisch risico).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Resterende looptijd < 1 jaar	126,1	4,8	91,9	3,3
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	912,5	34,7	790,5	28,0
Resterende looptijd > 5 jaar	1.587,7	60,5	1.942,3	68,7
	2.626,3	100,0	2.824,7	100,0

S2 Risico zakelijke waarden

Het risico zakelijke waarden oftewel prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie.

Specificatie vastgoedbeleggingen naar regio:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Europa	365,4	100,0	513,6	93,4
Noord-Amerika	-	-	29,4	5,3
Azië	-	-	3,3	0,6
Oceanië	-	-	4,0	0,7
	365,4	100,0	550,3	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Energie	63,2	4,7	34,8	2,0
Industrie	116,6	8,6	141,6	8,0
Technologie	258,2	18,9	358,9	20,1
Gezondheidszorg	155,9	11,5	218,4	12,3
Telecommunicatie	89,0	6,6	132,2	7,5
Basismaterialen	56,8	4,2	60,1	3,4
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	216,5	15,9	252,5	14,3
Handel	230,8	17,0	370,1	20,9
Nutsbedrijven	32,1	2,4	54,7	3,1
Diversen	139,0	10,2	149,0	8,4
	1.358,1	100,0	1.772,3	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Europa	305,9	22,5	364,1	20,5
Noord-Amerika	739,9	54,5	942,0	53,2
Azië	101,3	7,5	122,7	6,9
Oceanië	24,9	1,8	45,9	2,6
Opkomende markten	186,1	13,7	297,6	16,8
	1.358,1	100,0	1.772,3	100,0

S3 Valutarisico

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo 2022 circa 34,8% (2021: 37,4%) van de beleggingsportefeuille en is voor 68,3% (2021: 65,5%) afgedekt door de euro. De belangrijkste valuta daarin zijn USD en GBP. Het strategische beleid van het fonds is om USD, GBP en JPY op strategische gewichten af te dekken. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 10,9 mln negatief.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta-derivaten	Nettopositie na afdekking 2022	Nettopositie na afdekking 2021
US dollar*	1.167,1	-1.032,3	134,8	243,1
Britse pond	79,6	-61,4	18,2	24,9
Japanezen yen	63,0	-50,8	12,2	13,0
Zwitserse frank	37,9	-	37,9	17,1
Zweedse kroon	18,2	-	18,2	52,6
Deense kroon	6,8	-	6,8	12,6
Noorse kroon	1,9	-	1,9	7,2
Canadese dollar	36,0	-1,1	34,9	43,2
Australische dollar	25,1	-	25,1	27,6
Chinese Yuan	18,6	-	18,6	22,8
Hong Kong dollar	63,0	-	63,0	96,6
Taiwan dollar	28,4	-	28,4	48,8
Indische roepie	34,0	-	34,0	36,8
Russische roebel	-	-	-	1,5
Koreaanse won	28,5	-	28,5	40,4
Overige valuta	68,4	-	68,4	68,3
	1.676,5	-1.145,6	530,9	756,5

* Verondersteld wordt dat 25% (2021: 25%) van de emerging markets aandelen gerelateerd zijn aan de Amerikaanse dollar en daarom wordt deze categorie voor 25% afgedekt naar euro.

De contractsomvang van de valutaderivaten wijkt af van de contractomvang op pagina 92, omdat de afdekking die plaatsvindt in externe beleggingsfondsen niet in deze tabel is opgenomen.

S4 Grondstoffenrisico

Het fonds belegt conform de beleggingsrichtlijnen middels commodity derivaten in grondstoffen. Vanuit spreidingsoverwegingen en de lange termijn rendementsverwachtingen van grondstoffen is besloten middels een onderweging ten opzichte van het strategisch evenwicht in deze categorie te blijven beleggen.

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Specificatie vastrentende waarden naar sector:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
Nederlandse overheidsinstellingen	283,6	10,8	335,8	11,9
Buitenlandse overheidsinstellingen	1.152,5	43,8	1.171,0	41,4
Financiële instellingen	734,7	28,0	819,9	29,0
Handel	112,7	4,3	139,2	4,9
Basismaterialen	23,5	0,9	30,1	1,1
Industrie	77,8	3,0	72,9	2,6
Olie en gas	55,4	2,1	80,1	2,8
Nutsbedrijven	66,0	2,5	60,7	2,2
Technologie	26,6	1,0	20,7	0,7
Gezondheidszorg	44,4	1,7	44,3	1,6
Telecommunicatie	29,0	1,1	39,7	1,4
Andere instellingen	20,1	0,8	10,3	0,4
	2.626,3	100,0	2.824,7	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
AAA	1.055,9	40,2	1.161,3	41,1
AA	694,6	26,5	560,4	19,8
A	258,4	9,8	393,6	13,9
BBB	395,4	15,1	451,8	16,0
BB	104,9	4,0	120,9	4,3
B	64,2	2,4	86,4	3,1
CCC	27,2	1,0	33,6	1,2
CC en lager	4,3	0,2	2,7	0,1
Geen rating	21,4	0,8	14,0	0,5
	2.626,3	100,0	2.824,7	100,0

De ratings zijn gebaseerd op de SAC rating, de Syntrus Achmea Composite long term debt rating. Dit is een gemiddelde van de 3 ratings van Moody's, Standard & Poors en Fitch.

Er is blootstelling naar debiteuren vanaf CCC en lager via de beleggingsinstellingen Global Emerging Market Debt Fund en de Global High Yield Pool.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van herbelegd collateral vanuit securities lending kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2022		31-12-2021	
		In %		In %
AAA	10,0	6,0	9,0	10,4
AA	37,4	22,4	16,0	18,6
A	92,3	55,1	51,3	59,6
BBB	4,7	2,8	4,4	5,1
Cash	22,9	13,7	5,4	6,3
	167,3	100,0	86,1	100,0

S6 Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van Prognosetafel AG2022 met adequate correcties voor ervaringssterfte en een opslag voor sterftetrend-ontwikkeling is het langlevensrisico zo goed mogelijk verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor nog niet volledig is voorzien.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- ▶ Als gevolg van de samenstelling van het verzekerd bestand zijn de uitkeringen structureel hoger dan de premies.
- ▶ Ultimo 2022 zijn er voldoende obligaties, die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Dit betreft de volgende posten (in %):

	31-12-2022	31-12-2021
Staatsobligaties Duitsland	7,3	7,2
Staatsobligaties Nederland	6,3	5,2
Staatsobligaties Ierland	-	2,2

In het algemeen geldt dat een concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Ondanks het feit dat in bovenstaande tabel grote concentraties gepresenteerd zijn is naar de mening van het bestuur geen aanvullende buffer in S8 nodig.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille. De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de portefeuille vastgestelde benchmark. De tracking error over 2022 is 3,0% (2021: 3,0%).

Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

De bestuurders ontvangen een vaste vergoeding. Er zijn geen leningen verstrekt aan (voormalige) bestuurders en er zijn geen vorderingen op (voormalige) bestuurders. Onder punt 16 is meer informatie opgenomen betreffende de vergoeding voor bestuursleden.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomsten tussen fonds en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant: de werkgevers leveren de basisgegevens aan. Met de werkgevers heeft het fonds de afspraak dat voor een periode van vijf jaren een vaste premie wordt berekend.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Ontvangen zekerheden en garanties

Het fonds leent sinds jaren effecten uit (securities lending), waarbij als zekerheid cash (liquiditeiten) of non-cash (effecten) wordt ontvangen van de lenende partij. De verhouding tussen uitgeleende effecten en de ontvangen zekerheden blijken uit onderstaande tabel:

	31-12-2022	31-12-2021
Uitgeleende effecten		
Aandelen	77,8	155,7
Vastrentende waarden	612,4	598,1
	690,2	753,8
Actuele waarde ontvangen zekerheden		
Cash (herbelegd)	144,4	80,7
Cash (niet-herbelegd)	22,9	5,4
Non cash	549,2	694,0
	716,5	780,1

De ontvangen cash wordt door de custodian Northern Trust hoofdzakelijk belegd in kortlopende instrumenten. Het cash collateral is in de balans verantwoord onder de overige beleggingen.

Lopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingovereenkomst met Achmea Pensioenservices, met een looptijd tot en met 31 december 2023. De vergoeding in 2022 bedroeg € 3,0 mln (2021: € 2,7 mln). De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt € 3,1 mln.

In 2016 is een contract met Achmea Investment Management afgesloten voor onbepaalde tijd, met een opzegtermijn van één maand. Verder heeft het fonds een contract met ASR Real Assets Investment Partners (voorheen Sweco Capital Consultants) afgesloten voor beheer van en advies over de vastgoedportefeuille.

Voor de dienstverlening met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen heeft het fonds een contract met Columbia Threadneedle Investments (voorheen BMO Global Asset Management).

Onderpand derivaten

Het fonds heeft eind 2022 € 116,5 mln (2021: € 116,8 mln) aan onderpand ontvangen in de vorm van hoogwaardige (staats)obligaties als gevolg van een positieve waardeontwikkeling van derivaten.

Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Daarnaast heeft het fonds € 50,4 mln (2021: € 29,7 mln) aan onderpand verstrekt in de vorm van hoogwaardige (staats)obligaties als gevolg van een negatieve waardeontwikkeling van derivaten.

Het fonds heeft eind 2022 € 12,6 mln (2021: € 35,5 mln) aan onderpand ontvangen van de centrale clearing partijen in de vorm van cash, als gevolg van een positieve waardeontwikkeling van derivaten. Daarnaast heeft het fonds € 225,6 mln (2021: € 10,4 mln) aan onderpand verstrekt aan centrale clearing partijen in de vorm van cash als gevolg van een negatieve waardeontwikkeling van derivaten.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Wijziging Ultimate Forward Rate

Op 30 november 2022 heeft de Commissie Parameters 2022 advies ten aanzien van de UFR-methode uitgebracht. DNB heeft aangegeven dat zij vanaf 1 januari 2023 de rentermijnstructuur zal baseren op deze geadviseerde (nieuwe) UFR-methode. De nieuwe UFR vervangt daarmee vanaf die datum de voorgaande UFR-methode.

De TV ultimo 2022 is gebaseerd op de per 31 december 2022 door DNB gepubliceerde rentermijnstructuur voor pensioenfonds, gebaseerd op de UFR-methode 2022.

Als de TV ultimo 2022 reeds gebaseerd zou zijn op de aangepaste UFR-methode, die van toepassing is vanaf 1 januari 2023, dan zou de TV met circa 0,2% toenemen. De actuele dekkinggraad zou daardoor met 0,3%-punt dalen, waardoor deze gelijk zou zijn aan 115,0%.

6 Toelichting op de staat van baten en lasten

(euro x mln)

LASTEN

11. Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

	2022	2021
Periodieke premiebijdragen werkgevers	73,3	69,7
Periodieke premiebijdragen werknemers TNP	0,8	0,8
	74,1	70,5

Het fonds verzekert een collectieve pensioenregeling met vaste werkgeverspremie (CDC-regeling). Deze vaste werkgeverspremie is vastgelegd in de cao's van AkzoNobel, Nouryon, Nobian respectievelijk Salt Specialties en bedraagt 22,1% van de som van de pensioengrondslagen.

De totale pensioenpremie wordt jaarlijks berekend op basis van de afspraken in de betreffende uitvoeringsovereenkomst van het fonds met iedere werkgever afzonderlijk:

- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen AkzoNobel en het fonds is afgesloten voor de periode 1 januari 2021 tot en met 31 december 2023. De totale pensioenpremie in 2022 is bepaald op 29,8% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 7,7% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Nouryon en het fonds is afgesloten voor de periode 1 januari 2021 tot en met 31 december 2023. De totale pensioenpremie in 2022 is bepaald op 29,7% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 7,6% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Nobian en het fonds is afgesloten voor de periode 1 juli 2021 tot en met 31 december 2023. De totale pensioenpremie in 2022 is bepaald op 30,2% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 8,1% van de pensioengrondslag.
- ▶ De uitvoeringsovereenkomst tussen Salt Specialties en het fonds is afgesloten voor de periode 1 oktober 2021 tot en met 31 december 2023. De totale pensioenpremie in 2022 is bepaald op 29,6% van de pensioengrondslag. De deelnemersbijdrage is gelijk aan het verschil tussen de totale pensioenpremie en de vaste werkgeverspremie, ofwel 7,5% van de pensioengrondslag.

Ook voert het fonds een aanvullende regeling voor een tijdelijke overlijdensdekking.

Hierbij wordt voor alle deelnemers een vast bedrag van 70% van de franchise verzekerd.

Als een actieve deelnemer overlijdt wordt de maandelijks uitkeringen aan de nabestaande gedaan, totdat deze de AOW- gerechtigde leeftijd bereikt. Deze regeling wordt aangeduid als 'tijdelijk partnerpensioen op risicobasis'. De premie voor deze aanvullende regeling wordt geheel door de deelnemer zelf betaald.

De kostendeekkende, gedempte kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2022	2021
Kostendeekkende premie	108,2	113,0
Gedempte kostendeekkende premie	71,4	68,1
Feitelijke premie	74,1	70,5

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2022	2021
Jaarlijkse inkoop	92,3	97,0
Solvabiliteitsopslag	15,4	16,0
Uitvoeringskosten	0,5	-
	108,2	113,0

De samenstelling van de gedempte kostendeekkende premie is als volgt:

	2022	2021
Jaarlijkse inkoop	42,2	41,0
Solvabiliteitsopslag	7,0	6,8
Koopsom voorwaardelijke toeslagen	21,7	20,3
Opslag voor uitvoeringskosten	0,5	-
	71,4	68,1

12. Premiebijdragen voor risico deelnemers

	2022	2021
Periodieke premies	10,1	9,9

Het fonds voert - naast de CDC regeling - ook een excedent individuele beschikbare premieregeling (BP-regeling) uit. Deze wordt ook wel aangeduid als 'pensioenregeling voor risico deelnemers'.

Bij de vier werkgevers is dezelfde leeftijdsafhankelijke progressieve premiestaffel van toepassing.

Hierbij is gebruik gemaakt van een 3%-staffel.

Op de bruto premies wordt 4,2% kosten ingehouden. De risicopremies zijn verwerkt in de CDC premie, omdat de uitkeringen bij overlijden en arbeidsongeschiktheid in de CDC-regeling zijn ondergebracht. De netto premies worden belegd conform een Lifecycle.

Het fonds hanteert 3 risicoprofielen voor de Lifecycles: Neutraal , Defensief en Offensief.

Het neutrale profiel is de Default. Onder voorwaarden kunnen deelnemers kiezen voor een defensief of offensief profiel.

13. Beleggingsresultaten voor risico fonds

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	3,9	-5,2	-0,9	-2,2
Aandelen	29,7	-296,5	-2,4	-269,2
Vastrentende waarden	43,2	-560,0	-1,7	-518,5
Derivaten	9,2	-339,5	-0,1	-330,4
Overige beleggingen	2,2	27,6	-5,3	24,5
Securities lending	0,9	-	-	0,9
	89,1	-1.173,6	-10,4	-1.094,9
2021	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
Vastgoedbeleggingen	11,0	67,3	-1,3	77,0
Aandelen	33,0	325,0	-3,1	354,9
Vastrentende waarden	40,5	-52,4	-0,8	-12,7
Derivaten	1,9	-67,8	-0,1	-66,0
Overige beleggingen	0,7	16,8	-7,7	9,8
Securities lending	0,9	-	-	0,9
	88,0	288,9	-13,0	363,9

Zoals toegelicht bij de beleggingen voor risico fonds zijn in 2022 aandelen in bedrijven die actief zijn in de vastgoedbranche geclassificeerd als aandelen. De vergelijkende cijfers 2021 zijn niet aangepast. In de beleggingsopbrengsten 2021 zou anders € 55,2 mln zijn verschoven van vastgoedbeleggingen naar aandelen. De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan uit beheervergoedingen en performancegerelateerde vergoedingen.

De overige vermogensbeheerkosten omvatten de kosten voor fiduciair beheer, bewaarloon, advieskosten vermogensbeheer en overige kosten.

Het aandeel van het fonds in de kosten die door de vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Deze bedragen € 12,4 mln (2021: € 13,6 mln).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. De geschatte transactiekosten in 2022 bedroegen € 10,2 mln (2021: € 9,8 mln). Uitgedrukt als percentage van het totaal gemiddeld vermogen komt dit neer op 0,19% (2021: 0,17%).

De totale kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten) bedragen € 33,0 mln (2021: € 36,4 mln). Dit is 0,61% (2021: 0,61%) van het gemiddeld belegd vermogen. De kosten vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) bedragen € 22,8 mln (2021: 26,6 mln.) Dit is 0,43% (2021: 0,45%) van het gemiddeld belegd vermogen.

14. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

	2022	2021
Aandelen	-21,2	20,3
Vastrentende waarden	-5,2	-0,7
Derivaten	-6,9	-1,3
	-33,3	18,3

15. Pensioenuitkeringen

	2022	2021
Ouderdompensioen	145,1	145,0
Partnerpensioen	52,5	52,5
Wezenpensioen	0,3	0,2
Arbeidsongeschiktheidspensioen	1,6	1,4
Afkopen	0,9	1,4
	200,4	200,5

De uitkeringen zijn per 1 augustus 2022 verhoogd met 2,7%. De toeslagverlening van de uitkeringen per 1 januari 2023, zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 8,73% (2022: 0,0%).

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 520,35 (2021: € 503,24 per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66)). Deze bedragen zijn uiteraard niet in miljoenen.

16. Pensioenuitvoeringskosten

	2022	2021
Administratiekosten	3,8	3,2
Administratiekosten (bestuursbureau)	0,9	1,0
Controle- en advieskosten	0,2	0,2
Bestuurskosten	0,4	0,3
Overige kosten	0,4	0,4
Kosten toeberekend aan vermogensbeheer	-0,8	-0,8
	4,9	4,3

Specificatie van de accountantskosten begrepen in de controle- en advieskosten, betrekking hebbend op het betreffende boekjaar:

Honoraria onafhankelijke accountant

2022	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	0,1	-	0,1
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	0,1	-	0,1

Deze controlewerkzaamheden zijn zowel in 2022 als in 2021 uitgevoerd door Deloitte Accountants B.V

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het fonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Bezoldiging Personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden zijn uitbesteed aan Achmea Pensioenservices. Met de medewerkers van het bestuursbureau zijn individuele dienstverleningsovereenkomsten gesloten. De bestuurders ontvangen een vacatievergoeding en een vergoeding voor reiskosten. De vacatievergoeding bedraagt € 0,2 mln (2021: € 0,2 mln). Voor bestuursleden die in dienst zijn van een van de werkgevers wordt deze vergoeding aan de betreffende werkgevers betaald.

Leden van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht ontvangen een vooraf vastgestelde vergoeding. Voor leden die in dienst zijn van een van de werkgevers wordt deze vergoeding aan de betreffende werkgevers betaald.

17. Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

	2022	2021
- Pensioenopbouw	107,5	95,2
- Toeslagen	461,5	-
- Rentetoevoeging	-24,7	-29,2
- Pensioenuitkeringen en afkopen	-201,2	-200,7
- Uitvoeringskosten	-2,7	-2,6
- Saldo overdrachten van rechten	-2,0	-7,1
- Wijziging marktrente*	-1.365,4	-327,4
- Wijziging actuariële uitgangspunten	29,2	-
- Overige wijzigingen	-10,5	0,8
	-1.008,3	-471,0

* Inclusief de mutatie op basis van UFR stap 2 (2022: 20,7) respectievelijk 1 (2021: 48)

- Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

- Toeslagen

Het fonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan het door het CBS gepubliceerde prijsindexcijfer '-CPI Alle Huishoudens Totaal'. De toeslag heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslag bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Het fonds streeft er tevens naar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. In 2022 is per 1 augustus een toeslag toegekend van 2,7%. In 2021 zijn geen toeslagen toegekend.

- Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is opgerent met -/- 0,486% (2021:-/-0,533%).

Het rentepercentage is afgeleid van de eenjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

- Pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

- Uitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

- Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

Onder toelichting 20 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten voor risico fonds opgenomen.

- Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de door DNB gepubliceerde actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente. De UFR aanpassing valt hier ook onder.

- Wijziging actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

- Kostenopslag

De opslag voor toekomstige excassokosten bedraagt 2,6% (2021: 2,2%) van de netto technische voorzieningen.

18. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

	2022	2021
Inkomende waardeoverdracht	0,1	0,1
Premies	9,8	9,6
Toekenning sterftewinst	0,3	-
Onttrekkingen Partnerpensioen	-0,6	-0,6
Overlijden	-0,3	-0,3
Pensionering	-5,1	-4,6
Uitgaande waardeoverdracht	-0,1	-1,1
Omzetting naar DB	-8,6	-7,0
Rendement	-33,3	18,3
	-37,8	14,4

19. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

	2022	2021
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	1,8	0,8

Voor een toelichting op de mutatie wordt verwezen naar de toelichting op de het herverzekeringsdeel van de technische voorziening (toelichting 3).

20. Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

	2022	2021
Inkomende waardeoverdrachten	-2,4	-0,4
Inkomende waardeoverdrachten klein pensioen	-1,4	-1,3
Uitgaande waardeoverdrachten	5,8	3,6
Uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen	0,1	5,0
	2,1	6,9

Deelnemers hebben de mogelijkheid om bij ontslag de contante waarde van de pensioenaanspraken naar een andere pensioenuitvoerder (pensioenfonds / verzekeraar) over te dragen. In het kader van deze mogelijkheden heeft het fonds dan ook te maken met inkomende en uitgaande geldstromen. Daarnaast worden binnen het fonds, als gevolg van ontslag of overlijden van een deelnemer, kapitalen (BP-regeling) aangewend voor inkoop van pensioenaanspraken (CDC-regeling). De feitelijke financiële geldstromen zijn in bovenstaande tabel weergegeven; de aanwending van kapitalen heeft geen financiële geldstroom tot gevolg.

Het fonds heeft € 3,9 mln. aan inkomende waardeoverdrachten ontvangen (2021: € 1,8 mln.), waarvan € 3,8 mln. voor risico fonds. Aan de pensioenverplichtingen dient voor deze deelnemers een bedrag van € 3,9 mln. te worden toegevoegd (2021: € 1,5 mln.). Per saldo in 2022 geen resultaat (2021: € 0,2 mln.).

Voor uitgaande waardeoverdrachten heeft het fonds € 6,0 mln. betaald (2021: € 8,6 mln.). Uit de pensioenverplichtingen is voor deze deelnemers een bedrag van € 5,9 mln. vrijgevalen (2021: € 8,6 mln.). Per saldo een resultaat in 2022 van € -0,1 mln. (2021: € 0,0 mln.).

In 2022 is € 14,3 mln. (2021: € 12,1 mln.) vanuit de kapitalen (BP-regeling) aangewend voor inkoop van pensioenaanspraken (CDC-regeling). Rekening houdende met de voor 2022 geldende inkooptarieven, dient voor deze deelnemers een bedrag van € 16,9 mln. aan de pensioenverplichtingen te worden toegevoegd (2021: € 17,0 mln.). Per saldo een verlies op uitruil CDC- en BP-regeling van € 2,6 mln. (2021: € -4,9 mln.).

Het resultaat op waardeoverdrachten wordt voornamelijk bepaald door de verschillen in grondslagen die voor de berekeningen van de waardeoverdrachten worden gehanteerd. Voor de inkomende en uitgaande waardeoverdrachten worden een standaardtarief en fondsgrondslagen gebruikt..

21. Saldo overdrachten van rechten voor risico deelnemers

	2022	2021
Inkomende waardeoverdrachten	-0,1	-0,1
Uitgaande waardeoverdrachten	0,1	1,1
	-	1,0

22. Herverzekeringen

	2022	2021
Uitkeringen	-0,2	-0,2

23. Overige lasten

	2022	2021
Rentelasten achtergestelde lening	3,5	3,5

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Volgens artikel D3.3.1. van de ABTN wordt door het fonds een algemene reserve aangehouden. Deze is bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's, zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige indexaties. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming en na aftrek van het saldo van de mutaties in bestemde reserves, toegevoegd of onttrokken aan de algemene reserves, al naar gelang de uitkomst.

Het resultaat over het verslagjaar is geheel gemuteerd in de algemene reserve.

Actuariële analyse van het resultaat

De samenstelling van het resultaat over 2022 en 2021 blijken uit het volgende overzicht:

	2022	2021
Resultaat op beleggingen	-1.070,2	393,1
Resultaat op mutatie TV door wijziging rentetermijnstructuur	1.364,1	327,1
Resultaat op premie	-21,8	-27,4
Resultaat op waardeoverdrachten	-0,1	0,2
Resultaat op kosten	0,8	1,4
Resultaat op uitkeringen	0,4	-0,3
Resultaat op kansen	10,6	11,8
Resultaat op toeslagverlening	-461,5	-
Resultaat op overige oorzaken	-3,5	-3,5
Resultaat op overige incidentele mutaties	-29,2	-
Resultaat	-210,4	702,4

Bespreking Resultaat

Resultaat op beleggingen

Het behaalde directe en indirecte beleggingsrendement in 2022 was lager dan de benodigde interest voor de verplichtingen (gelijk aan de 1-jaars rente uit de rentetermijnstructuur per 31 december 2021: 0,594% negatief). Daardoor ontstond een negatief resultaat op beleggingsopbrengsten van 1.070,2 mln.

Resultaat op mutatie TV door wijziging rentetermijnstructuur

Ultimo 2022 heeft de omrekening plaatsgevonden van de TV op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2021, één jaar forward, naar de rentetermijnstructuur per 31 december 2022. De aanpassing van de ultimate forward rate (UFR) primo 2022 maakt hier onderdeel van uit.

De gemiddelde rekenrente is met 2,1%-punten gestegen (ultimo 2022: 2,7%, ultimo 2021, 1 jaar forward: 0,6%). De hogere rente leverde een positief resultaat op van 1.364,1 mln door onttrekking van dit bedrag aan de TV.

Resultaat op premie

Het resultaat op bijdragen is het verschil tussen enerzijds de in het boekjaar van de werkgever en werknemers ontvangen bijdragen en anderzijds het benodigde bedrag voor de reglementaire pensioenopbouw en de door het fonds van de werkgever overgenomen uitkeringsverplichtingen in verband met CAO afspraken.

In 2022 bedroeg de werkgeversbijdrage voor AkzoNobel 29,8%, voor Nouryon 29,7%, voor Nobian 30,2% en voor Salt Specialties 29,6% van de grondslagsom waarover (middelloon) pensioen wordt opgebouwd.

In 2022 werd € 74,1 mln. aan werkgevers en werknemersbijdragen ontvangen voor reglementaire pensioeninkoop in de middelloonregeling.

Resultaat op waardeoverdrachten

Het resultaat op waardeoverdrachten bedraagt € 0,1 mln negatief (2021: positief € 0,2 mln). Op waardeoverdrachten wordt een resultaat behaald, omdat de overdrachtssom op wettelijk voorgeschreven grondslagen dient te worden vastgesteld. Deze grondslagen wijken af van de grondslagen waarop de technische voorziening is gebaseerd.

Resultaat op kosten

Het resultaat op kosten bedraagt € 0,8 mln positief.

De vrijval aan kosten uit premie en uitkeringen, tezamen een bedrag van € 7,4 mln, is hoger dan de som van de feitelijke kosten ad € 4,9 mln en de aan de TV toe te voegen kosten ad. € 1,7 mln.

Resultaat op kansen

Het resultaat op kansen wordt gevormd door het positieve resultaat op sterfte (€ 9,6 mln), het resultaat op arbeidsongeschiktheid (€ 2,3 mln) en het negatieve resultaat op overige mutaties (€ -4,2 mln).

Resultaat op toeslagen

Het resultaat op toeslagen is te splitsen naar de volgende onderdelen:

De toeslag per 1 augustus 2022 van 2,7% is verwerkt in de aanspraken. Dit heeft geleid tot een negatief resultaat van € 134,8 mln.

In 2022 heeft het bestuur besloten om een toeslag van 8,73% toe te kennen per 1 januari 2023. Deze toeslag is extracomptabel meegenomen en bedraagt € 326,7 mln.

De toeslag per 1-1-2023 is te splitsen naar de toeslag op basis van regulier beleid van 5,96% (€ 223,0 mln) en aanvullende toeslag (€ 103,7 mln).

Samen resulteert dit in een negatief resultaat op toeslagen van € 461,5 mln.

Resultaat op overige oorzaken

Het resultaat op andere oorzaken bestaat uit de rente op de achtergestelde lening van € 100 mln en bedraagt € 3,5 mln negatief.

Resultaat op overige incidentele mutaties

Ultimo jaar is het fonds overgegaan op nieuwe grondslagen. Dit heeft een negatief resultaat van € 29,2 mln tot gevolg gehad en is te splitsen naar de volgende onderdelen:

Wijziging van de prognosetafel naar AG2022: stijging van de TV met € 24,2 mln.

- ▶ Aanpassing van de ervaringssterfte: stijging van de TV met € 5,7 mln.
- ▶ Aanpassing van de partnerfrequenties: daling van de TV met € 0,5 mln.
- ▶ Correctie leeftijdsverschil: daling van de TV met € 11,4 mln.
- ▶ Verhoging van de kostenvoorziening: stijging van de TV met € 14,7 mln.
- ▶ Verfijning methodiek IBNR: daling van de TV met € 3,5 mln.

Ondertekening

Arnhem, 16 mei 2023

Stichting Pensioenfonds APF

Het bestuur

Han Jalink
(voorzitter)

Aldert Boonen

Dick Luijckx
(plaatsvervangend voorzitter/secretaris)

Gerrit-Willem Gramser

Bart Kaster
(penningmeester)

Donald Schut

Bestuursleden v.l.n.r. boven Gerrit-Willem Gramser, Aldert Boonen, Han Jalink en Dick Luijckx en onder Bart Kaster en Donald Schut.

OVERIGE GEGEVENS

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds APF te Arnhem is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds APF, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 37.600.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 2.350.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- ▶ toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- ▶ het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- ▶ de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- ▶ het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds APF is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Het pensioenfonds heeft in 2022 gebruik gemaakt van het 'Besluit toeslagverlening in bijzondere omstandigheden' van 7 juni 2022 (Staatsblad 2022, 211) bij het besluit tot toeslagverlening per 1 augustus 2022 en 1 januari 2023. AFM heeft naderhand aangegeven dat het fonds niet aan alle vereisten op het gebied van communicatie richting de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden heeft voldaan. Het pensioenfonds heeft de informatie op de website hier inmiddels op aangepast.

Amsterdam, 16 mei 2023

drs. Gerry Koning AAG FRM
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Pensioenfonds APF

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2022 van Stichting Pensioenfonds APF te Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds APF op 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2022.
2. De staat van baten en lasten over 2022.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds APF zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

INFORMATIE TER ONDERSTEUNING VAN ONS OORDEEL

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 47.000.000. De materialiteit is gebaseerd op 1% van het pensioenvermogen per 31 december 2022. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark omdat dit een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van het pensioenfonds weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur en de met governance belaste personen overeengekomen dat wij aan hen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 2.350.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Stichting Pensioenfonds APF kent een aantal kernactiviteiten welke grotendeels zijn uitbesteed aan serviceorganisaties. De stichting heeft het beheer van de beleggingen, de beleggingsadministratie en de pensioenadministratie uitbesteed aan respectievelijk Achmea Investment Management N.V. en Achmea Pensioenservices N.V. hierna gezamenlijk: 'de uitvoeringsorganisaties'. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie die is verstrekt door deze uitvoeringsorganisaties.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de uitvoeringsorganisaties verleende diensten en het effect hiervan op de voor de controle relevante interne beheersing van het pensioenfonds. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang, bepalen wij de aard en omvang van de uit te voeren controlewerkzaamheden en voeren wij controlewerkzaamheden uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor Stichting Pensioenfonds APF relevante interne beheersingsmaatregelen van de uitvoeringsorganisaties zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde Standaard 3402 type II en 3000A- rapportages. Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersings-maatregelen. Verder evalueren wij de in de Standaard 3402- en 3000A-rapportages beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2022 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de uitvoeringsorganisaties.

In aanvulling hierop hebben wij eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd, waaronder werkzaamheden ten aanzien van de aanwezige beheersingsmaatregelen op het niveau van het bestuur en het bestuursbureau.

Wij hebben de certificerend actuaris instructies gestuurd op basis van Standaard 620 en NBA handreiking 1120 ten aanzien van de actuariële certificering met betrekking tot onder andere de consistentie, prudentie en actualiteit van schattingen ten aanzien van de voorziening pensioenverplichtingen en de financiële positie, in overeenstemming met relevante wetgeving. Wij hebben geëvalueerd of de certificerend actuaris heeft voldaan aan onze instructies. Daarnaast hebben wij de adequaatheid van de werkzaamheden van de actuaris geëvalueerd. Ook hebben wij de competentie, capaciteiten en objectiviteit van de actuaris geëvalueerd. Wij verwijzen hiervoor naar het kernpunt Gevoeligheden ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Controle-aanpak frauderisico's

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg zijn van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in de entiteit en haar omgeving, de componenten van het Interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de met governance belaste personen toezicht uitoefenen, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het Interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse, zoals opgenomen in de SIRA, geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude. Hierbij hebben wij gebruik gemaakt van de elementen die tot fraude kunnen leiden: Rationalisatie, druk (motivatie) en gelegenheid. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:
Doorbreken van interne beheersing door het management (een verondersteld risico)

Risico

Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken.

Controleaanpak

- ▶ Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan het pensioenfonds bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- ▶ Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Waar zulke journaalposten zijn geïdentificeerd, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op de geïdentificeerde risico's in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
- ▶ Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- ▶ Wij hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Onze procedures om in te spelen op geïdentificeerde risico's op fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur.

Uit onze werkzaamheden volgden geen signalen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Controle-aanpak naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben een algemeen inzicht verworven in het wet- en regelgevingskader dat van toepassing is op de entiteit door inlichtingen in te winnen bij het bestuur, de met governance belaste personen en het lezen van notulen en rapporten van de sleutelfunctiehouders.

Voor zover materieel voor de gerelateerde financiële overzichten, hebben wij op basis van onze risicoanalyse, en rekening houdende met dat het effect van niet-naleving van wet- en regelgeving aanzienlijk varieert, de volgende wet- en regelgeving overwogen: naleving van het belastingrecht en regelgeving voor financiële verslaggeving, - zoals opgenomen in Titel 9 van Boek 2 BW, RJ 610 en de Pensioenwet - aangemerkt als wet- en regelgeving met een directe invloed op de financiële overzichten.

Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen omtrent het naleven van de bepalingen van die wet- en regelgeving die gewoonlijk wordt geacht van directe invloed te zijn op de financiële overzichten.

Daarnaast is Stichting Pensioenfonds APF onderworpen aan overige wet- en regelgeving, zoals ook benoemd in de NBA Handreiking 1144 'Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfonds', waarvan de gevolgen van niet naleving een van materieel belang zijnde invloed kunnen hebben op de financiële overzichten, bijvoorbeeld ten gevolge van boetes of rechtszaken, te weten:

- ▶ Pensioenwet;
- ▶ Besluit Financieel toetsingskader pensioenfonds (Bftp);
- ▶ Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

Gezien de aard van de activiteiten van Stichting Pensioenfonds APF en de complexiteit van deze regelgeving bestaat het risico dat niet wordt voldaan aan de vereisten van deze wet- en regelgeving.

Ten aanzien van deze wet- en regelgeving die geen direct effect hebben op de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening, zijn onze werkzaamheden beperkter. Naleving van wet- en regelgeving kan van fundamenteel belang zijn voor de operationele aspecten van een pensioenfonds, voor de mogelijkheid van een pensioenfonds om haar activiteiten voort te zetten, dan wel voor het voorkomen van sancties van materieel belang; niet-naleving van dergelijke wet- en regelgeving kan daarom van materieel belang zijnde invloed hebben op de financiële overzichten. Onze verantwoordelijkheid is beperkt tot het uitvoeren van gespecificeerde controlewerkzaamheden ter bevordering van het identificeren van niet-naleving van wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten. Onze werkzaamheden ter bevordering van het identificeren van gevallen van niet-naleving van overige wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten, zijn beperkt tot (i) het management en, in voorkomend geval, de met governance belaste personen vragen of de entiteit dergelijke wet- en regelgeving naleeft; (ii) de eventuele correspondentie met de desbetreffende vergunningverlenende of regelgevende of toezichthoudende instanties inspecteren.

Uiteraard zijn wij gedurende de controle alert op indicaties van (vermoedens) van niet-naleving van wet- en regelgeving.

Ten slotte hebben wij een schriftelijke bevestiging verkregen dat alle bekende gevallen van niet-naleving of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, ons ter kennis zijn gebracht.

Controle-aanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de bedrijfsactiviteiten van het pensioenfonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- ▶ het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen;
- ▶ overwegen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben en het bestuur bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Wij hebben hierbij onder andere aandacht besteed aan de vermogenspositie ten opzichte van het vereist eigen vermogen en de mate waarin beleggingen liquide gemaakt kunnen worden;
- ▶ nagaan of het bestuur gebeurtenissen of omstandigheden heeft geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de entiteit om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's);
- ▶ inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling;
- ▶ inspecteren van correspondentie met relevante toezichthoudende instanties.

De financiële positie van het pensioenfonds en de wettelijke mogelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de pensioenverplichtingen te kunnen aanpassen is een belangrijk onderdeel van bovenstaande evaluatie. Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de met governance belaste personen gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Beschrijving van het kernpunt

Waardering van beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Deze beleggingen dienen volgens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.

Voor een groot deel van de beleggingen is de marktwaarde te toetsen aan direct of indirect genoteerde prijzen die tot stand zijn gekomen op liquide financiële markten. Illiquide beleggingen zijn beleggingen waarvoor een frequente marktnotering ontbreekt en de prijs daarom op basis van waarderingmodellen wordt bepaald. Het met behulp van deze modellen bepalen van de marktwaarde is complex en bevat een hoge mate van subjectiviteit. Hierdoor neemt de waarderingonzekerheid inherent toe bij beleggingen zonder frequent genoteerde marktprijzen en hangt dit samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens.

In de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva geeft Stichting Pensioenfonds APF inzicht in de gehanteerde waarderingmethoden van de illiquide beleggingen. Een beschrijving van deze modellen en technieken is weergegeven in de toelichtingen noot 1 van de jaarrekening. Uit deze toelichting blijkt dat voor 78% van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering is gebaseerd op directe marktnoteringen en voor 22% op basis van waarderingmodellen en technieken.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat illiquide beleggingen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- ▶ De opzet, het bestaan en de werking van de beheersingsmaatregelen rondom waardering van de beleggingen beoordeeld;
- ▶ Gebruik gemaakt van Standaard 3402 type II-rapportages, en deze geanalyseerd op toereikendheid van de scoping, bevindingen en de impact hiervan op de controlewerkzaamheden;
- ▶ Vastgesteld of de in de grondslagen voor waardering van activa en passiva beschreven modellen geschikt zijn om, binnen de geldende wettelijke bepalingen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, te kunnen komen tot een marktwaarde van deze illiquide beleggingen;
- ▶ Getoetst of de toepassing van deze modellen en technieken bij het bepalen van de marktwaarde overeenkomstig de beschreven uitgangspunten heeft plaatsgevonden;
- ▶ De gecontroleerde rapportage waarin de beleggingen zijn opgenomen aangesloten met de financiële administratie en de jaarrekening;
- ▶ Vastgesteld dat de waarderinggrondslagen en waarderingonzekerheid van de beleggingen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de beleggingen en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2022 aanvaardbaar. Wij hebben geen materiële bevindingen te rapporteren.

Beschrijving van het kernpunt

Gevoeligheden ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen

De technische voorziening, betreft de belangrijkste verplichting in de balans van het pensioenfonds en vormt één van de belangrijkste componenten voor de berekening van de actuele dekkingsgraad en de beleidsvereisten van de Pensioenwet, gewaardeerd op marktwaarde. Deze marktwaarde komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers en wordt berekend op basis van actuariële grondslagen en schattingselementen en is dan ook gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorziening en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen uit de Pensioenwet.

Stichting Pensioenfonds APF heeft in de toelichting op de grondslagen voor waardering van activa en passiva de grondslagen voor de waardering van de technische voorziening toegelicht. In noot 8 is een verdere detaillering van de technische voorziening gegeven.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole geïdentificeerde risico is dat actuariële grondslagen met betrekking tot de fonds specifieke ervaringssterfte en kostenopslag niet juist worden toegepast en toegelicht en/of dat actuariële berekeningen onjuist zijn.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Om het risico te ondervangen hebben wij onder meer:

- ▶ De certificerend actuaris instructies gestuurd over de te volgen controleaanpak, risico's, werkzaamheden en attentiepunten;
- ▶ De redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen (actuariële) veronderstellingen en de gehanteerde waarderinggrondslagen getoetst en besproken met de certificerend actuaris;
- ▶ De rapportage van de certificerend actuaris geëvalueerd en de uitkomsten besproken;
- ▶ Controlewerkzaamheden uitgevoerd op de pensioenaanspraken van de deelnemers om de gehanteerde administratieve basisgegevens te toetsen;
- ▶ Vastgesteld dat de actuaris met deze basisgegevens werkt bij het toetsen van de technische voorziening;
- ▶ Vastgesteld dat de waarderinggrondslagen van de technische voorzieningtoereikend zijn toegelicht in de jaarrekening.

Onze observatie bij dit kernpunt:

Wij achten de waardering van de technische voorziening en de daarbij behorende toelichting in de jaarrekening per 31 december 2022 aanvaardbaar. Wij hebben geen materiële bevindingen te rapporteren.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

De andere informatie bestaat uit:

- ▶ Het bestuursverslag.
- ▶ De overige gegevens.
- ▶ De kerncijfers.
- ▶ Verslagen verantwoordingsorgaan en raad van toezicht.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- ▶ Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- ▶ Alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- ▶ Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- ▶ Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- ▶ Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- ▶ Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- ▶ Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan met het bestuur en de met governance belaste personen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de met governance belaste personen hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 16 mei 2023

Deloitte Accountants B.V.
mr. drs. J. Penon RA

Paraaf voor identificatiedoeleinden:

BIJLAGEN

1 Verloopstaat deelnemers

	2022		2021	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Deelnemers				
Stand vorig boekjaar		5.102		5.151
Nieuwe toetredingen	698		497	
Revalidering	-33		-36	
Ingang pensioen	-1		-	
Overlijden	-14		-16	
Ontslag met premievrije aanspraak	-674		-485	
Andere oorzaken	-6		-9	
		-30		-49
Stand einde boekjaar		5.072		5.102
Gewezen deelnemers				
Stand vorig boekjaar		9.187		10.304
Ingang pensioen	-548		-678	
Revalidering	33		36	
Overlijden	-34		-43	
Ontslag met premievrije aanspraak	674		485	
Waardeoverdrachten	-93		-922	
Afkopen	-1		-	
Andere oorzaken	41		5	
		72		-1.117
Stand einde boekjaar		9.259		9.187
Pensioentrekenden				
Stand vorig boekjaar		16.395		16.676
Ingegaan ouderdompensioen	549		678	
Ingegaan partnerpensioen	399		448	
Overlijden	-1.070		-1.087	
Afkoop	-217		-283	
Andere oorzaken	-16		-37	
		-355		-281
Stand einde boekjaar		16.040		16.395
		30.371		30.684

De aantallen onder 'Andere oorzaken' in het verloop zijn mutaties die niet onder de andere (eenduidige) mutatiesoorten kunnen worden verval. Het betreft o.a. de mutaties ontslag zonder premievrije aanspraak, verval rechten (met terugwerkende kracht), opvoer deelnemers en verschuivingen en / of correcties in de groepen 'deelnemers' en 'gewezen deelnemers'.

2 Rapportage SFDR voor beleggingen risico pensioenfonds

Periodieke informatieverstopping voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: Middellood (CDC) Pensioenregeling Stichting pensioenfonds APF Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): N.v.t.

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De EU-taxonomie is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

Ja

- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling** gedaan: %
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een sociale doelstelling** gedaan: %

Nee

- Dit product **promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken**. Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 2,72% duurzame beleggingen
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- met een sociale doelstelling
- Dit product promootte E/S-kenmerken, maar **heeft niet duurzaam belegd**.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Dit financiële product (hierna: de Pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

• **CO2-reductie doelstelling:** pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs. Het doel van dit akkoord is de CO2 uitstoot in 2030 met 49% verminderen vergeleken met 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn (dit is nodig om de opwarming van de aarde niet verder te laten oplopen dan 1,5°C). APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren.

Daarom heeft de portefeuille als doelstelling de CO2-voetafdruk te verkleinen in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de benchmark. Een CO2-reductiedoelstelling is geïmplementeerd voor de beleggingscategorieën aandelen ontwikkelde landen, bedrijfsobligaties, vastgoed en high yield. Vanaf 1 januari 2023 zal deze doelstelling ook worden geïmplementeerd in de categorie Amerikaanse bedrijfsobligaties. In 2023-2024 onderzoeken we de implementatie voor overige beleggingscategorieën.

• **Uitsluitingsbeleid:** De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds op onze website: **Uitsluitingsbeleid:** De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds op onze website (<https://www.pensioenfondsapf.nl/het-pensioenfonds-over-af/beleggingsbeleid/2-duurzaam-beleggen>):

- ondernemingen die controversiële wapens produceren;
- producenten van tabaksproducten;
- ondernemingen die omzet behalen uit de winning en/of elektriciteitsopwekking van fossiele brandstoffen;
- specifieke landen die VN- en/of EU sancties schenden.

Overige opmerkingen bij de ecologische en sociale kenmerken van de Pensioenregeling:

Specifiek binnen de categorieën aandelen en ontwikkelde landen en bedrijfsleningen wordt belegd in die ondernemingen die hoger scoren op Environmental (E), Social (S) en Governance (G) indicatoren. De ESG-score met minimaal 15% hoger zijn dan de ESG-score van de benchmark.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

• **CO2-voetafdruk:** De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC). De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO2-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO2-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Over 2022 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 44,84 tCO2 per miljoen euro belegd vermogen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de reductiedoelstelling die geldt voor de relevante onderliggende mandaten van deze Pensioenregeling.

• **Uitsluitingsbeleid:** Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid.

Middels het uitsluitingsbeleid streeft de Pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. Het afgelopen jaar hebben er zich geen breaches voorgedaan.

• **ESG-profiel:** Dit geeft aan hoe ondernemingen scoren op de verschillende aspecten van Ecologisch, Sociaal en Governance. Na iedere herbalancering was het ESG-profiel van de

Duurzaamheids-
indicatoren meten
hoe de ecologische of
sociale kenmerken
die het financiële
product promoot,
worden
verwezenlijkt.

Pensioenregeling gedurende 2022 beter dan dat van de benchmark. Door marktbevingen kan dit op kwartaaleinde afwijken.

Indicator	Waarde
ESG Profiel Portfolio	6,74
ESG Profiel Benchmark	6,65
Exposure naar tabaksproducenten (%)	--
Exposure naar controversiële wapens (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit kolen en teerzanden halen (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit arctische gas en -olie halen (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit schaliegas en -olie halen (%)	--
Exposure naar hoogrisicolanden en staatsbedrijven (%)	--
Gefinancierde broeikasgasemissie	44,84

● **... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?**

Er is over 2021 niet gerapporteerd op bovengenoemde duurzaamheidsindicatoren.

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverschaffing, heeft dit Pensioenfonds geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen. Het Pensioenfonds heeft echter in de gegeven referentieperiode wel degelijk belegd in duurzame beleggingen. De doelstellingen van de duurzame beleggingen hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO2-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van de pensioenregeling aan klimaatmitigatie. De ESG-dienstverlener baseert zich op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij via de ESG-dienstverlener meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO2-emissie van de Pensioenregeling bedroeg over 2022 20,23 ton.

- **Adaptatie aan klimaatverandering.** Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van deze Pensioenregeling aan klimaatadaptatie. In de EU-Taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In de beoordeling van de uitgegeven Green Bond wordt getoetst in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-Taxonomie. De verwachting is dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat de bijdrage van de duurzame beleggingen van de Pensioenregeling aan klimaatadaptatie zorgvuldig kan worden gemeten.

De Pensioenregeling bevat geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● **Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?**

De Pensioenregeling heeft Green Bonds in portefeuille waar niet expliciet op wordt gestuurd. Deze Green Bonds zijn getoetst door onze ESG-dienstverlener aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Hiermee kunnen deze Green Bonds als duurzame belegging beoordeeld worden. In deze bijlage wordt over deze duurzame beleggingen gerapporteerd.

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen van de Pensioenregeling te beoordelen aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk en de EU-criteria voor ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen die in deze Pensioenregeling aanwezig zijn, betreffen Green Bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Deze Green Bonds hebben als doel een positieve impact te realiseren. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Ja. De in deze Annex geïdentificeerde duurzame beleggingen betreffen green bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Het Green Bonds beoordelingsraamwerk van Achmea IM sluit Green Bonds van ondernemingen uit die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

NB pensioenfonds APF zelf gaat engagement aan met deze ondernemingen maar sluit niet uit.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De Pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Zie voor meer informatie ook het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds. Ons engagement richt zich op het mitigeren van daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen door ondernemingen van de OESO richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties beoordeeld door onze uitvoerder. Geprioriteerd wordt naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

De effecten van de keuzes die pensioenfonds APF maakt, reikt verder dan alleen de financiële markten. Wij zien ontwikkelingen op het vlak van mens, maatschappij en milieu die een impact hebben op onze beleggingsportefeuille. Daarnaast realiseren wij ons en voelen daartoe een verantwoordelijkheid voor de impact van onze beleggingsportefeuille op mens, maatschappij en milieu. We hebben daartoe de volgende beleggingsovertuiging ('investment belief'): wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere -meer duurzame- wereld.

Het beleid duurzaam beleggen kent daarmee twee centrale doelstellingen:

1. Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
2. Het bijdragen aan een betere – meer duurzame - wereld, door:
 - a. het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b. het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Pensioenfonds APF geeft hieraan vorm via verschillende instrumenten:

- doelstelling 1: door het integreren van zogenoemde ESG factoren (milieu, sociaal en ondernemingsbestuur) binnen alle beleggingscategorieën.
- doelstelling 2a: door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen binnen alle beleggingscategorieën, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

Op de website en in het jaarverslag zullen wij rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
Koolstofvoetafdruk	CO2/EVIC	ESG-integratie
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Betrokkenheid bij kolen en teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie en gas met een omzetgrens van >5%	Uitsluiten
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten (Het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen.)
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van mensenrechten	Uitsluiten

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2022

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
Achmea IM Global High Yield Fund EUR hedge	Overig ¹	2,6	Nederland
Bouwinvest Dutch Institutional Residential Fund	Overig	2,4	Nederland
Dynamic Credit Dutch Mortgage Fund inzake APF	Overig	2,4	Nederland
Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	Overig	2,3	Nederland
GMO Systematic Global Macro Fund Class EUR	Overig	2,2	Nederland
Altera Vastgoed Residential	Overig	2,1	Nederland
AeAM Dutch Mortgage Fund	Overig	2,0	Nederland
AHL Class A1 Evolution Segregated Portfolio	Overig	1,9	Kaaiman Eilanden
Robeco Active Quant Em Mkts Equities	Overig	1,8	Nederland
JPMorgan Funds - Emerging Markets Equity Fund	Overig	1,7	Luxemburg
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig	1,7	Nederland
Schroder Int'l Selection Fund - Emerging Markets	Overig	1,7	Luxemburg
Achmea IM Euro Money Market Fund	Overig	1,5	Nederland
ASR Dutch Prime Retail Fund	Overig	1,4	Nederland
CBRE Dutch Office Fund	Overig	1,2	Nederland

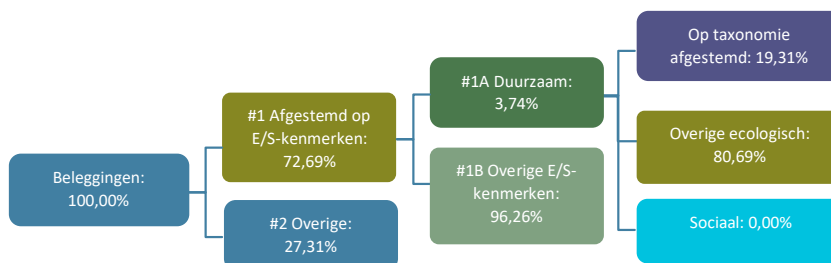

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 2,72%.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

- **Hoe zag de activa-allocatie eruit? Zie de toelichting bij #1, #2 op de volgende pagina.**

¹ Overeenkomstig de regels van de RTS worden minder dan 15 beleggingen getoond indien de grootste beleggingen samen al 50% deel uitmaken van de portefeuille. Beleggingen in fondsen worden in deze tabel beschouwd als een belegging, hierop wordt geen look through toegepast. Achmea IM beschouwt cash buckets (gesommeerde saldi op bank accounts inclusief openstaande posten op trade date per valuta) als een belegging volgens SFDR.

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● **In welke economische sectoren werd belegd?**

Sector	% van portefeuille
Overheden	22,8
Financiële instellingen	4,8
Supranationalen	4,6
Door onderpand gedekt	3,0
Vastgoedfonds	2,0
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	1,9
Software & Diensten	1,7
Industriële bedrijven	1,6
Vastgoedbeheer en ontwikkeling	1,4
Overige economische sectoren*	56,2

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor fossiel gas emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor kernenergie bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Van de duurzame beleggingen met milieudoelstelling mitigatie was 19,31% afgestemd op de EU-Taxonomie. Er waren geen beleggingen afgestemd op de milieudoelstelling adaptatie.

Bij het beoordelen van de duurzame beleggingen gaat de ESG-dienstverlener na in hoeverre deze voldoet aan EU Taxonomie criteria. Voor het vaststellen van de afstemming op de EU-Taxonomie wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-Taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

● **Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie¹ voldoen?**

Ja:

¹ Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie -zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

* Voor een toelichting op deze categorie verwijzen we naar de uitleg op pagina 160, onder de vraag "Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'?"

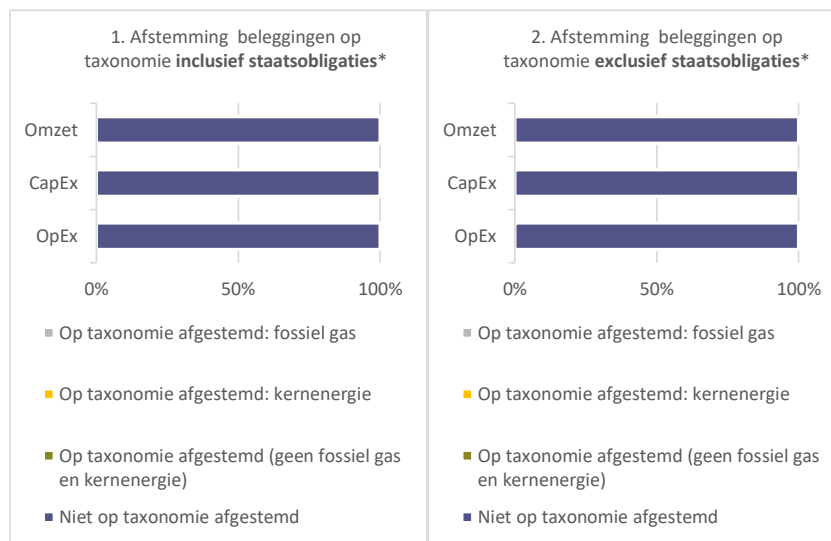
In fossiel gas In kernenergie

Nee

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

***In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.**

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissie-niveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

Data omtrent Taxonomy alignment wordt gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor de green bonds van het Achmea IM universum niet gemaakt in:

- Rapportages van de uitgevende organisatie,
- Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met het Achmea IM Greenbond Raamwerk)
- Bloomberg

Aangezien Achmea IM zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken dan ook 100% niet op taxonomie afgestemd en niet een uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,00%.

● **Hoe verhield het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In voorgaande periodieke verslagen is hier niet over gerapporteerd.

zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Het aandeel duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie was 80,69%.

Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een Green Bond te beoordelen. Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. De ESG-dienstverlener gebruikt dit raamwerk om de kwaliteit van Green Bonds te beoordelen.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder 'overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Fondsen	88,9
Liquiditeiten	26,3
Overig	0,2
Derivaten	-15,5

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2022 zijn, naast uitsluiten en ESG integratie, onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

- **Engagement:** Het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.

- **Stemmen:** Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB documentatie op de website.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

- ***Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?***

Niet van toepassing.

3 Rapportage SFDR voor beleggingen risico deelnemers

Periodieke informatieverstrekking voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: BP Regeling Pensioenregeling Stichting pensioenfonds APF¹ Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): 7245002MPZ96TA7L0U15

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De EU-taxonomie is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

●● ☐ Ja	●○ ☒ Nee
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: %	☒ Dit product promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken . Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 1,25% duurzame beleggingen
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden	☒ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: %	☐ met een sociale doelstelling
	☐ Dit product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd .

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

¹ Er zijn drie lifecycles in de BP-regeling: Lifecycle Neutraal, Lifecycle Offensief en Lifecycle Defensief. In elke lifecycle wordt een combinatie van drie beleggingsmodules gebruikt. De mate van duurzaamheid zoals gerapporteerd in deze Annex zal verschillen per lifecycle.

Dit financiële product (hierna: de Pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

- **CO2-reductie doelstelling:** pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs. Het doel van dit akkoord is de CO2 uitstoot in 2030 met 49% verminderen vergeleken met 1990. In 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen met 95% afgenomen zijn (dit is nodig om de opwarming van de aarde niet verder te laten oplopen dan 1,5°C). APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren. Daarom heeft de portefeuille als doelstelling de CO2-voetafdruk te verkleinen in lijn met het Klimaatakkoord van Parijs. De CO2-voetafdruk van de portefeuille wordt vergeleken met die van de benchmark. Een CO2-reductiedoelstelling is geïmplementeerd voor de beleggingscategorieën aandelen ontwikkelde landen, bedrijfsobligaties, vastgoed en high yield. Vanaf 1 januari 2023 zal deze doelstelling ook worden geïmplementeerd in de categorie Amerikaanse bedrijfsobligaties. In 2023-2024 onderzoeken we de implementatie voor overige beleggingscategorieën.
- **Uitsluitingsbeleid:** De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds op onze website (<https://www.pensioenfondsapf.nl/het-pensioenfonds-over-apf/beleggingsbeleid/2-duurzaam-beleggen>):
 - ondernemingen die controversiële wapens produceren;
 - producenten van tabaksproducten;
 - ondernemingen die omzet behalen uit de winning en/of elektriciteitsopwekking van fossiele brandstoffen;
 - specifieke landen die VN- en/of EU sancties schenden.

Overige opmerkingen bij de ecologische en sociale kenmerken van de Pensioenregeling:

Specifiek binnen de categorieën aandelen en ontwikkelde landen en bedrijfsleningen wordt belegd in die ondernemingen die hoger scoren op Environmental (E), Social (S) en Governance (G) indicatoren. De ESG-score met minimaal 15% hoger zijn dan de ESG-score van de benchmark.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

Om te bepalen of de Pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

• **CO2-voetafdruk:** De CO2-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO2-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC). De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO2-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO2-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

Over 2022 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 62,06 tCO2 per miljoen euro belegd vermogen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de reductiedoelstelling die geldt voor de relevante onderliggende mandaten van deze Pensioenregeling.

• **Uitsluitingsbeleid:** Het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft de Pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. Het afgelopen jaar hebben er zich geen breaches voorgedaan.

Duurzaamheids-indicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

Indicator	Waarde
Exposure naar tabaksproducenten (%)	--
Exposure naar controversiële wapens (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit kolen en teerzanden halen (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit arctische gas en -olie halen (%)	--
Exposure naar bedrijven die meer dan 5% omzet uit schaliegas en -olie halen (%)	--
Exposure naar hoogrisicolanden en staatsbedrijven (%)	--
Gefinancierde broeikasgasemissie	62,06

● **... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?**

Er is over 2021 niet gerapporteerd op bovengenoemde duurzaamheidsindicatoren.

● **Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?**

Zoals opgenomen in de relevante precontractuele informatieverschaffing, heeft dit Pensioenfonds geen minimum commitment afgegeven naar duurzame beleggingen. Het Pensioenfonds heeft echter in de gegeven referentieperiode wel degelijk belegd in duurzame beleggingen. De doelstellingen van de duurzame beleggingen hebben betrekking op:

- **Mitigatie van klimaatverandering.** Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO₂-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van de Pensioenregeling aan klimaatmitigatie. De ESG-dienstverlener baseert zich op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij via de ESG-dienstverlener meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO₂-emissie van de Pensioenregeling bedroeg over 2022 0,22 ton.

- **Adaptatie aan klimaatverandering.** Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van deze Pensioenregeling aan klimaatadaptatie. In de EU-Taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In de beoordeling van de uitgegeven Green Bond wordt getoetst in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-Taxonomie. De verwachting is dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat de bijdrage van de duurzame beleggingen van de Pensioenregeling aan klimaatadaptatie zorgvuldig kan worden gemeten.

De Pensioenregeling bevat geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● **Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?**

De Pensioenregeling heeft Green Bonds in portefeuille waar niet expliciet op wordt gestuurd. Deze Green Bonds zijn getoetst door onze ESG-dienstverlener aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Hiermee kunnen deze Green Bonds als duurzame belegging beoordeeld worden. In deze bijlage wordt over deze duurzame beleggingen gerapporteerd.

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen van de Pensioenregeling te beoordelen aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk en de EU-criteria voor ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen die in deze Pensioenregeling aanwezig zijn, betreffen Green Bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Deze Green Bonds hebben als doel een positieve impact te realiseren. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Ja. De in deze Annex geïdentificeerde duurzame beleggingen betreffen green bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Het Green Bonds beoordelingsraamwerk van Achmea IM sluit Green Bonds van ondernemingen uit die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

NB: Het pensioenfonds zelf gaat engagement aan met deze ondernemingen maar sluit niet uit.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De Pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Zie voor meer informatie ook het duurzaamheidsbeleid van het pensioenfonds. Ons engagement richt zich op het mitigeren van

van beleggings-
beslissingen op
duurzaamheids-
factoren die verband
houden met
ecologische en sociale
thema's en
arbeidsomstandig-
heden, eerbiediging
van de
mensenrechten en
bestrijding van
corruptie en
omkoping.

daadwerkelijke negatieve impacts van ondernemingen op maatschappij en milieu. Ieder kwartaal worden schendingen door ondernemingen van de OESO richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de Global Compact van de Verenigde Naties beoordeeld door onze uitvoerder. Geprioriteerd wordt naar ernst van de schending (wat wordt bepaald door heftigheid, schaal en onomkeerbaarheid van de impact) en de reactie van de onderneming erop.

De effecten van de keuzes die pensioenfonds APF maakt, reikt verder dan alleen de financiële markten. Wij zien ontwikkelingen op het vlak van mens, maatschappij en milieu die een impact hebben op onze beleggingsportefeuille. Daarnaast realiseren wij ons en voelen daartoe een verantwoordelijkheid voor de impact van onze beleggingsportefeuille op mens, maatschappij en milieu. We hebben daartoe de volgende beleggingsovertuiging ('investment belief'): wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere -meer duurzame- wereld.

Het beleid duurzaam beleggen kent daarmee twee centrale doelstellingen:

1. Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
2. Het bijdragen aan een betere – meer duurzame - wereld, door:
 - a. het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b. het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Pensioenfonds APF geeft hieraan vorm via verschillende instrumenten:

- doelstelling 1: door het integreren van zogenoemde ESG factoren (milieu, sociaal en ondernemingsbestuur) binnen alle beleggingscategorieën.
- doelstelling 2a: door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen binnen alle beleggingscategorieën, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

Op de website en in het jaarverslag zullen wij rapporteren over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
Koolstofvoetafdruk	CO2/EVIC	ESG-integratie
Blootstelling aan ondernemingen actief in de sector fossiele brandstoffen	Betrokkenheid bij kolen en teerzanden, schalieolie en -gas, arctische olie en gas met een omzetgrens van >5%	Uitsluiten
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van mensenrechten	Uitsluiten

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

De lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
----------------------	--------	----------	------

beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2022

Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds	Overig ²	3,4	Nederland
Apple Inc	Technologie Hardware & Apparatuur	2,9	Verenigde Staten
Microsoft Corp	Software & Diensten	2,3	Verenigde Staten
CCP JP Morgan - LCH Variation Margin	Overig	1,3	Nederland
Amazoncom Inc	Consumer Discretionary Distribution & Retail	1,3	Verenigde Staten
Netherlands Government 0% 15/01/2024	Overheden	1,2	Nederland
CCP_BNP_LCH_VM	Overig	1,1	Nederland
BNP_ERX_OF20_VM	Overig	1,1	Nederland
BAR_ERX_OF20_VM	Overig	1,0	Nederland
CCP Barclays - LCH Variation Margin	Overig	1,0	Nederland
TSMC	Halfgeleiders en halfgeleiderapparatuur	0,9	Taiwan
Alphabet Inc	Media & Vermaak	0,8	Verenigde Staten
Tesla Inc	Automobiele industrie & Componenten	0,8	Verenigde Staten
Alphabet Inc	Media & Vermaak	0,8	Verenigde Staten
Tencent Holdings Ltd	Media & Vermaak	0,6	China

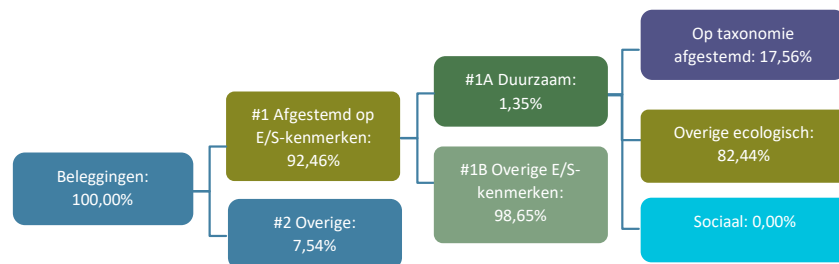

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 1,25%.

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

- **Hoe zag de activa-allocatie eruit? Zie de toelichting bij #1, #2 op de volgende pagina.**

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

² Overeenkomstig de regels van de RTS worden minder dan 15 beleggingen getoond indien de grootste beleggingen samen al 50% deel uitmaken van de portefeuille. Beleggingen in fondsen worden in deze tabel beschouwd als een belegging, hierop wordt geen look through toegepast. Achmea IM beschouwt cash buckets (gesommeerde saldi op bank accounts inclusief openstaande posten op trade date per valuta) als een belegging volgens SFDR.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● **In welke economische sectoren werd belegd?**

Sector	% van portefeuille
Overheden	10,1
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	6,1
Banken	6,1
Software & Diensten	5,5
Technologie Hardware & Apparatuur	5,3
Financiële diensten	4,6
Media & Vermaak	4,5
Halfgeleiders en halfgeleiderapparatuur	4,1
Materialen	3,7
Overige economische sectoren*	50,1

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met milieudoelstelling mitigatie was 17,56% afgestemd op de EU-Taxonomie. Er waren geen beleggingen afgestemd op de milieudoelstelling adaptatie.

Bij het beoordelen van de duurzame beleggingen gaat de ESG-dienstverlener na in hoeverre deze voldoet aan EU Taxonomie criteria. Voor het vaststellen van de afstemming op de EU-Taxonomie wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-Taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

● **Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie³ voldoen?**

- Ja:
- In fossiel gas In kernenergie
- Nee

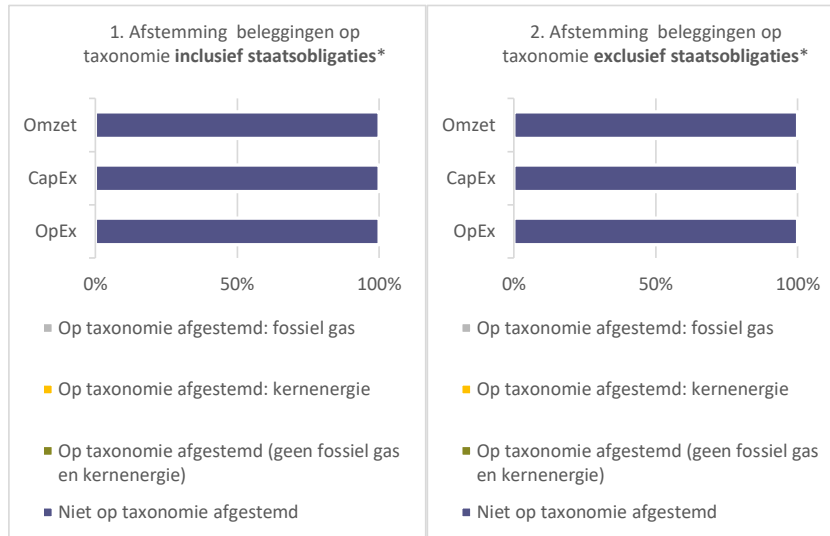
³ Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie -zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

* Voor een toelichting op deze categorie verwijzen we naar de uitleg op pagina 150, onder de vraag "Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'?"

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

***In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.**

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissie-niveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen**

Data omtrent Taxonomy alignment wordt gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor de green bonds van het Achmea IM universum niet gemaakt in:

- Rapportages van de uitgevende organisatie;
- Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met het Achmea IM Greenbond Raamwerk);
- Bloomberg.

Aangezien Achmea IM zich baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken dan ook 100% niet op taxonomie afgestemd en niet een uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,00%.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In voorgaande periodieke verslagen is hier niet over gerapporteerd.

● **Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?**

rekening houden met de criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Het aandeel duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie was 82,44%.

Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een Green Bond te beoordelen. Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. De ESG-dienstverlener gebruikt dit raamwerk om de kwaliteit van Green Bonds te beoordelen.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder 'overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit liquiditeiten. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. Daarnaast zijn onder 'overige' beleggingen in beleggingsfondsen opgenomen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Liquiditeiten	139,5
Fondsen	45,4
Overig	3,2
Derivaten	-88,2

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2022 zijn, naast uitsluiten en ESG integratie, onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

- **Engagement:** het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.
- **Stemmen:** Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB documentatie op de website.

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt die dat product promoot.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele Pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de Pensioenregeling om te bepalen of de Pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

- ***Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing.

- ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?***

Niet van toepassing.

Begrippenlijst

ABTN (actuariële en bedrijfstechnische nota)

De ABTN is een 'bedrijfsplan', waarin integraal inzicht wordt gegeven in het functioneren van het pensioenfonds. Naast gegevens over de bedrijfsvoering bevat deze nota informatie over het door het pensioenfonds gevoerde premie- en beleggingsbeleid.

Achmea Investment Management (AIM)

De uitvoering van het vermogensbeheer is uitbesteed aan Achmea Investment Management.

Achmea Pensioenservices (APS)

De operationele uitvoering van de pensioenadministratie en de communicatie is uitbesteed aan Achmea Pensioenservices.

ALM (Asset Liability Management)

Het integrale beheer van beleggingen en verplichtingen met als doel de beleggingen optimaal op de verplichtingen af te stemmen. Een ALM-studie kijkt naar een horizon van 5 tot 15 jaar.

Assets (assetmix/assetallocatie)

De opdeling van een beleggingsportefeuille in beleggingscategorieën, zoals vastrentende waarden en de zakelijke waarden aandelen en onroerend goed.

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De toezichthouder op het gedrag van en de informatieverstrekking door alle partijen op de financiële markten in Nederland.

Benchmark

Een ijkpunt waartegen ontwikkelingen in en van een beleggingsportefeuille worden afgezet. Hiervoor wordt een maatgevende index gekozen.

Beschikbare premieregeling (BP-regeling)

De werkgever doet met de BP-regeling een premietoezegging en draagt een premie af aan Pensioenfonds APF. Dit houdt in dat van te voren niet bekend is hoeveel pensioen de premie uiteindelijk oplevert. De deelnemer loopt dus risico op de beleggingen, maar profiteert ook wanneer er rendement wordt behaald.

CDC-regeling (collective defined contribution)

AkzoNobel, Nouryon, Nobian en Salt Specialties hebben voor alle werknemers in Nederland een pensioenregeling afgesloten. De CDC-regeling betreft een basisregeling van een collectieve middelloonregeling tot maximaal een opbouwgrens jaarsalaris. Kern van onze CDC-regeling is dat de werkgevers alleen verantwoordelijk zijn voor het betalen van hun vaste werkgeverspremie. De pensioenaanspraken en -rechten, zoals vermeld in pensioenreglement en op pensioenopgaven, zijn daarmee voorwaardelijk. Het pensioenfonds moet beschikken over voldoende financiële middelen. Als er sprake is van een dekkings- dan wel reservetekort van Pensioenfonds APF, dan storten de werkgevers niet bij.

Compliance officer

Een onafhankelijk toezichthouder, die (actief) toetst of de gedragscode en/of wettelijke regelingen met betrekking tot de koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties worden nageleefd. De compliance officer heeft een signalerende en corrigerende functie.

Custodian

Een bank die verantwoordelijk is voor het bewaren en administreren van effecten, zoals aandelen en obligaties.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Externe toezichthouder vanuit de materiële en financiële invalshoek.

Derivaten

Een financieel instrument waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde zoals aandelen, valuta en dergelijke.

Duration

Een maatstaf voor rentegevoeligheid en/of een gewogen gemiddelde looptijd van de contante waarde van verschillende kasstromen.

Eigen Risico Beoordeling (ERB)

Een uitgebreide evaluatie van de materiële risico's die de strategie van het fonds in gevaar kunnen brengen. De ERB is vastgelegd in een ERB-rapportage en heeft als doel inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie van Pensioenfonds APF, de materiële risico's die het fonds kunnen bedreigen, de mogelijke consequenties hiervan voor de pensioenen van de deelnemers en voor het pensioenfonds zelf.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Het toezichtregime dat van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfonds. Het toezichtregime is ook verankerd in de Pensioenwet.

Governance

Dit gaat over besturen en beheersen, over verantwoordelijkheid en zeggenschap en over verantwoording en toezicht. Integriteit en transparantie spelen hierbij een grote rol.

IBNR (voorziening - incurred but not reported)

De IBNR is een voorziening voor de voor balansdatum ontstane schaden of verplichtingen tot uitkering die nog niet zijn gemeld.

Nieuw pensioenstelsel (NPS)

Nieuw Pensioenstelsel, zoals bedoeld in de Wet Toekomst Pensioenen. Hierin worden twee contractsoorten mogelijk: de flexibele premieregeling (FPR) en de solidaire premieregeling (SPR).

Opbouwgrensbedrag

Salarisniveau tot waar opgebouwd wordt volgens het middelloonsysteem en vanaf waar de pensioenopbouw volgens het beschikbare premiesysteem wordt toegezegd.

Passief beheer

Een beleggingsmethode waarbij geprobeerd wordt de opbrengst- en risicokarakteristieken van een bepaalde index of markt te repliceren.

Performance

De beleggingsresultaten op basis van total returns die een vermogensbeheerder heeft behaald over een door hem gedurende een bepaalde tijd beheerde portefeuille. Deze prestatie wordt veelal vergeleken met die van de markt.

Prognosetafels

Prognosetafels zijn 'overlevingstafels'. Die houden expliciet rekening met een voorzienbare trend in overlevingskansen. Deze trend heeft onder andere te maken met ontwikkelingen in de medische wetenschap, verandering van voedingspatronen en wijzigende leefomstandigheden. Het voorspellen van de trend gebeurt met hulp van ontwikkelingen in het verleden en voorspellingen van diverse experts. In een prognosetafel is de overlevingskans in een bepaald jaar afhankelijk van het geslacht, de leeftijd en het berekeningsjaar.

Uitbesteding

Het op structurele basis laten leveren van diensten, goederen of faciliteiten die deel uitmaken van de bedrijfsprocessen die met de uitvoering van de pensioenregeling samenhangen of daaraan ondersteuning verlenen.

Volatiliteit

Maatstaf voor de beweeglijkheid van de financiële markten.

Wet Toekomst Pensioenen (WTP)

In de Wet Toekomst Pensioenen wordt het nieuwe pensioenstelsel wettelijk verankerd.

Stichting Pensioenfonds APF

013 462 33 12

apf.pensioenservices@achmea.nl

www.pensioenfondsapf.nl